LOUIS BOZON

femeia vieții mele

Marlène

LOUIS BOZON

Femeia vieţii mele
MARLÈNE

RAO International Publishing Company

„Mariane m-a ales. Timp de aproape treizeci de ani am împărţit viaţa cu o legendă a celei de-a şaptea arte."

Cunoscut animator de radio şi televiziune, Louis Bozon este singurul om care a avut cheia apartamentului parizian în care neuitata vedetă din *îngerul albastru* se retrăgea din faţa gloriei, a *paparazzi*-lor şi, poate, a propriilor amintiri, chiar dacă se claustra într-o singurătate crescîndă !

Astăzi, Louis Bozon ne deschide porţile acestei fortăreţe în care încă mai stăpîneşte ca un despot *împărăteasa roşie* imortalizată de Sternberg, iubită de Hemingway, Gabin şi cîţi alţii...

Mariane mă trimitea să-i cumpăr cincizeci de perechi de cizme de la cel mai mare magazin parizian, dar cîrpea pernele uzate; Mariane o deranja pe regina Angliei, ca s-o determine să-l înnobileze fără întîrziere pe David Niven.

Mariane îmi prepara meniuri extraordinare... Cînd demon, cînd femeie, mîngîieri şi lovituri de cravaşă, supă cu rasol şi şampanie, nostalgie înăbuşită prin aruncarea brutală în umbră a zilelor de altădată : Mariane sau ambiguitatea...

Legăturile care se înnodau zilnic între solitară şi devotatul ei vizitator treceau, astfel, de la admiraţie la revoltă, de la supunerea unuia la dependenţa celuilalt, de la tiranie la complicitate tandră. Şi, dincolo de mit, apare o femeie extraordinară. Sublimă, întotdeauna, dar extrem de umană.

RAO International Publishing Company S.A. P.O. Box 37-198 București, ROMANIA

LOUIS BOZON La femme de ma vie Marlène

Traducere din limba franceză SANDA RÂPEANU

Ediția I

Coperta
MARLÈNE DIETRICH fotografie
© Louis Bozon

septembrie 1993

ISBN 973-96203-8-8

C U P R I N S

Douăzeci şi cinci de ani la bine şi la greu

Din legătura mea de chei am scos-o pe cea de la apartamentul Marianei Dietrich. Adresa: Avenue Montaigne, 12. Astăzi, o pagină a fost întoarsă, locatara şi-a încheiat socotelile cu lumea asta. Şi totuşi, nu sînt în stare să arunc într-un sertar ceea ce a fost şi rămîne în ochii mei semnul unui imens privilegiu, dar şi al unei grele răspunderi, asumată timp de aproape trei decenii

Marlene îmi dăduse această cheie la puţin timp după prima noastră întîlnire. Se numărau pe degete cei cărora le acorda o asemenea încredere. Se ştie cu cîtă îndîrjire îşi apăra ea intimitatea. Mariane îmi făcuse această favoare, fără să lase impresia că ar fi cine ştie ce, spunîndu-mi doar:

— Eşti prietenul meu, vino cînd doreşti Evident, înţelesesem că ar fi putut adăuga: „Dar ai grijă ca asta să nu se întîmple". Aşa încît nu m-am folosit decît rareori de sesamul meu, aşa, pe nepusă masă. Nu abuzezi de-o prietenie. O dată sau de două ori totuşi, alarmat de tăcerea prelungită a Marlănei – în mod normal ajungea să mă cheme şi de douăzeci de ori pe zi –, am intrat pe furiş în apartamentul ei, ca s-o găsesc dormind liniştită în pat.

Marlăne m-a ales. Timp de aproape treizeci de ani, mi-am împărţit viaţa cu o „legendă a celei de-a şaptea arte". O spun cu-atit mai puţină mîndrie, cu cît datorez poate această onoare şi acest devotament unei anume docilităţi sau, dacă vreţi, capacităţii mele de-a evita conflictele. Dar cîte bucurii, cîte sur

prize ! Marlene star şi Marlene mare gospodină, punîndu-mă să cumpăr cincizeci de perechi de încălţări de la cel mai mare cizmar parizian, dar cîrpind perne vechi, ieşite din uz; Marlene deranjînd-o pe regina Angliei ca aceasta să-l înnobileze pe David Niven în cel mai scurt timp; Marlene pregătindu-mi bucate extraordinare şi servindu-mă la masă, ca apoi să devină deodată capricioasă, încăpăţînată, agresivă, înainte de a-mi trimite scrisoare după scrisoare, implorîndu-mă să nu mai fac pe îmbufnatul; Marlene cea neprevăzută de la o zi la alta, glumeaţă, cu marile-i defecte şi imensele-i calităţi; confidenţele de

dragoste rostite în şoaptă, abia sugerate, cu glasul ei de care se slujea atît de bine... Mariane, fiind pe rînd generoasă şi meschină, dreaptă, dar devenind subit de rea-credinţă, niciodată falsă; mereu excepţională, originală, chiar dincolo de mit...

Care a fost exact relaţia mea cu ea ? Eram oare un simplu executant al treburilor mărunte, cum mi se întîmpla uneori să cred, ori „salvatorul ei“, cum mă numea, sau poate un confident discret ? Sper că devenisem mai mult.

Mariane era o femeie exigentă şi prietenia pe care mi-o oferea mi-a apărut nu o dată pe cît de-apăsătoare, pe-atît de preţioasă. Totuşi pot număra pe degetele de la o mînă de cîte ori n-am răspuns prezent la apelurile ei şi fără îndoială că numai amara ironie a soartei a făcut să mă aflu la cîteva mii de kilometri de Paris în momentul morţii el

Prietenie dureroasă, de asemenea, căci Mariane – cea pe care am cunoscut-o şi singura despre care pot vorbi cu mîna pe inimă – mi-a ieşit în cale într-un anumit moment, cînd gloria ei începea să descrească sau, în orice caz, capacitatea ei de-a o mai preţul

Am petrecut seri nenumărate în tovărăşia eL Ieşeam împreună, rideam împreună. în ultimul timp, mă aşezam pe marginea patului el în odaia pe care nu o mai părăsea. M-am străduit să

răspund întrebărilor sale, i-am ţinut de urît. Timp de aproape treizeci de ani i-am ascultat apelurile la robotul meu telefonic, cu vocea-i rind pe rînd muşcătoare şi seducătoare. Timp de treizeci de ani am găsit în cutia de scrisori plicurile albastre pe care trecea adresa mea cu majuscule, cu o carioca neagră, cu scrisu-i mare şi agresiv – semn al unei „voinţe

neînduplecate“, cum spusese un grafolog – devenit pentru mine atât de familiar.

Căci e vorba aici de viaţa de toate zilele, cu repetiţiile, cu greutăţile, chiar cu meschinăriile el Relaţia noastră, oricare-ar fi fost, se baza în primul rînd pe încredere. Atunci cum să n-am impresia astăzi că trădez această încredere ? Cum să mă conving că Marlăne ar fi acceptat să mă ştie dezvăluindu-i astfel viaţa intimă ? Parcă o aud reproşîndu-mi: „Cum ai putut, Louis ?“

Totuşi, chiar ea mi-a dăruit confidenţele ei, oferindu-mi în ultimul său interviu o lungă convorbire pe care cititorul o va găsi răzleţită în paginile ce urmează. Dar Mariane nu putea, evident, să-mi ofere asupra ei înseşi privirea unui martor.

Martorul am fost eu. Şi nu mă hotărăsc astăzi să dezvălui aici fnnturi din această existenţă pe care şi-a dorit-o întotdeauna protejată şi care a devenitpînă la urmă solitară – cuvînt care-mi displace, dar pe care trebuie să-l folosesc – decît pentru că aş dori să prezint, celor care admiră mitul, un alt chip al Marlinei. Nu pe cel al idolului modelat de geniul şi fantasmele lui Stemberg nici pe cel zeificat de un star-system, ci portretul unei femei exemplare. Mereu sublimă, dar teribil de umană.

Louis BOZON

CAPITOLUL 1

Nu-mi vorbi de îngerul albastru!

Întîlnirea mea cu Marlene Dietrich se da- toreşte, aşa cum se întîmplă adeseori în viaţă, întîmplării. Unei şanse, aşa cum la început nu prea părea să fie. De altfel, să fi fost doar o şansă ? Nici astăzi nu sînt convins.

Eram pe atunci ziarist-animator, aproape debutant, la Radio France. Actorul Saşa Briquet, un vechi prieten, o vizita pe Marlene Dietrich de cîţiva ani. Ea îi preţuia compania, căci o făcea să rîdă, ceea ce a fost întotdeauna o garanţie de succes în faţa femeilor şi în faţa Marlenei în special. într-o zi – sîntem prin anii 1965—1966 – pe cînd luam cina cu Saşa Briquet, acesta mă anunţă cu generozitate: – Curînd am să-ţi fac un dar frumos. Am să te prezint unei actriţe, Marlene Dietrich !

Se aştepta probabil să mă vadă sărind în sus de bucurie. Mi-o oferea pe Lola-Lola din *îngerul albastru,* împărăteasa roşie, egeria genialului Joseph „von" Stemberg, încarnarea mitului hollywoodian, cea despre care Jean Cocteau spunea : „Numele ei începe cu o mîngîiere şi se termină cu o lovitură de cravaşă". Briquet fu desigur dezamăgit de aerul meu uşor indiferent:

— Mă rog ! De ce nu ?

La drept vorbind, Marlene Dietrich nu era idealul meu de actriţă. O găsisem întotdeauna prea distantă, aproape abstractă.

— O prefer pe Garbo, am răspuns cu oarecare detaşare. Dar dacă nu e Greta, fie şi Marlene...

Briquet luă asupră-şi organizarea întîlnirii. în ziua stabilită, ne-am dus împreună în Avenue Montaigne 12. Trebuia să trecem pe-acolo s-o luăm pe doamna Dietrich la ora şapte fix. Mi se părea cam devreme pentru masa de seară, dar, cum aveam să aflu mai tîrziu, aceasta era ora la care cina ea de regulă, ceea ce la Paris crea unele complicaţii.

Marlene locuia la etajul patru. Ieşind din cabina ascensorului, ne-am pomenit nas în nas cu ea. Era acolo, cu o haină de blană de la Dior pe umeri, cu pantofi

escarpen de la Chanel... şi cu un ciocan în mînă, cu care lovea de zor în muchia uşii cu două canaturi. Prezentările fură scurtate din cauza acestei situaţii cam incomode.

— Bună ziua, doamnă, i-am zis. îmi daţi voie să vă ajut ?

— Uşa din stînga nu se mai închide.

I-am luat ciocanul din mînă şi am tras o lovitură zdravănă în cremonă. Straşnică idee.

— Teamă mi-e, doamnă, că am înţepenit definitiv canatul stîng. Altfel spus, nu veţi mai putea introduce niciodată un pian în apartament...

— Nici nu trebuie, a răspuns ea cu o voce blazată. Am deja două în salon. De cîte ori cînt în Germania de Est, accept onorariul în piane cu coadă, fiindcă n-am voie să scot banii din ţară.

Am coborît. în maşină, în timp ce conduceam, am schimbat cîteva banalităţi, înainte de-a ajunge la Proust, un restaurant ţinut de Lamazere. Mereu la curent cu preferinţele parizienilor, Briquet socotea că acela e locul cel mai potrivit pentru a degusta o trufă şi-o iahnie.

Cina se desfăşura într-un mod foarte plăcut. Briquet o amuza pe Marlene, aşa încît auzeai rîsul ei care începea foarte sus şi se termina foarte jos, într-o cascadă de sunete distincte. Eu ascultam şi comentam din cînd în cînd, observînd-o pe această doamnă elegantă şi plină de spirit, cu ochi albaştri admirabil desenaţi sub

sprîncenele înalte şi pielea albă ce i se adumbrea pe sub pometţi. Nu simţeai nici o afectare în purtarea ei. Marlene era simplă şi directă.

— Cu ce te ocupi ?

— Lucrez la radio, la France Inter.

— Te bucuri de viaţă ?

— Foarte.

Asta era tot ce dorea să ştie despre mine. Cînd s-a adus trufa, Marlene abia s-a atins de ea. O trufă care avea aproape o jumătate de kilogram ! Marlene o gustă şi declară că e prea tare. Chelnerul a trebuit să ridice farfuria încă plină, sub privirea mea disperată, căci era de la sine înţeles că eu voi plăti nota ! Băiatul reveni cu iahnia, punctul de atracţie al meniului. Marlene dădu capacul la o parte şi schiţă o strîmbătură pe care aveam să i-o mai văd de-atîtea ori:

— Asta nu-i iahnie, e tocană ! Iahnie îi făceam eu lui Gabin, ştiu ce spun ! O să vă fac şi vouă şi-o să judecaţi!

Cu-atît mai rău pentru iahnie, pe care abia a pus gura. în fine, am achitat nota – destul de piperată pentru punga mea – şi amîndoi am condus-o pe Marlene acasă. I-am urat noapte bună şi eu am plecat spunîndu-mi: „Bravo, Louis, ai cinat cu o legendă vie a cinematografului“.

A doua zi am primit un telefon de la Briquet:

— I-ai plăcut mult. De fapt, nu mi-a spus chiar aşa, fiindcă e destul de zgîrcită cu complimentele, dar am simţit că te găseşte foarte bine. Am impresia că o să vă înţelegeţi...

într-un fel, eram flatat, dar părerea Marlenei despre mine nu mă preocupa din cale-afară. Două ore mai tîrziu, iar suna telefonul:

— Alo, domnul Bozon ? Bună ziua, e Marlene.

— Da... ?

— Ţi-am pregătit o supă cu rasol. Te rog să pofteşti mîine seară la mine la cină.

Nu mă întreba dacă sînt liber sau nu în ziua aceea. E drept că a fi invitat de Marlene Dietrich să te înfrupţi din supa şi rasolul pregătite de ea era o onoare şi că aici nu încăpea refuz.

L-am chemat pe Briquet, pentru a stabili cînd să ne întîlnim.

— Pe mine nu m-a invitat! îmi spuse. Şi ea care susţine că mă iubeşte... Dar ţie îţi pregăteşte un festin la două zile după ce te cunoaşte. Eşti un om făcut. Sau, mai degrabă, terminat...

Om făcut sau terminat, nu ştiam ce să spun. Fapt e că Marlene şi cu mine nu ne-am mai despărţit. începea o lungă poveste, cu bune şi cu rele.

M-am întrebat adeseori de-atunci cum se explica această lungă poveste. Ce făcusem în seara aceea ca să-i plac ? De ce mă alesese tocmai pe mine ?

Fusese ca o lovitură de trăsnet. Animator la radio, deprins cu interviurile, cunoşteam importanţa primului contact, al acelui curent care trece sau nu trece. Păstrez amintirea unui fiasco monumental cu Jeanne Moreau, o altă mare doamnă, care însă, cu toată obiectivitatea, nu poate

fi pusă pe acelaşi plan cu Marlene Dietrich. Invitată a emisiunii mele la radio, interpreta lui *Jules şiJim* n-a răspuns la nici una din întrebările fără o legătură directă cu filmul a cărui promoţiune o asigura atunci. De cum a împins uşa studioului, am simţit c-o să-mi facă o figură.

Cu Marlene Dietrich s-a petrecut exact invers, în primul rînd, cred că n-a rămas insensibilă la fizicul meu robust şi la intonaţiile vocii mele. Detalii, desigur, dar importante pentru Marlene; nu-i plăceau nici piperniciţii, nici morocănoşii.

Şi, mai ales, dovedisem, abordînd-o pe Marlene, o linişte pe care ea sigur a apreciat-o. Nu m-am pierdut cu firea la ideea de-a o cunoaşte pe cea despre care se spunea că nu-i o actriţă, ci un mit. Căci, cu toată lipsa mea de entuziasm, să nu uităm că Marlene era un monument şi că toţi cei care urmau s-o întîlnească tremurau dinainte. Au fost confraţi care m-au încredinţat că încremeniseră de emoţie în faţa ei şi mai ales de teamă, deoarece Marlene era o femeie redutabilă, căreia nu-i trebuia mult ca să te judece şi care din clipa aceea putea să se închidă într-un mutism dispreţuitor.

— Omul ăsta e de o prostie inimaginabilă, zicea ea adesea, pe un ton ce nu admitea replică, asa- sinîndu-l pe nefericit din două-trei ironii usturătoare, adesea pline de haz.

La drept vorbind, n-am dovedit în cursul acelei prime seri o vioiciune de spirit sclipitoare. Nici măcar nu mi-am dat seama că nu-i displăceam Marlenei...

Dimpotrivă, am avut faţă de ea şi de notorietatea ei un fel de indiferenţă necăutată, pe care un star de anvergura ei n-o prea găsea la oamenii din jur. Cu alte cuvinte, n-am fixat-o în timpul mesei cu priviri languroase, pierit de admiraţie, nu i-am cerut să-mi povestească despre Hollywood. Pe scurt,

nu m-am ambalat peste măsură şi cred că mi-a fost recunoscătoare pentru asta.

Am acceptat, bineînţeles, invitaţia la cină, înţe- legînd că Marlene nu poate fi refuzată.

Am sosit puţin mai nervos decît prima dată. Nu mă mai puteam ascunde îndărătul prietenului meu Briquet şi-apoi începeam să-mi dau totuşi seama că voi cina în doi cu şi la Marlene Dietrich, un privilegiu pentru care m-ar fi invidiat atunci milioane de oameni. Îndreptîndu-mă spre locuinţa ei, modestul animator de radio care eram avea oarecum impresia că escalada Olimpul.

Am sunat la uşă la şapte şi două minute, cu o punctualitate în privinţa căreia Marlene era intransigentă. Şi, într-adevăr, mă lăudă.

— Prietenul meu Maurice Chevalier n-a întîrziat nici măcar o dată, adăugă ea. Sosea întotdeauna la oră fixă. Şi ştii cum făcea ?

— Nu...

— Aştepta zece minute înaintea uşii oamenilor şi suna la ora stabilită.

Am înţeles şi am băgat la cap.

Marlene purta o tunică de mătase stil Pucci, foarte la modă pe-atunci. Asta m-a cam surprins, pentru că mi-o închipuiam prost îmbrăcată, în culori pestriţe. De fapt, rochia era cam decolorată; Marlene n-o purta decît fiindcă era largă şi comodă. în afara exigenţelor profesionale, veşmintele o atrăgeau prea puţin.

Iată-mă aşadar şezînd împreună cu ea în bucătărioara din Avenue Montaigne. Sau, mai exact, eu şedeam la masă, iar ea stătea în picioare, la maşina de gătit. Mă privea savurînd mîncarea, cu surîsul ei irezistibil, cu buzele abia întredeschise, cu-acel surîs miraculos care izbutea să-i lumineze tot chipul.

Văzînd-o cum mă urmăreşte cu privirea, am înţeles că trebuie să cinstesc talentul ei culinar şi-am lins farfuria. N-a fost nevoie să mă silesc, deoarece bucatele erau delicioase. în timp ce mîncam, Marlene îmi explica reţeta, enumerînd ce fel de carne trebuie folosită, optînd în favoarea fierberii separate a legumelor... Marlene aparţinea acelei tradiţii care susţine ca bucatele să se facă la foc mic şi era în stare să petreacă două-trei zile pentru a pregăti un fel de mîncare.

Eu ascultam, puţin mirat totuşi să găsesc o femeie de interior care se însufleţeşte evocînd virtuţile sării grunjoase sau ale foii de dafin. Ceea ce însă a făcut să mă simt în largul meu şi seara a fost o încîntare – oricum în ceea ce mă priveşte. Am stat mult la taifas, în tihnă şi cu sinceritate. Am vorbit de una, de alta, iar eu am avut grijă să nu atac nici un subiect de cinema, ghicind că era un teren primejdios care nu putea să

suscite decît iritare sau mînie.

Mai tîrziu, Marlene avea să-mi mărturisească unul din motivele ataşamentului ei faţă de mine :

— Ştii, Louis, ai fost singurul care nu mi-a vorbit de *îngerul albastru.* Cînd l-am cunoscut pe

James Joyce, unul din autorii mei preferaţi, împreună cu Rainer Maria Rilke, primul lucru pe care mi l-a spus a fost: „Doamnă, v-am văzut în *îngerul albastru...".* Mă aşteptam totuşi la altceva din partea lui decît la această frază care mi-a fost spusă de mii de ori de măcelar, de lăptar şi de toţi ziariştii. Slavă Domnului, conversaţia care a urmat cu Joyce a fost cu mult mai fructuoasă...

Unii s-ar putea mira de pornirea Marlenei împotriva unui film care totuşi a făcut din ea o vedetă mondială. Lola-Lola, cîntăreaţa de cabaret care umilea un bătrîn profesor îndrăgostit nebuneşte, era o prezenţă care spărgea ecranul. De fapt, resentimentul Marlenei nu era îndreptat împotriva filmului propriu-zis, pe care practic nici nu-l văzuse, ci împotriva acestui laitmotiv necontenit al presei la adresa ei – „vampa din *îngerul albastru*", „Circe de braserie" –, împotriva acestui clişeu identificat cu persoana ei, pe care ai fi fost gata să ţi-o închipui în intimitate cu portjartier şi cu joben, cu priviri languroase şi ţigareta în mînă.

Să menţionăm că *îngerul albastru* datează din 1930. Pentru Marlene, aşadar, era o poveste veche. Dar mai există şi prescripţie. Şi, ca mulţi regizori

sau scriitori care au cunoscut succesul datorită unei singure opere, Marlene se irita văzînd că restul carierei sau chiar al personalităţii ei era trecut cu vederea, în folosul unui singur film, şi încă unul de debut. Era ca şi cum i s-ar fi amintit întruna unui actor consacrat de premiul I obţinut la Conservator.

Ceea ce o agasa peste măsură era şi faptul că fusese supranumită îngerul albastru, în realitate numele localului şi nu al personajului pe care-l interpreta. Cu prilejul trecerii ei în nefiinţă, cîte ziare n-au apărut cu titluri de-o şchioapă : *îngerul albastru a murit!* Cu precizia ei germanică, Marlene ar fi găsit că această inexactitate era de cel mai prost gust...

La cîtva timp după prima ei invitaţie la cină, am hotărît s-o duc la un restaurant pe strada Budapesta, restaurant care nu mai există astăzi, Cocoşelul. Strada, situată aproape de gara Saint-Lazare, a fost întotdeauna un loc rău famat, unde prostituatele făceau trotuarul. Restaurantul era foarte pitoresc, cu scară în formă de spirală şi alură de vechi bistrou, care-i amintea Marlenei de decorul din *îngerul albastru.*

— O, ce bine te-ai gîndit! mi-a spus. Străzile astea rău famate... îmi sînt familiare...

Şi într-adevăr, cînd să intrăm în restaurant, două prostituate se trăgeau de păr în mijlocul străzii; în jur se adunase un grup de gură-cască, blocînd trecerea.

— Scena mi-e foarte familiară, îmi şopti ea. Doar am făcut-o în atîtea

filme.

Vă amintiţi de scena aceea antologică din *Destry rides again (Destry călăreşte iar),* de George Marshall, în care Marlene se bătea – fără dublură –, ca o precupeaţă, cu Una Merkel, o actriţă americană care s-a ales cu vînătăi zdra

vene. Se pătmuiau şi se înghionteau pînă intervenea James Stewart, care le astîmpăra năbădăile, turnîndu-le o găleată cu apă rece în cap. Fusese nevoie să se reia scena de mai multe ori şi, pînă seara, cele două femei, epuizate, cădeau din picioare.

— Ştii, am interpretat întotdeauna roluri de femeie de moravuri uşoare, îmi spuse Marlene. Animatoare, femeie fatală, patroană de local. Am fost victima acestei imagini, căci oamenii mi-au confundat rolurile cu viaţa mea particulară. Ceea ce e absurd şi perfect ridicol. Dacă aş fi jucat în *Dama cu camelii,* m-ar fi socotit, desigur, tuberculoasă... Dar aşa, fusesem etichetată; eram o fată uşuratică. De aceea poate Michel Simon s-a îndrăgostit nebuneşte de mine fără să mă fi întîlnit niciodată. Era oare chiar măgulitor din partea unui bărbat care spunea că nu

iubeşte decît „tîrfele şi urîtele“ ? Fapt e că mi-a dăruit un pat. Un pat, îţi dai seama ? Cu tăblii de bronz, ca la bordel! într-o zi, primesc un telefon, anunţîndu-mă că mi se va livra la domiciliu un pat din partea lui Michel Simon. Bineînţeles, am anulat comanda.

în majoritatea filmelor, Marlene a jucat rolul unor femei emancipate, care nu pregetă să poarte pantaloni şi să fumeze. Nu era prima de acest gen, dar Marlene e cea care a lansat moda femeii libere, bătîndu-i pe bărbaţi pe propriul lor teren. Ironie şi sursă a multor nenorociri. În viaţa de toate zilele, Marlene era cu totul altfel, aproape antipodul acestui clişeu. într-o scrisoare adresată priete

nului său Hemingway, scriitorul John Dos Passos — care a lucrat puţin la scenariul filmului *Femeia şi paiaţa* — o descria pe actriţă ca pe o „nemţoaică drăguţă şi gospodină“. Pe această Marlene-cazanieră o descoperisem cu ocazia primei mele cine în Avenue Montaigne. Pe această Marlene, care n-avea ambiţia să comande ci, dimpotrivă, era plină de grijă faţă de bărbaţi... cu condiţia, desigur, să aibă umeri laţi, la propriu şi la figurat.

într-una din primele vizite, Marlene s-a oferit să-mi arate dormitorul.

— Camera de culcare a vedetei! zise ea rîzînd.

închiriase apartamentul gata mobilat şi proprietara, o iraniană, îşi închipuise pesemne că, pentru a o mulţumi pe celebra ei locatară, trebuia să dea odăii de culcare o amprentă hollywoodiană, cu perdele de şaten şi lustră de cristal.

Marlene făcea haz de acest lux puţin grotesc. Păstra o serioasă rezervă faţă de imaginea de extremă sofisticare pe care-o impuseseră filmele ei din anii ’30. în viaţă, se voia o femeie obişnuită, cu gusturi simple.

Evident, era şi-o doză de cochetărie în acest refuz al vedetismului, ca atunci cînd femeia asta inteligentă îţi declara :

— A, eu sînt cam proastă... Fiica mea, Maria, e inteligentă, dar eu sînt proastă...

Marlene se ştia celebră în lumea întreagă şi nu dorea să renunţe la această glorie, de altfel nu atît din megalomanie, cît din simţ practic, de vreme ce,

la urma urmelor, această glorie devenise mijlocul ei de subzistenţă.

în camera de zi, aşezase în faţa biroului un scaun vechi, stil vag spaniol. Am observat curînd că, ori de cîte ori primea vizite, îi plăcea să ia loc pe scaunul ăsta pe care-l înălţase cu cîţiva centimetri. Astfel vizitatorii se aflau întotdeauna mai jos faţă de gazda care-i domina. în plus, Marlene potrivea scaunul de-a curmezişul, ceea ce-i permitea să-şi pună în valoare picioarele legendare. Şi iată că, deodată, vedeai apărînd starul adulat de mulţime. Frumoasă, elegantă, cu o ţinută semeaţă, te privea zeflemitor, ca o femeie care se amuză de osteneala pe care ţi-o dai ca s-o distrezi.

Mesele în tovărăşia Marlenei deveniră un obicei. în doi, cel mai adesea, în mai mulţi cîteodată. Marlene mă primea ca o femeie de interior ce era, fericită să mă ospăteze cu felurile ei de mîncare. Nu obişnuia să se dichisească. Rareori am văzut-o machiată şi, cînd se întîmpla să ieşim la restaurant, îşi trecea repede un ruj pe buze, fără măcar să se uite în oglindă. în intimitate, era cît se poate de naturală.

în general, luam masa în... antreu. într-adevăr, holul era foarte spaţios şi Marlene, în ciuda convenienţelor, hotărîse să-l transforme în sufragerie. Era mai practic pentru alergătura între bucătărie şi masă căci, de cele mai multe ori, menajera sau fata în casă erau deja plecate. Contrar aşteptărilor, Marlene avea foarte puţini servitori. Fata în casă

lucra toată ziua şi Marlene îi dădea liber cînd soseau invitaţii.

Camera de zi fusese transformată în dublu living. într-o parte, salonul propriu-zis, iar în cealaltă, biroul Marlenei, unde-şi îngrămădea cărţile. Se aflau, de asemenea, aşezate unul după altul, cele două piane cu coadă aduse din Germania de Est. După ştiinţa mea, nimeni nu cînta la ele. Ceea ce n-o împiedica pe Marlene să le acordeze regulat.

— Ca să continue să trăiască, obişnuia să spună. Şi-apoi s-ar putea să mai slujească...

Era latura ei logică şi practică : un pian trebuie să fie acordat, deci să-l acordăm. Vecinii au pretins că auzeau uneori pianul, dar eu n-am văzut-o niciodată pe Marlene aşeându-se pe taburet. Totuşi, cred că era bună pianistă. Se poate vedea fabuloasa extindere a mîinii ei cînd cîntă la pian la sfîrşitul filmului *Agent X-27.* Evident, pianul nu-i era străin. Ştia să mînuiască şi arcuşul deoarece, copil fiind, se gîndise la un moment dat să se facă violonistă. Renunţase fiindcă un tendon de la mînă i se inflamase şi un deget îşi pierduse supleţea. Fata hotărîse atunci să se lanseze în cariera teatrală...

Cînd aveam întîlnire cu Marlene, făceam în aşa fel încît să fiu punctual, deoarece nu doream să dezlănţui fulgerele Olimpului. înţelesesem că pentru ea ora nu avea elasticitatea pe care i-o atribuie cei mai mulţi parizieni. Probabil, din pricina caracterului ei prusac : înainte de oră, nu era încă ora, după oră, nu mai era ora... Aveam s-o văd pe Mar-

lene concediind o servitoare sau refuzînd să primească un medic sub cuvînt că întîrziaseră cîteva minute.

Cu toate eforturile, mi s-a întîmplat să dau greş. Prins într-un blocaj de circulaţie, m-am prezentat într-o seară la Marlene cu o jumătate de oră întîrziere. Am găsit-o stînd de pază, jos, nebună de furie:

— Ai spus ora şapte !

— Marlene, şapte e relativ...

— Atunci nu spui şapte, spui şapte şi jumătate...

în privinţa asta n-o scoteai cu ea la capăt. în general, căci existau şi excepţii...

într-o zi, am sunat-o pe Marlene, care mi-a explicat că nu poate zăbovi prea mult la telefon, fiind foarte ocupată cu pregătirea meniului pentru un invitat de seamă: Orson Welles, în trecere prin Paris, urma să vină la ea la cină. Se cunoscuseră la începutul războiului, cînd prezentau împreună numere de prestidigitaţie în folosul soldaţilor mobilizaţi. Marlene se lăsa tăiată în două cu

ferăstrăul de Orson Welles! La sfîrşitul anilor ’50, jucase un rol secundar – cel al unei patroane de bordel la frontiera mexicană – în ultima capodoperă a lui Welles, *Setea de rău,* un rol episodic, pe care însă îl socotea drept unul din cele mai bune ale ei.

Nici prin gînd nu mi-ar fi trecut să-i cer să mă invite la această cină. Ştiam că nu-i place să-şi pre

zinte prietenii unii altora. Şi, fără îndoială, avea dreptate.

Uneori, gîndindu-mă la uriaşii pe care-i cunoscuse, de la Hemingway la Jean Gabin, fără să mai vorbesc de marile vedete americane, mă simţeam un pigmeu...

Orice-ar fi fost, în seara aceea, Marlene se închisese în casă: se ocupa de dineul lui Orson Welles. Cîteva zile mai tîrziu, rămas fără veşti, am sunat-o la telefon şi am întrebat-o dacă totul decursese bine.

— N-a venit, îmi răspunse.

La celălalt capăt al firului, eram stînjenit pentru ea şi şocat aflînd asemenea crimă de lezmaiestate. Orson Welles nu se ţinuse de cuvînt faţă de Marlene, fără măcar s-o anunţe...

— Cum a putut ? am şoptit.

— A, el e altceva. E un geniu, dragul meu !

*

în lipsa geniului, cina cu mine. La sosire, masa era pusă de cameristă. Erau întotdeauna două şervete, unul de hîrtie, celălalt de pînză, foarte bine călcat. N-am văzut niciodată la Marlene fastul la care m-aş fi putut aştepta. Serviciul era ireproşabil, dar întotdeauna simplu, ca la cineva modest care primeşte un prieten drag. N-am văzut niciodată la ea veselă

scumpă sau argintărie. Existau poate, dar depozitate în apartamentul ei de pe Park Avenue, la New York. în reşedinţa ei pariziană, totul era strict funcţional.

Ceea ce, la drept vorbind, n-avea nici o importanţă. Conţinutul farfuriei era suficient pentru plăcerea noastră : somptuoasă, pregătită cu o grijă maniacă, bucătăria Marlenei rivaliza cu cea a multor restaurante.

Erau şi vinuri foarte bune, căci avea sfătuitori. Dar, de preferinţă, Marlene primea cu şampanie. Din prima seară a văzut cît îmi plăcea. De-atunci, şi timp de mulţi ani, nu s-a băut practic vin roşu la Marlene. îmi servea un pahar de şampanie încă de la sosire:

— Şampania dumitale, îmi spunea, pe tonul în acelaşi timp matern şi seducător al femeii care ştie să facă plăcere fiinţei iubite.

Mi-aduc aminte că într-o zi consultase un medic pentru o durere pe care o simţea la degetul mare de la o mînă. După ce i-a examinat degetul, doctorul i-a zis:

— într-adevăr, degetul dumneavoastră e puţin deformat. Ce faceţi ?

— Nu ştiu. O fi reumatismul.

— Nu, nu, am impresia că faceţi mereu aceeaşi mişcare.

— Ba ştiu ! a exclamat Marlene. Deschid sticle de şampanie!

Cum Marlene bea cu noi, dar fără să mănînce, se întîmpla să termine cina clătinîndu-se uşor. în felul acesta, seara

devenea şi mai veselă. Dar totul se putea termina şi rău, din cauza unei remarci neinspirate, mai ales dacă avea legătură cu trecutul Marlenei. Ea, atît de zîmbitoare, atît de caldă,

putea să treacă deodată la furia cea mai veninoasă, devenind insuportabil de nedreaptă.

învăţasem astfel să mă tem de mesele în trei, ştiind că unul dintre noi risca să fie victima serii. Timp de cîţiva ani, un prieten, Pierre-Julien Den- tale, pe-atunci tînăr arhitect, a luat şi el parte la mesele noastre. Trioul se înţelegea de minune... cu unele excepţii cînd, de la intrare ştiam, după felul cum ne primea Marlene, care din noi va fi alesul pentru toată seara; seară pe care o însufleţea, ca o adevărată seducătoare ce era, testînd cu subtilitate capacitatea de umor şi sînge rece a perdantului.

De ce acest joc atît de crud ? Nu ştiu. Fapt e că Marlene se străduia atunci să distrugă orice complicitate ce s-ar fi putut crea între invitaţi. Erau momente de tristeţe, în care simţeam că Marlene caută să se elibereze de suferinţele sau angoasele ei. într-o clipă, era în stare să treacă de la o extremă la alta, de la bucurie la plictisul cel mai profund, fără să se cunoască precis rănile pe care le ascundeau aceste toane. Marlene le punea pe seama „sufletului ei rus“...

*

Toţi cei care au cunoscut-o pe Marlene Dietrich ştiu că era înzestrată cu o vitalitate ieşită din comun, păstrată practic pînă la sfîrşit. Neobosită, făcea parte din categoria celor despre care se spune că-i „omoară pe cei din jur“.

Asta ţinea, desigur, de temperamentul ei, dar şi de faptul că trecuse prin şcoala aspră a revistei, a

teatrului şi a cinematografului, unde trebuie să repeţi neîncetat, unde nu există improvizaţie.

Astfel, în timpul turnărilor la *îngerul albastru,* ea continua să joace seară de seară într-o piesă intitulată *Zwei Krawatten {Două cravate*), in care Joseph Sternberg o descoperise într-o bună zi. Regizorul se afla în căutarea eroinei sale, disperat că n-o găseşte. Fusese impresionat de „aerul de dispreţ rece“ pe care Marlène îl afişa încă de pe atunci. Văzuse în ea un model al lui Félicien Rops şi-al lui Toulouse-Lautrec :,Aveam dinainte chipul pe care-l căutam şi, din cîte-mi dădeam seama, o siluetă pe potriva chipului. Mai era şi altceva la care nu mă aşteptasem : ceva care-mi spunea că strădania mea luase sfîrşit.“

Contrar afirmaţiilor ei ulterioare, Marlène nu era o simplă debutantă în atelierul Teatrului Max Reinhardt cînd Sternberg a pus-o în faţa camerelor de filmat. Mai întîi, ea n-a fost niciodată formată de ilustrul Reinhardt, mulţumindu-se să ia lecţii particulare cu unul din asociaţii lui. Apoi, participase deja la mai multe spectacole, interpretase

numeroase roluri uşoare sau clasice şi lucrase atît pentru scenă, cît şi pentru cinematograf. Marele regizor Pabst fusese pe punctul să-i dea faimosul rol al lui Loulou. în ultimul moment optase pentru Louise Brooks.

Deci, cînd a fost descoperită de Sternberg, Marlène Dietrich era o mică celebritate la Berlin, unde frumuseţea şi alura ei de femeie emancipată făceau ravagii. Nu mai era o ingenuă, împlinise trei

zeci de ani; se măritase în 1924 cu Rudi Sieber, asistent de regie, cu care avusese o fetiţă, Maria.

Toate aceste informaţii nu le deţineam de la Marlene, ci de la biografii şi exegeţii ei. Pentru că Marlene refuza să vorbească despre debutul ei de actriţă, adică despre perioada dintre 1922 şi 1930. Era o barieră imposibil de trecut. Oricine încerca se lovea de un zid, cînd nu declanşa o explozie de mînie. Degeaba îi puneai în faţa ochilor diferitele momente ale carierei ei:

— Dacă aţi ajuns să credeţi tot ce s-a scris despre mine...

Atunci te dădeai bătut şi admiteai această „uitare". Dar cum se explică o asemenea ocultare a vieţii ei de pînă în 1930? Faptul că Marlene nu deţinuse roluri de seamă în această perioadă, că trecuse poate prin momente grele nu era deloc ruşinos, ba dimpotrivă. în plus, totul ne face să credem că au fost ani destul de fericiţi. Atunci de ce acest refuz de a-i evoca ?

S-a spus că Marlene căuta astfel să-i aducă un omagiu deplin lui Sternberg,

Pigmalionul căruia îi datora totul. Adevărata ei carieră, cea a mitului Dietrich, începea cu *îngerul albastru* – restul putea să se ducă pe apa sîmbetei. Sternberg o formase pe gustul lui, îi modelase silueta, precum şi chipul, o schimbase complet. Pentru a se preta acestui joc pînă la capăt, Marlene trebuia să apară în faţa publicului ca o cometă ivită de nicăieri, perfectă, inaccesibilă.

Mai tîrziu, Marlene a minimalizat tot timpul importanţa acestei metamorfoze fizice. în anumite fotografii ale ei din anii ’20, se vede clar că era o femeie foarte atrăgătoare, nu lipsită de har şi de un erotism natural. în fond, contribuţia lui Stemberg n-a constat atît într-un fizic nou, cît într-o anumită luciditate cu privire la ceea ce era şi la ce însemna Marlene. înainte de această întîlnire miraculoasă, Marlene abia dacă se socotea actriţă: n-avea siguranţă şi nu se putea dezbăra de jocul ei stîngaci. îi admirai prezenţa, dar se simţea că talentul ei are limite. Graţie lui Stemberg, Marlene a înţeles că nu era nevoie să joace, ci numai să existe. Ceea ce considera ea drept o slăbiciune era de fapt forţa ce avea s-o catapulteze spre glorie, ceea ce lua drept carenţă era acel „nu ştiu ce“ în plus care deosebeşte o stea de-o actriţă.

Cînd, sub oblăduirea lui Stemberg, Marlene a căpătat această luciditate şi chiar, mai apoi, un anumit cinism, nu i-a mai rămas decît să uite acea “vîrstă fragedă“ care, o dată cu trecerea timpului, i se părea fie ridicolă, fie o lăsa indiferentă. Erau ani de formaţie lipsiţi de interes: Marlenei, scăpată din crisalidă, nu-i rămînea decît să zboare fără să se

mai întoarcă vreodată. Zborul pentru ea însemna fără îndoială şi o „zonă de fractură“. O amăgire, vor spune unii, dar aşa e... Ocultarea acestei perioade din viaţa ei a devenit o convenţie *ă la* Dietrich, asupra căreia nu mai era cazul să se revină.

Tot aşa, hotărîse să nu mai amintească de familia ei. Dacă venea vorba de sora ei, protesta:

— N-am soră !

Ceea ce era grotesc, deoarece toată lumea ştia de existenţa acestei surori. Dar refuzul ei însemna: „Vreţi să mă sîcîiţi, atunci am să vă răspund şi eu printr-o absurditate".

Pe scurt, era creaţia lui Sternberg. Din clipa în care-l întîlnise, începuse, aproape fără să vrea, să-şi construiască legenda. Fără să priceapă că risca să se zidească de vie în această legendă.

CAPITOLUL 2

Doamnelor şi domnilor... Miss... Marione Dietrich!

Louis Bozon: După îngerul albastru, UFA [1] *nu şi-a mai exercitat dreptul de opţiune asupra dumita- le. Paramount îţi propune un contract. îl accepţi UFA a ratat o ocazie excepţională...*

Marlene Dietrich : E şi părerea mea. Căci aş fi preferat să rămîn în ţara mea, lîngă familia şi prietenii mei, dar cum mă temeam de America, am lăsat-o pe fiica mea, Maria, cu soţul meu, la Berlin, şi am plecat în recunoaştere fără nici o grijă: contractul meu american conţinea o clauză potrivit căreia aveam dreptul să părăsesc această ţară ciudată dacă

---

1 ***Universum Film Aktien Gesellschaft,*** **societate de producţie şi distribuţie a cinematografiei germane. (N.a.)**

nu mi-ar fi plăcut acolo. Vezi că nu se lasă dusă fata, nici chiar la vîrsta aceea fragedă...

L.B.: Pleci, aşadar, cu vaporul la New York, însoţită de garderobiera dumitale din îngerul albastru, Resi.

M.D.: Numai fiindcă soţul meu insista să nu călătoresc singură.

L.B.: Traversarea a fost plăcută ?

M.D.: Da, numai că marea era agitată şi Resi avea, bineînţeles, rău de mare.

L.B.: De ce bineînţeles ?

M.D.: Pentru că toate cameristele au de obicei rău de mare în timpul unei traversări atît de lungi. Dar în timpul ăsta, biata Resi şi-a pierdut dantura, victimă pentru totdeauna a valurilor.

L.B.: Ce s-a întfmplat la sosirea dumitale la New York ?

M.D.: Tot ce m-a interesat a fost să găsesc un dentist pentru biata Resi, care a refuzat să deschidă gura chiar şi în faţa vameşilor.

L.B.: Probabil că Paramount a organizat o recepţie somptuoasă în onoarea dumitale...

M.D.: Da, da, eu însă i-am făcut să aştepte.

L.B.: Şi au aşteptat ?

M.D. -.Bineînţeles, doare meseria lor.

L.B.: Aşadar, ai încredinţat-o pe Resi unui dentist şi între timp ai răspuns întrebărilor obişnuite ale ziariştilor.

M.D.: Nu-mi pierd eu sîngele rece cu una, cu două.

L.B.: Resi odată salvată, ai plecat spre California şi spre un destin necunoscut...

M.D. : Da, a fost o călătorie lungă într-un tren destul de luxos. Domnul Stemberg a venit să ne întîmpine la jumătatea dmmului. Nu exista aer condiţionat şi căldura aproape c-a sufocat-o pe Resi cu dantura ei nou-nouţă...
L.B. : Nu vorbeşti niciodată despre dumneata !
M.D. : Nu, nu mă găsesc interesantă.
L.B. : Şi-aţi sosit în California.
M.D. : Ni s-a găsit o casă foarte frumoasă, în stil spaniol, ca majoritatea caselor de-acolo, şi-am început imediat să ne ocupăm de gospodărie. Ne-am instalat ca în vacanţă, provizoriu, fără să ne gîndim dacă asta va dura un an sau mai puţin; tot cu ochii pe Joseph von Stemberg, care-şi asumase întreaga răspundere pentru femeile venite de departe fără să se supere vreodată.
L.B. : Cum trăiaţi la Hollywood ?
M.D. : Nu trăiam la Hollywood, ci la Beverly Hills. îmi plăceau liniştea, clima, îmi plăceau tehnicienii studioului şi, natural, după lucm, duceam o viaţă retrasă.
L.B. : Ai fost providenţa tuturor emigranţilor francezi veniţi la Hollywood.
M.D. : Fireşte, ştiam să gătesc, cunoşteam şi bucătăria altor ţări, dar bucătăria rusească şi cea ungurească erau

preferate de toţi prietenii mei în California, Jean Renoir, Jean Gabin, Marcel Dalio, René Clair, într-un cuvînt, toţi emigranţii francezi veneau la masă, la borş şi la varză umplută, şi ca să stea de vorbă o jumătate de oră, căci toţi se sculau foarte

devreme dimineaţa. În afara acestor seri petrecute împreună, viaţa acolo nu era prea veselă.

*

Se povesteşte că, în timpul filmărilor pentru *Morocco,* Joseph Sternberg, supărat că nu reuşeşte să obţină efectul dorit într-o scenă, s-ar fi răstit:

— Nu mai vreau pe nimeni pe platoul ăsta! Nu-i vreau decît pe doamna Dietrich şi pe domnul Cooper şi pe nimeni altcineva.

Tehnicienii, regizorii de culise, machieuzele, toată lumea a părăsit studioul. Dar Sternberg auzi un zgomot în spatele lui.

— Cine e ? răcni.

— Eu, operatorul, răspunse o voce timidă. Trebuie ca cineva să acţioneze camera...

Dacă regulamentele sindicale ce dirijează strict industria cinematografică nu l-ar fi impiedicat, regizorul *îngerului albastru* ar fi dorit să controleze totul pe platou. Ar fi fost, în acelaşi timp, luminist, sunetist, scenarist etc. Şi, pe deasupra, era un muncitor neobosit. Marlene începea din zori şi rareori termina înainte de căderea serii. Dacă într-o scenă îi

displăceau luminile, regizorul cerea să se refacă filmarea pînă la deplina satisfacţie. Dacă Marlene plîngea sau era transpirată, se oprea totul pentru a se corecta machiajul. A fost pentru ea o ucenicie dureroasă, dar care a dat roade.

în anii '50, cînd Hollywoodul i-a întors spatele, Marlene a pus la punct un recital cu care a cutreierat lumea întreagă; recital conceput cu un profesionalism şi un simţ al perfecţiunii deprinse în bună

măsură în timpul experienţei cu Stemberg. Dacă producătorii de cinema nu mai voiau să rişte atri- buindu-i un rol, ea era convinsă că mitul Dietrich continua să funcţioneze şi că oamenii vor plăti ca s-o vadă în came şi oase. Şi, într-adevăr, angajamentele au curs, venite din lumea întreagă. Marlene începea o a doua carieră, care avea să-i aducă ceea ce-i lipsise atîta pe platourile hollywoodiene: contactul cu publicul.

în timpul primilor noştri ani de prietenie, Marlene şi-a continuat turneele de cîntăreaţă. Nu se întorcea la Paris decît între două contracte şi ducea o viaţă uimitor de activă. Improvizîndu-se în

femeie de afaceri, voia să aranjeze totul singură, îşi petrecea timpul la telefon, îşi stabilea programul concertelor pentru anul următor. îşi plătea singură muzicienii şi dirijorul. Detesta să se lase în grija alt-cuiva, ţinea să fie stăpînă pe cariera ei, tot aşa cum era şi pe bucătărie. La drept vorbind, Marlene avea mai degrabă simţul organizării decît pe cel al afacerilor. Astfel, contractul pe care l-a semnat pentru redactarea *Memoriilor* ei ar fi putut fi mai avantajos. Dar aceste greşeli se datorează dorinţei de-a lua toate hotărîrile singură, fără să consulte pe cineva.

Unul din cusururile Marlenei era o suspiciune permanentă faţă de cei din jur. Nu pe plan afectiv – îşi redusese îndeajuns numărul prietenilor apropiaţi pentru a se feri de deziluzii –, ci pe planul eficacităţii. Oamenii care lucrau pentru ea erau tot timpul bănuiţi de incompetenţă sau de ne

gtijentă. Toate eforturile de-a o linişti nu făceau decît să-i sporească neîncrederea :

— O, după voi, francezii, nu sînt niciodată probleme... în timp ce nu sînt *decît* probleme, tocmai fiindcă nu vreţi să le vedeţi.

Aşa încît Marlene se îngrijea în bună măsură ea însăşi de organizarea turneelor sale. Şi doar avea un agent la New York, un altul la Londra, în fine, un al treilea la Paris, dar nu se încredea în ei orbeşte. La Paris îi fusese recomandat Félix Marouani, care se ocupa de prietena ei, Edith Piaf. Marlene luase deci legătura cu familia Marouani, care i-l trimise nu pe Félix, ci pe Eddy, mezinul familiei. Acesta din urmă era nebun de bucurie la gîndul că va reprezenta interesele Marlenei Die- trich. S-a arătat de o răbdare fără margini, asemenea tuturor celor care-o iubeau pe Marlene.

Tînărul agent s-a aflat deodată la o şcoală bună cu o profesionistă de calibrul Marlenei. Ea era peste tot în acelaşi timp, ocupîndu-se de amănunte care, într-un turneu demn de acest nume, îi revin în

mod firesc organizatorului de concerte. Ea verifica rezervările la hotel, se încredinţa în fiecare seară ca pupitrele instrumentiştilor să se aprindă, recupera partiturile după spectacol ca să nu dispară... O găseam cîteodată la ea acasă, la Paris, clasînd toate aceste partituri. Le îngrămădea pe pian, apoi le punea în ordine. De altfel, în felul acesta şi-a dat seama că anumiţi muzicieni nu erau prea respectuoşi

la adresa cîntăreţei, mîzgălind caricaturi obscene în josul paginilor...

Sub cele două piane, fuseseră împinse şase- şapte valize enorme, în care Marlene îşi aranja lucrurile personale cînd pleca în turneu. Nu ştia să voiajeze cu lucruri puţine. Sînt totuşi gata să pariez că unele din aceste valize rămîneau închise în tot timpul turneului!

Marlene era o vedetă : nu putea concepe să intre într-un hotel de lux fără a fi urmată de un munte de bagaje. Nu cunoscuse oare glorioasa epocă a traversării Atlanticului cu pachebotul, cu luxul lui nemăsurat ? Chiar în 1930, cînd sosise pentru prima oară la New York, se prăbuşea sub greutatea cuferelor şi a cartoanelor de pălării. Casa de filme Paramount, care se ocupa acum de ea, ţinea să vegheze asupra impresiei pe care o făcea noua sa vedetă :

— Nu, doamnă, nu puteţi debarca în taiorul acesta simplu, i-au spus reprezentanţii studioului, urcaţi la bordul vasului Bremen pentru a o întîmpina. Toţi fotografii aşteaptă la piciorul pasarelei, vă trebuie un mantou de blană.

După ce s-a lăsat puţin rugată, Marlene a co- borît în cală, ieşind apoi într-o rochie neagră şi cu un vizon, scoase din nenumăratele ei cufere.

Şi-a păstrat în continuare acest obicei de a lua cu ea maximum, pentru a face faţă neprevăzutului. Dar ceea ce-i era cu adevărat necesar se afla într-un mic sac de voiaj negru, de care nu se despărţea niciodată.

Am întrebat-o într-o zi dacă acolo îşi ţinea bijuteriile.

— Cele pe care le port pe scenă sînt false, mi-a răspuns. Nu prea mi-au plăcut bijuteriile de cînd mă ştiu, iar pe cele mai frumoase le ţin într-o casă de bani, pentru fiica mea.

De fapt, sacul de voiaj conţinea toaleta ei de scenă: o pereche de pantofi şi rochia. într-o sacoşă, Marlene transporta şi partiturile instrumentiştilor.

— Dacă nu-mi sosesc valizele, puţin îmi pasă, n-am nevoie de cămaşă de noapte, ci numai de toaleta de seară şi de partituri.

Ce se afla atunci în valizele acelea monstruoase ? Absolut tot de ce n-ar fi avut nevoie.

— Uiţi întotdeauna ceva şi tocmai lucrul acela îţi lipseşte cel mai mult, zicea ea.

Marlene avea tone de medicamente diferite pentru ea, pentru muzicieni şi, eventual, pentru public. Orice tip de indispoziţie era prevăzut. Marlene nu uita nici rîşniţa de piper care, afirma ea, lipsea întotdeauna din restaurantele unde era poftită. Odată, mi-a dăruit şi mie o rîşniţă de voiaj, obiect absolut indispensabil la drum, după părerea ei.

Trebuia ca valizele să conţină, de

asemenea, zeci de rochii şi taioare, pentru a răspunde tuturor ocaziilor imaginabile. Totuşi, după ce părăsea scena, Marlene purta haine simple, cum ar fi acei *blue-jeans* la care ţinea atît. Invitată la un cocteil, se mulţumea în general cu un taior negru, sobru. Dar

transporta o garderobă întreagă pentru orice întîmplare...

Cînd revenea din turneu, valizele erau iarăşi împinse sub pian, în spaţioasa cameră de zi. Acolo era locul lor, acolo le-am văzut întotdeauna. într-o zi, Marlene a avut o frumoasă surpriză ... ori mai curînd una neplăcută, în legătură cu ele. Indignată, mi-a arătat o factură de şapte mii de franci pe care tocmai i-o trimisese compania Air France !

— Uite ce-am primit! O notă de şapte mii de franci! Telefonează, te rog, şi află despre ce e vorba...

— Marlene, ai avut un supliment de bagaj ?

— Cum ? îmi cer să plătesc supliment de bagaj mie, care le-am adus atîta cîştig...

Nu putea să înţeleagă. Dispoziţiile privind depăşirea greutăţii la bagaje deveniseră mult mai severe ca altădată. Era pacheboturilor trecuse, marile staruri erau pe cale de dispariţie... Cu toate acestea, factura de la Air France i s-a părut o adevărată insultă adusă persoanei ei. Din principiu, a schimbat compania. Ea, căreia îi plăcea atît de mult Air France, a optat pentru Pan Am.

Louis, trebuie să vii neapărat să mă vezi în recitalul de la Londra. Ţin mult. Va fi poate pentru ultima oară cînd voi mai cînta în Europa.

îmi era greu să refuz. Am reuşit să mă eliberez în ziua aceea şi am luat avionul pentru Anglia. M-am dus direct la Savoy, unde descinsese Marlene. M-a făcut să aştept cincizeci de minute înainte de a-mi transmite că deocamdată nu mă poate primi, închiriase totuşi pentru mine un apartament, de

care am profitat doar trei ore, îndeajuns ca să onorez somptuosul prînz cu şampanie pe care mi-l comandase Marlene. Cînd, în fine, a fost gata, am plecat împreună, la Queen's, teatrul unde urma să aibă loc recitalul. Am putut atunci să-mi fac o idee precisă cu privire la extraordinarul ei perfecţionism. Sosind cu cîteva ore înainte de ridicarea cortinei, Marlene s-a apucat să străbată scena cu ciocanul în mînă pentru a netezi cea mai mică asperitate a podelei, pentru a strivi ultimul cap de cui ce mai risca să agaţe voalul de muselină al rochiei sau al

frenei. S-a încredinţat, de asemenea, că nici un obstacol n-o va stingheri în culise la schimba- rea costumului. Căci de fapt Marlene începea programul în rochie, apoi dispărea pe o intrare pentru a apărea pe alta, îmbrăcată în frac negru şi cu joben pe cap. Partea întîi pentru bărbaţi, partea a doua pentru femei... Această metamorfoză se făcea în mai puţin de un minut, în culise, cu ajutorul costumierelor iscusite.

Totdeauna înaintea spectacolului, Marlene des- foia cu răbdare sutele de trandafiri pe care i-i trimitea în fiecare seară o miliardară necunoscută. Petalele erau dispuse pe o pasarelă, deasupra deschiderii scenei – tot Marlene făcea şi

asta. La sfîrşitul spectacolului, în momentul în care se înclina pentru a saluta publicul, o perdea de petale de trandafiri cădea pe scenă.

Cînd era pe afiş la Paris, Marlene pleca de- acasă pe la patru-cinci, deşi nu trebuia să urce pe scenă decît pe la nouă jumătate, zece.

Pregătirile odată încheiate, se închidea în cabina ei, unde pretindea să i se asigure tot confortul, inclusiv şampania. încăperea era mereu plină de coşuri cu flori. Marlene avea o predilecţie pentru tuberoze, dar parfumul lor îmbătător îi făcea rău. Prefera atunci să lase buchetele pe culoar.

— Miroase a cimitir, zicea.

Cabina era oarecum cartierul ei general. Nu putea fi deranjată pentru orice fleac. De cele mai multe ori, stătea de strajă Bernard Hali. Hali fusese coregraf pe timpul cînd Marlene folosea dansatoare în spectacol. Făcea şi oficiul de maestru de ceremonii anunţînd, ca-n America, intrarea artistei în bătaia tobelor din orchestră :

— Doamnelor şi domnilor... Miss... Marlene Dietrich !

Hali asigura o protecţie draconică, deoarece Marlene nu voia să fie deranjată de ziariştii mereu la pîndă. Ca un privilegiat ce eram, mă strecuram prin mulţime şi intram în cabina în care mă întîmpi- na Marlene plină de gentileţe. Dar ştiam că nu e bine să rămîn prea mult: existau secrete pe care trebuia să le ignor, subterfugiile unei femei care se îmbrăca pentru a părea cu douăzeci de ani mai tînără pe scenă.

Marlene era încă superbă, dar nu-şi făcea iluzii, cunoştea defectele şi slăbiciunile corpului ei.

— Am picioare frumoase, spunea, dar am un gît de găină. Aşa încît îl ascund.

Găsise o „zgardă“ înaltă din pietre semipreţioa- se de zircon – minunat şlefuite –, care-i acoperea gîtul şi care, atrăgînd lumina, îi sublinia

strălucirea fetei. Marlene mi-a dat-o într-o zi să i-o repar — luase obiceiul să-mi încredințeze micile ei probleme tehnice. M-am prezentat mai întîi la vestitul bijutier Cartier, unde vînzătorul mi-a înapoiat colierul de strasuri clătinînd capul cu un aer disprețuitor. Un alt bijutier mi-a explicat că era vorba aici de o treabă migăloasă de artizanat și că-mi va fi deci foarte greu să găsesc pe cineva în stare să efectueze suduri atît de delicate. Am vorbit cu un prieten care mi-a dat adresa... instalatorului său. Acesta a reparat colierul

cu o precizie extraordinară şi am putut astfel să-i înapoiez triumfător posesoarei bijuteria, fără să-i spun bineînţeles că fusese salvată de un expert în canalizări.

— Numai dumneata eşti în stare să realizezi asemenea miracole, mi-a spus.

Totuşi, subterfugiile estetice se limitau la artificiile de machiaj, de parură şi de lumini. Contrar celor ce s-au povestit ori s-au lăsat să se înţeleagă, Marlene n-a recurs niciodată la liftingul chirurgical. Pielea ei n-a fost niciodată atinsă de bisturiu, instrument de care Marlene avea o frică galbenă, în schimb, ştia să folosească un plasture foarte subţire care întindea discret pielea (este ceea ce se numeşte „lifting-manechin"). Ascundea acest plasture îndărătul urechilor, sub perucă. Marlene se plîngea mereu de părul ei rar şi rezolvase de multă vreme problema cu ajutorul perucilor.

Pe scenă purta mereu aceeaşi rochie, care devenise „rochia", chiar dacă exista în mai multe exemplare. Realizată de celebrul croitor Jean Louis, un francez emigrat la Hollywood, care, împreună

cu Travis Banton, a semnat majoritatea toaletelor sale, era întotdeauna lucrată din tafta de mătase foarte fină, spuzită cu mii de pietre. Se muta atît de bine pe trupul Marlenei, încît ai fi zis că e „cusută pe ea". Numeroase cîntărețe au copiat, mai apoi această toaletă, dar nici una n-a egalat-o în eleganță pe Marlene Dietrich. Marlene rămîne un miracol în istoria modei: numai ea putea să poarte fără să cadă în ridicol acele incredibile toalete lucrate din pene, voal sau muselină cu care o împopoțona Stemberg.

Cînd am întrebat-o dacă într-adevăr

rochia de scenă era cusută pe ea, Marlene mi-a răspuns aproape şocată:

— Nici vorbă, îngerul meu... (îmi spunea îngerul ei, cu o doză variabilă de afecţiune şi condescendenţă)... cum îţi închipui ? Dacă ar trebui să fie cusută în fiecare zi, s-ar face praf. Are un fermoar.

Efectiv, tot secretul acestei rochii stătea într-un minuscul fermoar ascuns cu dibăcie.

în ciuda numeroaselor regimuri urmate, silueta Marlenei se îngreunase totuşi puţin, dar toaleta de scenă era făcută ca s-o aducă la ordine.

— Trebuie să fiu atentă, altfel n-am să mai „încap" în rochie.

A comandat atunci, la cea mai bună corsetieră, o ghenă de culoarea pielii, care-i mula şoldurile şi o subţia într-un chip minunat. Sigur că nu mai era aşa de comod, linia însă era superbă.

— Detaliile n-au importanţă, zicea ea. Ceea ce contează înainte de toate este silueta. Nu-mi place domnul Balmain, tocmai pentru că nu ţine seama

— destul de siluetă şi modelele lui au prea multe zor-zoane. Uite, domnul Balenciaga...

Marlene se adresa tuturor cu „domnule“ şi cu „doamnă“. Pînă şi secretarei şi prietenei ei îi zicea „doamna Norma“, chiar dacă îi atrăgeam atenţia că, procedînd astfel, era ca şi cum ar fi echivalat-o cu subpatroana unei case de toleranţă.

— La domnul Balenciaga, totul e linia. Asta înseamnă artă la o mare casă de mode.

Coafura Marlenei, care-i accentua splendida ţinută a capului, gesturile ei de pe scenă, toate n-aveau alt rost decît să-i pună în evidenţă silueta. Era văzută adesea, de pildă, arătînd cu degetul pe cineva din sală. Cei care erau astfel desemnaţi se simţeau stînjeniţi, nici prin gînd nu le trecea că era un truc al Marlenei, destinat mai ales fotografilor. Braţul întins, ochii fixaţi asupra unui punct precis dădeau clişeelor o expresivitate care se găseşte rareori în fotografiile făcute pe viu în cursul unui spectacol.

Marlene nu se amăgea în privinţa tuturor acestor subterfugii. Ştia că nu mai are douăzeci de ani. Dar, cînd apărea pe

scenă abordînd mantoul ei lung din puf de lebădă, a cărui trenă nu se mai termina, sau cînd saluta, la sfîrşitul spectacolului, în ovaţiile publicului, era de fiecare dată la fel de fermecătoare. Şi cu umor pe deasupra :

— îmi aruncaţi trandafiri ca să vedeţi dacă mă mai pot apleca. Dar nu-i ridic de jos numai pentru că mă tem să nu mi se rupă rochia...

Marlene îşi dădea bine seama că nu e o mare cîntăreaţă, chiar dacă îşi folosea de minune infle

xiunile vocii ei grave pentru a da cîntecelor o interpretare personală şi seducătoare.

Spunea că ceea ce ştie îi datorează în mare măsură dirijorului Burt Bacharach, cu care a făcut numeroase turnee. Excelent aranjor, acompaniator riguros, Bacharach a fost multă vreme motorul în ce priveşte recitalurile Marlenei. în afara calităţilor lui de muzician, era tînăr şi frumos, ceea ce nu strica. Intimitatea care domnea în turneu i-a apropiat pe cei doi artişti. Pînă la mijlocul anilor ’60, au străbătut lumea împreună, din Polonia pînă în Brazilia şi din Israel pînă în Scandinavia. A fost probabil ultima poveste de dragoste a Marlenei, o aventură aşa cum pot trăi numai două persoane legate printr-o admiraţie reciprocă şi o unică pasiune pentru meseria lor.

Marlene a fost adeseori confidenta lui Bacharach. Puţin uşuratic din fire, fizicul şi prestigiul îl condamnau la numeroase succese feminine, activitatea lui itinerantă, la tot atîtea rupturi. Marlene îl consola – ba chiar îl îngrijea cînd isprăvile lui îi produceau uşoare dezagremente fizice.

Bacharach îi adusese Marlenei sprijinul de care avea nevoie pentru a face din

„reconversiunea“ ei în cîntăreaţă o reuşită profesională. în ceea ce-l privea, dirijorul datora acestei cîntăreţe recunoaşterea internaţională.

Marlene Dietrich : N-am să uit niciodată un incident petrecut la Moscova, cu ocazia unei pene de electricitate chiar înainte de ridicarea cortinei Aştep

Îtam în culise, ca întotdeauna, pentru a-mi face intrarea, când dirijorul Burt Bacharach aleargă spre mine făcând semn tehnicianului să nu ridice cortina, pentru că nici luminile de la pupitrele muzicienilor nu funcționau. Deodată, primul violonist se repezi spre culise. Vorbea nemțește și mă rugă să-i spun lui Bacharach că toți membrii orchestrei își cunoșteau partitura pe dinafară și că spectacolul poate începe și fără lumini. Concertul s-a desfășurat fără nici o notă falsă ! La urmă,

Bacharach i-a îmbrăţişat pe toţi membrii orchestrei şi eu i-am urmat exemplul.

Marlene şi dirijorul a trebuit în cele din urmă să se despartă, o despărţire crudă pentru cîntăreaţă, căci a fost în acelaşi timp profesională şi sentimentală. Burt Bacharach a hotărît să zboare cu propriile sale aripi şi a devenit celebritatea pe care o cunoaştem.

Pierre Cardin zicea despre Marlene: „ E femeia care m-a costat cel mai mult din lume“, într-adevăr, cîntăreaţa îl supusese la grele încercări. Totuşi, el i-a oferit cele mai frumoase spectacole pariziene, precum şi concertul de adio în Oraşul Lumină.

Cardin amenajase un teatru care de fapt era un „spaţiu“ : nu exista cortină care să despartă sala de scenă, nici parchet, ci o pardoseală suplă. Cînd Marlene a venit să inspecteze pentru prima oară Spaţiul Cardin, aceste inovaţii n-au prea sedus-o.

Cu simţul detaliului, care-i era caracteristic, a observat şi că fotoliile nu erau numerotate.

— Voi invita oameni foarte importanţi, care vor veni anume de la Londra sau de la New York şi nu vor şti unde să se aşeze, cele mai bune locuri vor fi ocupate...

Mai întîi a cerut ca fotoliile să fie numerotate. Nu era prea greu, Cardin i-a îndeplinit dorinţa. Apoi, Marlene a cerut să se refacă parchetul. în concepţia ei, o scenă fără parchet nu era o adevărată scenă. Şi Cardin s-a executat: a pus să se scoată placajul plastic ce costase o avere. în fine, a trebuit să se instaleze tradiţionala cortină din catifea roşie, şi aceasta foarte costisitoare.

Perfecţionism al unei mari profesioniste sau simple capricii de star ? în privinţa cortinei, Marlene nu făcea decît să urmeze sfatul prietenului ei, Orson Welles :

— Cere întotdeauna să nu lipsească de pe scenă căci, în momentul salutului final, dacă eşti moartă de oboseală sau dacă spectatorii se urcă pe scenă, te agăţi de ea şi nu-i mai dai drumul.

La începutul anilor ’70, Marlene începe să aibă probleme cu picioarele. Vestitele

picioare care-i făcuseră gloria ameninţau s-o trădeze. Cînd saluta publicul, mîna ei prinsă de cortină îi dădea o stabilitate care, în plus, îi permitea să-i fie evidenţiate curbele siluetei. Astăzi, revăzînd fotografiile ei de scenă, ştiu că avea dreptate. Ceea ce trecea drept

un capriciu nu era de cele mai multe ori decît o dorinţă de a-şi desăvîrşi performanţa.

Cînd îmi vorbea de lumea cinematografului şi a spectacolului, Marlene obişnuia să spună :

— Am ajuns în mediul ăsta din întîmplare.

Tot o cochetărie, dar era sigur că Marlene n-avea nimic din femeia *show-business-vXm* în sensul vulgar al cuvîntului. Oricine încearcă s-o înţeleagă trebuie să nu piardă din vedere că provenea dintr-o familie bună, că a crescut în orăşelul burghez Wei- mar, în Germania. Tatăl ei, ofiţer prusian, murise cînd ea n-avea decît zece ani. Mama ei se recăsătorise cu un anume von Losch, tot militar de carieră, care a fost ucis, la rîndul lui, pe frontul rus în primul război mondial. Marlene ştia ce în-seamnă disciplina militară.

Figura marcantă a copilăriei a fost, aşadar, mama ei, femeie energică, autoritară, partizană a unei morale riguroase. Cea mai mică abatere era sancţionată. Nimic nu era trecut cu vederea în familia Dietrich : astfel, în

Memoriile ei, Marlene îşi aminteşte că i se interzicea să folosească telefonul casei. Cînd avea nevoie de prietenele ei, nu-i rămînea decît o soluţie : mersul pe jos.

Capabilă de tandreţe la răstimpuri, mama i-a dat totuşi Marlenei o educaţie spartană, pe baza unor precepte morale pe cît de stricte, pe-atît de indiscutabile.

— Asta nu se face, auzea Marlene spunîndu-i-se în fiecare clipă.

Expresie pe care avea mai tîrziu să şi-o însuşească. De cîte ori nu am auzit-o din gura ei! Era una din formulele sale preferate, aproape o deviză, în care se exprimau atît înaltele ei exigenţe morale, cît şi respectul faţă de protocol şi de anumite idei preconcepute. Nu-i vorbeşti de un mort unei văduve : „Nu se face". Nu soseşti cu întîrziere cînd eşti invitat undeva: „Nu se face". Cînd lucrezi, nu te laşi antrenat în bîrfeli.

într-o seară, după un spectacol dat la Londra, Marlene se afla în cabina ei, în *blue-jeans;* tocmai se demachia cînd a fost anunţată :

— Prinţesa Margaret este aici, doreşte să vă vadă...

Marlene socoti această vizită inopinată drept o mare nepoliteţe: „Nu se face", ar fi vrut să răspundă. Dar în fond se simţea flatată. îşi trase din nou rochia pe ea în doi timpi şi trei mişcări şi se înclină într-o reverenţă adîncă. Şi-apoi, oricum, „nu se face" să refuzi vizita unei prinţese.

Am observat întotdeauna la Marlene un deosebit simţ al ierarhiei, datorită căruia, de pildă, nu ţi-o închipuiai confesîndu-se cameristelor, în care de altfel nu prea avea încredere.

Totuşi, la Hollywood trăia aproape numai în tovărăşia coafezelor şi a machieuzelor. Filmările sub autoritatea lui Stemberg erau adesea istovitoare. La

această „vîrstă fragedă,“ i s-a întîmplat nu o dată Marlenei să izbucnească în lacrimi. Găsea mîngîiere alături de costumiere, pe care le-a răsfăţat din cale-afară, copleşindu-le cu daruri, mergînd uneori pînă la o maşină sau un aparta

ment! Această mare generozitate nu o împiedica totuşi să aibă probleme cu personalul casnic, deoarece era şi extrem de meticuloasă şi, deci, dificilă; supuşi celor mai teribile hărţuieli, servitorii se lăsau păgubaşi şi sfîrşeau adesea prin a ridica ancora.

La Paris, doamna Odette Miron, camerista ei, a suportat timp de ani de zile exigenţele Marlenei. După ce şi-a părăsit serviciul, a dat un interviu revistei *Bunte* în care s-a răzbunat, povestind că suportase capriciile unei femei tiranice cu bună ştiinţă.

Posibil încă pe vremea marelui fast hollywoo- dian, acest gen de relaţii devenise cu totul arhaic. Dimineaţa, Marlene dădea servitoarei o listă completă, precizînd şi magazinele unde trebuiau făcute cumpărăturile... şi în cît timp.

— într-o oră poţi fi înapoi.

Dacă nenorocita nu se întorcea la timp,

Marlene era în stare să pună mîna pe telefon şi să cheme comercianţii:

— A trecut doamna Miron pe-acolo ? Şi cum se face că...

Evident, la întoarcere, „vinovata“ se apăra :

— Dar, doamnă, trebuie să stau la coadă, ca toată lumea.

„Ca toată lumea“ ? Marlene era obişnuită ca lumea întreagă să se dea la o parte şi toate uşile să se deschidă în faţa ei. La Hollywood, n-avea decît să bată din palme pentru a obţine ce voia. Existau, desigur, momente de tensiune pe platouri, dar admiraţia ei pentru geniul lui Sternberg o ajuta să le suporte, cu-atît mai mult cu cît regizorul se străduia din răsputeri să uşureze viaţa vedetei sale, cruţînd-o de orice preocupări materiale. Marlene

s-a învăţat prost: de-atunci, n-a contenit să-i socotească drept incapabili pe cei din anturajul ei care nu rezolvau problemele cu viteza cerută de ea, adică în cel mai scurt timp.

în faţa unei stăpîne atît de nedrepte şi intransigente, servitoarele rămîneau fără grai. Cînd, în lipsă de argumente, riscau ridicînd din umeri, Mar- lene intra într-o furie oarbă. Acest gest de dispreţ o exaspera. Nici la cameriste, nici la cei din jur nu tolera răzvrătirea. Numai un om ca Jean Gabin punea capăt capriciilor ei:

— Prusaco, începi să mă calci pe nervi...

De altfel, asemenea acte de autoritate nu-i displăceau Marlenei. Dar, evident, servitorii nu şi le puteau permite şi trăiau adesea terorizaţi la gîndul exploziilor doamnei Dietrich.

Totuşi, în acest domeniu, ca şi în celelalte, Mar- lene era plină de contraste. Cînd se întorcea din turnee, se gîndea întotdeauna să-i aducă daruri doamnei Miron. îmi amintesc astfel de un superb mantou de focă pe care i-l oferise. Evident, doamna Miron nu avusese în viaţa ei o blană. Fericită la culme, plecă seara cu mantoul pe umeri. Dar în metrou s-a văzut luată la rost, fără să înţeleagă de ce...

Brigitte Bardot tocmai îşi lansase campania pentru protecţia puilor de focă. Biata doamnă Miron şi-a pus blana în cui şi n-a mai îmbrăcat-o niciodată: s-a întrebat multă vreme dacă era un dar regesc sau unul otrăvit.

*

Deşi îi plăcea să se îmbrace simplu, Marlene rămăsese cu o pasiune pentru veşmintele frumoa

se. Cheltuia o avere la marii croitori, în fruntea cărora se aflau de fiecare dată Chanel şi Balenciaga. Marlene era convinsă că, procedînd astfel, făcea oarecum o investiţie pentru că îmbrăcase un taior o dată sau de două ori, credea că-l poate revinde cu preţ dublu în ziua următoare.

— De ce cumperi atîtea lucruri, Marlene ? Nu-i păcat ? am întrebat-o într-o zi, cînd ne întorceam din oraş cu braţele încărcate.

— Nu uita că am cunoscut o epocă în care era de neconceput pentru o femeie ca mine să poarte de două ori aceeaşi toaletă ! Trebuia să apar mereu cu ceva nou, cu accesorii cu tot. Cînd mă duceam la Chanel, cumpăram un taior, dar şi mănuşi asortate, poşetă asortată, încălţăminte asortată şi, o dată ce le purtasem, nici vorbă să mai fiu văzută cu ele.

Timpurile s-au schimbat; vedetele de azi

se mulţumesc să-şi împrumute garderoba de la marii croitori. Marlene, în schimb, cumpăra în neştire sau... îmi dădea mie această misiune. Astfel, într-o zi, m-a trimis la Vivier : văzuse în vitrina celebrului magazin nişte cizme care-i plăcuseră. Am intrat aşadar, i-am arătat vînzătorului modelul şi i-am dat numărul de care aveam nevoie.

— Foarte bine, domnule. Ce culoare doriţi ?

— Daţi-mi tot ce aveţi, i-am răspuns fără să clipesc. Şi în mai multe exemplare. Vreau cincizeci de perechi.

Vînzătorul deschise ochii mari, cum făcusem şi eu mai devreme, cînd Marlene rostise cifra mirobolantă : „Ia, te rog, cincizeci de perechi, îngerul meu...“

Vînzătorul continua să mă observe, întrebîndu-se dacă eram un hîtru pus pe glume, un bolnav mintal sau dacă făceam afaceri mărunte cu Emiratele Arabe. în faţa acestor bănuieli şi reticenţe, i-am dat de înţeles că era vorba de o comandă pentru Marlene Dietrich, ceea ce i-a readus zîmbetul pe buze : aşa mai mergea.

Nu ştiu dacă Vivier a livrat cu-adevărat cizmele, căci n-am văzut-o niciodată pe Marlene încălţată cu ele. într-o zi, cînd mi-am luat inima în dinţi şi i-am vorbit despre aceste cizme, mi-a răspuns cu detaşare că erau undeva, în camera de sus, împreună cu tot restul.

Marlene dispunea într-adevăr de-o cameră de serviciu, închiriată o dată cu apartamentul, în care îşi depozita tot ce nu mai purta. De-a lungul anilor, această încăpere devenise o peşteră a lui Aii Baba. Pe lîngă rochii şi accesorii semnate de cei mai mari creatori de modă, mai era un talmeş-bal- meş de diverse obiecte de care Marlene pregeta să se despartă. Atunci tezauriza, chiar dacă nu i- ar fi venit niciodată în minte să caute în acest maldăr de cartoane ce se ridicau pînă la tavan.

Hotărît, Marlenei nu-i plăcea să arunce... într-o seară, ducîndu-mă la ea, mi-amintesc că am găsit-o în bucătărie, meşterind cu acul şi aţa.

— Ce faci, Marlene ?

— Cîrpesc o pernă.

— Cîrpeşti ? Vechitura asta din

buret ?

— Doar n-o s-o dau la gunoi...

Am amuţit în faţa acestei femei care putea să-şi ofere într-o zi cincizeci de perechi de cizme de la cel mai bun cizmar, iar a doua zi să-şi piardă vre

mea reparînd o pernă uzată pentru scaunul din bucătărie.

*

într-o dimineaţă, am găsit în cutia de scrisori un plic gros, semnat pe spate doar cu iniţialele M.D., care conţinea o cheie şi cîteva cuvinte: „Iată cheia apartamentului. Vino cînd doreşti. Marlene."

Marlene îmi oferea astfel încrederea ei. Era un pas cu atît mai important în relaţia noastră, cu cît survenea la puţin timp după prima noastră întîlni- re. Doar o mînă de oameni dispuneau de această cheie. Eu, bineînţeles fiica ei, Maria, care locuia la New York, şi Ginette Spanier, o prietenă intimă, care lucra la Balmain. După ştirea mea, singurele persoane cărora li se mai încredinţase o cheie erau portăresele imobilului din Avenue Montaigne 12, care împărţeau corespondenţa sau făceau mici servicii Marlenei. Mai tîrziu, unele din aceste femei aveau să se arate nedemne de încrederea artistei.

Era aşadar un privilegiu acordat cu mare parcimonie. Marlene, avară cu cuvintele tandre, găsea astfel un mijloc de a-şi exprima prietenia. Dar părea să spună: „E rîndul dumitale să te arăţi demn".

CAPITOLUL 3

Mîngîieri şi lovituri de cravaşă

Louis Bozon: Marline Dietrich, poţi să vorbeşti despre război, căci îl cunoşti. Ai încetat filmările la Hollywood şi te-ai angajat în armata americană, cînd nimic nu te obliga să o faci. De ce ?

Marlene Dietrich : Pentru a ajuta ţara care mă primise, pentru a face ceva mai util decît cinematograful şi pentru a contribui la instaurarea păcii în lume.

L.B.: Aşa ai ajuns la Casablanca. A fost punctul de plecare al lungului dumitale periplu prin Europa. Ai făcut războiul...

M.D.: Da, în Europa, dar şi în Groelanda, Islanda... Am fost trimisă peste tot unde erau soldaţi americani. Era greu, în cea mai mare parte a timpului, dar, cum am o sănătate de fier, am rămas pînă la sfîrşitul ostilităţilor.

L.B.: Şi după război ?

M.D.: Vrei să spui războiul european ?

L.B.: *Da.*

M.D.: A fost destul de trist. Şedeam aştepfînd ordinele căci pentru noi, americanii, războiul nu se sftrşise. Ne ocupam de răniţi, de morţi şi aşteptam. Soldaţii erau atXt de abătuţi, Incit nu puteam să ajutăm cu nimic miile de tineri care au supravieţuit. Soldatul american era un om singur, care se bătea pe pămînt străin.

L.B.: Pentru dumneata, Marlăne Dietrich, războiul a fost un eveniment uriaş; mi se pare totuşi că ţi-a făcut bine sufleteşte să-ţi rişti viaţa şi cariera artistică pentru pace.

M.D.: Ai dreptate. Dar a fost o victorie amară. Prea mulţi morţi, prea multă mizerie, prea mult, prea mult...

L.B.: Ai primit decoraţii, eşti mîndră de ele ?

M.D.: Se-nţelege. Prima a fost Medalia Libertăţii, cea mai înaltă distincţie pe care America poate s-o acorde unui civil. Legiunea de Onoare, mai întîi în gradul de cavaler, apoi de ofiţer, m-a emoţionat din cale-afară. Poţi găsi aceste medalii în casă la mine. Toate sînt înrămate cu grijă, ca să nu se piardă.

Marlene părăsise luxul şi lipsa de griji de la Hollywood pentru a lua parte la turneele artiştilor care aveau drept scop

să ridice moralul trupelor din linia întîi. I se dăduse gradul de căpitan, o formă de protecţie în cazul în care va fi capturată de inamic.

Curajul Marlenei era cu-atît mai spectaculos, iar riscurile la care se expunea cu-atît mai mari, cu cît mulţi germani considerau drept o trădare recenta sa naturalizare americană şi angajarea în rîndurile Aliaţilor.

în cursul anilor ’30, Marlene văzuse sosind în Statele Unite numeroşi artişti sau scriitori germani, de la Fritz Lang la Thomas Mann, care fugeau cu toţii de escaladarea nazismului în ţara lor. Nici ea nu plecase decît cu trei ani înainte de venirea lui Hitler la putere. Mai tîrziu, călătoriile ei în Germania, între două filmări, ar fi trebuit s-o convingă de iminenţa cataclismului. Dar îmi amintesc că era un subiect pe care nu-i plăcea să-l abordeze.

— Nu sînt istoric, îmi spunea. Nu mie trebuie să-mi pui asemenea întrebări.

în fond, în timpul anilor trăiţi la Berlin, Marlene nu-şi dăduse seama ca se întîmplă, ocupată cum era să alerge de la un film la o piesă de teatru. Această orbire, pe care cu timpul a socotit-o vinovată, explica şi dorinţa ei de a ocoli perioada germană a carierei sale. Marlene nu şi-a dat seama decît *a posteriori* de răul care începuse de pe atunci să ridice capul. Aceste remuşcări nu erau desigur străine de intrarea ei în armata americană: Marlene a avut întotdeauna un acut simţ al

datoriei.

Războiul pe care l-a făcut n-a fost o bagatelă. După Africa de Nord, a fost trimisă pe frontul din munţii Ardeni, unde a înfruntat focul inamicului şi a dus aceeaşi viaţă cu soldaţii, dormind pe tare, su- portînd fără să crîcnească noroiul, degerăturile sau

păduchii. Rolul ei: să-i distreze pe „băieţi", să-i ajute să reziste, să arate prin prezenţa ei că situaţia nu era chiar atît de gravă.

Nu i-a fost, desigur, uşor; în schimb, ce revelaţie pentru Marlene ! Cînd te gîndeşti că tocmai înaintea plecării turna *Kismet,* una din culmile kitschu- lui exotic, stil Hollywood... Ce departe se afla deodată de toată această zădărnicie! Şi cît de răscolitoare erau cîntecele oferite unor oameni care-şi riscau viaţa, faţă de replicile de automat rostite într-un decor de studio ! Oricît ar fi fost de aspră, această viaţă cerea forţă şi era complet lipsită de prefăcătorie...

Cînd în fotografiile de epocă o revăd pe Marlene în uniformă, cu chipiul tras pe ochi sau rîzînd din toată inima împreună cu soldaţii căţăraţi în spatele unui camion, mă întreb dacă această imagine nu e mai apropiată de Marlene cea pe care am cunoscut-o decît „întruchiparea sofisticării," atît de lăudată de Hollywood. în fond, viaţa ostăşească nu-i displăcea : să se supună ordinelor, să-şi facă datoria fără mofturi, iată stilul ei: „Mergi ori crapă !"

Disciplina ! Făptura onirică din filmele lui Stemberg avea de fapt picioarele bine înfipte în pămînt.

întoarcerea în Statele Unite la sfîrşitul ostilităţilor a însemnat o perioadă grea. Marlene s-a străduit din răsputeri să se „reintegreze“ în viaţa civilă, ca majoritatea soldaţilor reveniţi acasă. Cum spunea ea cu oarecare amărăciune, mulţi a- mericani nici nu-şi dădeau seama că fusese război,

Iar cei care sosiseră în cîrje, cei care avuseseră piciorul smuls de vreo mînă nu s-au bucurat întotdeauna de primirea pe care o meritau şi pe care Marlene nu contenise să le-o făgăduiască în vizitele ei prin spitalele de campanie.

Şi ea a cunoscut acest sentiment de respingere, în 1945, cînd a revenit la New York, nu mai reprezenta o valoare pentru sacrosanctul box-office. A- gentul ei i-a telefonat să-i spună :

— Şi mai cu seamă, nu semnaţi nici un cec, nu mai aveţi acoperire în bancă.

Marlene a izbutit totuşi să regăsească drumul studiourilor şi să turneze cîteva filme importante cu cei mai mari regizori, ca Billy Wilder *(Scandaloasa din Berlin,* 1948),^ Hitchcock *(Marele alibi,* 1950) sau Fritz Lang *(îngerul blestemaţilor,* 1952). Dar Marlene trecuse de cincizeci de ani, cota îi scădea, chiar dacă legenda ei rămînea intactă. Las Vegasul i-a oferit o comoară ca să cînte în cazinourile din oraş. Marlene,, care în timpul războiului

îşi descoperise o adevărată pasiune pentru scenă, s-a dedicat trup şi suflet acestei noi cariere. A dat formă „mitului“, care nu fusese pînă atunci decît pulbere de stele pe peliculă. Dar cu timpul s-a văzut că această glorie nu era atît de nemuritoare pe cît ar fi dorit Marlene şi că exista mai mult pe hîrtie decît în realitate.

*

— De ce nu eşti proprietara apartamentului în care locuieşti ? am întrebat-o într-o zi pe Marlene.

Poseda un apartament pe Park Avenue, la New York, dar nu cumpărase nimic în Paris.

— De atîta timp de cînd vii aici, de cînd iubeşti Franţa...

— Pe vremea mea, nu se cumpăra...

De fapt, Marlene n-a fost niciodată bine sfătuită în materie de plasamente financiare. Sau poate spiritul ei independent a făcut-o să neglijeze avertismentele unora şi altora.

Căci mijloacele nu-i lipseau. Marlene a cîştigat averi colosale: în anii ’30, succesul ei era atît de răsunător, încît i se atribuia un al treilea venit ca mărime în Statele Unite, după Randolph Hearst, magnatul presei, şi după exploziva Mae West!

Dar a şi cheltuit mult, pentru ea şi pentru ai săi. Nepotul ei, Peter, unul dintre cei patru copii ai Măriei, a găsit într-o debara la New York un jurnal în care Rudi Sieber, soţul Marlenei, consemna toate cheltuielile extravagante ale soţiei sale de cînd se căsătoriseră. îşi nota tot ce făcuse ea în fiecare zi, ce vin băuse, ce parfum folosise, ce toalete purtase.

Marlene împărţea cu dărnicie bani anturajului ei, oferind cadouri somptuoase, alergînd în ajutorul familiei, chiar dacă aceasta nu cerea nimic. Faptul a dat naştere din cînd în cînd unor fricţiuni. Dar nepoţii ei îi datorează studii făcute în colegiile cele mai şic din lume, în Elveţia.

Marlene investise sume considerabile în ferma soţului ei, o experienţă agricolă care s-a dovedit un eşec răsunător, căci bietul om nu era capabil să crească pui, tot aşa cum Marlene nu putea ajunge episcop. Dar o dată mai mult ea înţelesese să facă

pe placul soţului ei, cînd în realitate trăiau despărţiţi de ani de zile.

Cîtă vreme Marlene a putut să semneze angajamente, să plece în turneu, cîtă vreme aureola ei a stăruit în lume, banii au curs. Dar, pe la începutul anilor ’70, apariţiile ei în public s-au rărit. Cu vîrsta, sănătatea Marlenei a început să se degradeze, prestigiul ei să scadă. Cînd, în cele din urmă, turneele au încetat, sursa veniturilor a secat dintr-o dată. Fără plasamente financiare, Marlene s-a trezit în faţa unei realităţi dureroase.

După ce dispusese de adevărate averi, începea să cunoască dificultăţi financiare. Nimic comparabil, bineînţeles, cu demimondene ca frumoasa Otero, care, după ce ţinuse casă deschisă la Paris, a murit într-o cameră de servitori la Nisa. Marlene continua să trăiască pe picior mare, fără să-şi dea seama însă că nu mai poate să-şi permită. Au fost, desigur, momente sfîşietoare pentru ea, chiar dacă nu-i stătea în fire să-şi plîngă soarta. Cînd ai avut maşină la scară, cînd ai trecut din hotel de lux în hotel de lux în cele patru colţuri ale lumii, cînd ai avut cele mai frumoase bijuterii, cele mai frumoase tablouri, e greu să constaţi şi să admiţi că ai putea duce lipsă de bani.

Intimii vedetei, cei pe care îi primea în casă, se numărau pe degete.

Bernard Hali, coregraful şi păzitorul ei, trecea uneori cînd avea nevoie de el, căci făcea şi pe secretarul. Raporturile lor au fost întotdeauna destul de încordate. De exemplu, în perioada în care

Marlène şi-a redactat cartea, Hali venea să-i dea o mînă de ajutor. Dar, de cele mai multe ori, aceste seri de lucru se terminau prost şi Hali pleca, a- lungat de Marlène sau nefiind în stare să-i mai suporte capriciile.

Printe rarele persoane care aveau acces în Avenue Montaigne 12 era şi Ginette Spanier, o prietenă devotată, în ciuda nepotrivirii lor de caracter. Ginette era o femeie, ca atîtea altele pe-atunci la Paris, absolut fascinată de profesiunea Marlènei, invidioasă poate pe modul de viaţă pe care aceasta îl reprezenta.

Soţie de medic, Ginette lucra la Balmain, unde era în acelaşi timp gazda poliglotă, prezentatoarea colecţiilor şi egeria vînzărilor. Frecventînd un anumit număr de vedete, se străduia să le atragă spre casa Pierre Balmain. Era genul de femeie care te invita spunînd :

— Pofteşte la noi, la un pahar... Vine şi Larry cu soţia lui... (Laurence Olivier cu Vivien Leigh).

Marlène locuise un timp la Ginette, lîngă Place de l'Étoile, înainte de a se instala în Avenue Montaigne. O coabitare nu întotdeauna pe placul soţului Ginettei, care mi-a mărturisit odată :

— Am fost în raporturi foarte

proaste cu doamna Dietrich : după o săptămînă, nici nu mă mai saluta. I-am atras atenţia : „Eşti la mine, Marlène, ai putea să-mi dai bună-ziua; n-aş vrea să mă simt străin în propria mea casă...“

în toate duminicile după-amiază, Ginette Spa- nier venea în vizită la Marlene. Era ştiut. în ziua aceea, n-aveam ce să caut în Avenue Montaigne. Apoi, Ginette a plecat, ca şi Bemard Hali. S-a instalat la Londra, unde şi-a sfîrşit viaţa.

Treptat, Marlene îşi pierdea prietenii. Cum avea tendinţa să închidă uşa fostelor cunoştinţe şi refuza orice nou-venit, s-a izolat încet-încet într-o singurătate voită.

*

Cu Marlene vorbeam uneori englezeşte, dar, de cele mai multe ori, franţuzeşte. în ciuda unor neînsemnate greşeli de gramatică, poseda o franceză curentă şi nu-şi lua accentul german decît atunci cînd voia.

La drept vorbind, era atît de îndrăgostită de a- ceastă limbă, încît pretindea că o ştie mai bine decît mine. Eu aveam din fericire argumentele mele şi, în acest domeniu cel puţin, căpătasem autoritate. Marlene mă întreba cum se traduce cutare cuvînt american în franţuzeşte sau dacă o anumită frază putea figura într-o depeşă adresată unui ministru. Expresiile idiomatice o pasionau :

— în franţuzeşte spuneţi „A, bine !“ în orice împrejurare. Chiar atunci cînd vi s-a îmbolnăvit mama.

Zile întregi era urmărită de asta şi mă

făcea a- tent de fiecare dată cînd rosteam „A, bine !", ca să nu mai îndrăznesc să deschid gura şi să-i arăt definiţia din dicţionar, „interjecţie indicînd surpriza",

ceea ce tot nu reuşea s-o convingă. Pentru ea „bun" era bun : „gut" — şi-atît!

Marlene era foarte severă în privinţa limbii germane, căreia îi reproşa că s-a americanizat în asemenea măsură, încît nu mai recunoştea limba lui Goethe.

— Cînd citesc revistele germane, nu mai ştiu dacă e americană sau germană. De ce m-aş mai întoarce într-o ţară în care nu se mai vorbeşte limba mea ?

După o călătorie în Israel, se hotărî să înveţe idiş, dialect evreiesc-german pe care-l auzea la Berlin în tinereţea ei şi pe care-l regăsise la Hollywood. Numeroşi autori hollywoodieni erau într-a- devăr evrei germani care-şi împănau scenariile cu cuvinte împrumutate din dialectul lor. Marlene îmi cumpărase un dicţionar ca să putem studia împreună. Petreceam astfel ore întregi căutînd e- chivalentul francez sau englez al unor expresii idiş, de fapt intraductibile. Bineînţeles, niciodată nu era mulţumită de soluţiile noastre aproximative care nu izbuteau să exprime toată bogăţia expresiei originale.

Fie că avea spectacol, fie că nu, Marlene se trezea întotdeauna foarte devreme. N-a dormit niciodată mult. De

îndată ce efectul somniferelor trecea, se dădea jos din pat. în zorii zilei, personalul de la Plaza Athénée, marele hotel situat peste drum de Avenue Montaigne 12, o vedea stropind muşcatele.

înainte de sosirea cameristei, Marlene îşi bea cafeaua şi tria corespondenţa din ajun. Sau mă chema, spunîndu-mi:

— Louis, cred că nu te-am trezit...

Uneori mă trezea. Totuşi, cum începeam să mă ocup de primele emisiuni ale dimineţii la radio, eram şi eu matinal şi disponibil foarte devreme. A fost, fără îndoială, un motiv în plus care a favorizat îndelunga noastră prietenie: Marlene ştia că poate să mă cheme la orice oră.

Şi nu pregeta s-o facă, pentru te miri ce : o informaţie practică, o adresă de care avea nevoie pe moment, un nume care-i scăpa, o dată pe care o uitase...

Ziarist fiind, trebuia să ştiu tot, în orice domeniu. în noaptea care a precedat moartea lui Mau- rice Chevalier, m-a chemat de peste zece ori! Voia să ştie în ce stadiu se afla agonia lui, telefona dintr-un aeroport, eu n-aveam deci cum s-o chem. A format numărul meu întruna... pînă în zori.

îmi cerea informaţii pe cît de variate, pe-atît de imperative.

— Lucrezi la radio, cine e în clipa de faţă pe post cu domnul Chancel ? Caută să-mi obţii o înregistrare a emisiunii.

Sau :

— Louis, nu poţi să-mi afli

numărul de telefon al domnului Cutare ?

Nici vorbă să te mocăieşti. Cînd o rechemam după cinci minute, o auzeam de multe ori spunîndu-mi:

— Prea tîrziu : am rugat pe altcineva.

Şi-mi închidea telefonul în nas.

Dacă nu găseam informaţia, se făcea că n-are nevoie de ea sau că n-a cerut-o niciodată :

— Marlene, doar n-am visat, nu mi-ai cerut ?...

— Nici o importanţă, zicea, nici o importanţă.

Toată viaţa, Marlene fusese înconjurată de oameni foarte devotaţi, capabili să răspundă tuturor întrebărilor sale. Soţul ei, Rudi Sieber, a fost mult timp „memoria" ei. Era imbatabil în ce priveşte viaţa şi cariera Marlenei, începînd din ziua întîlni- rii lor la Berlin, pe cînd el era asistent de regie. De fiecare dată cînd îi scăpa un detaliu, Marlene telefona lui Rudi în California. La moartea lui, în 1976, ea a spus :

— Mi-am pierdut memoria.

La Paris, şi pe măsura posibilităţilor mele, luasem oarecum locul soţului ei.

înainte de plecarea Ginettei la Londra, unde avea să se instaleze, şi într-o vreme în care o restructurare la Balmain o ameninţa pe aceasta cu pensionarea

anticipată, Marlene, care-şi făcea griji pentru prietena ei, se hotărî s-o salveze. Acceptă să aleagă diferite modele din colecţia lui Balmain, care de altfel nu-i prea plăcea. Era o publicitate bine venită pentru casa de mode şi pentru care meritele i-ar fi revenit, desigur, Ginettei Spanier.

Probele s-au dovedit un adevărat chin pentru Ginette şi pentru lucrătoare. Nemiloasă, Marlene se contempla în oglindă, criticînd cu o ridicare din sprinceană sau cu o strîmbătură a buzelor cutare pliu care nu cădea bine, cutare rever care părea prea lat, cutare panglică inutilă. Ceru nenumărate retuşuri. Ginette Spanier, în pragul crizei de nervi, îşi dădea toată osteneala ca să-şi mulţumească prietena şi clienta.

Rochiile au fost terminate şi acceptate, Marlene a plecat în turneu... Cîteva zile mai tîrziu, i-a trimis un pachet Ginettei Spanier. „M-am gîndit numaidecît la un cadou de mulţumire, mi-a spus Ginette, povestindu-mi întîmplarea. Era de-a dreptul emoţionant din partea ei: îşi dăduse fără îndoială seama că fusese odioasă şi se scuza dăruindu-mi ceva.“ Dar, desfăcînd pachetul, Ginette avu neplăcuta surpriză de-a găsi cordonul halatului de baie cumpărat de la Balmain cu cîteva zile în urmă. Prinsă cu acul de cordon, o notă scrisă ca întotdeauna cu litere de-o şchioapă : „De refăcut! E nedemn de-o mare casă de mode !“

Ginette s-a prăbuşit pe biroul ei, pradă unei subite crize de lacrimi.

*

— Domnul Bozon ?

— Da.

— Aici poşta. Avem la vamă un pachet pentru dumneavoastră.

— La vamă ? Despre ce e vorba ?

— Vă rugăm să vă prezentaţi la biroul nostru.

M-am dus aşadar la poştă, unde mi s-a spus că un mic colet trimis pe numele meu, provenind din străinătate, părea suspect. într-adevăr, un praf neidentificat albea colţurile hîrtiei de ambalaj.

Eram în toiul afacerii *French Connection* şi un vestit animator de televiziune tocmai fusese arestat, după ce fusese găsit în posesia unor „substanţe ilicite". Funcţionarii de la poştă erau obligaţi să deschidă bine ochii.

Descoperind pachetul incriminat, am zărit nu- maidecît iniţialele M.D. Cînd era plecată, Marlene îmi trimitea uneori mici cadouri.

— Vreţi cu-adevărat să ştiţi cine e expeditorul ?

— Da.'

— E Marlene Dietrich, am spus.

Departe de a potoli bănuielile, acest nume n-a făcut decît să sporească îngrijorarea poştaşilor. Şi dacă erau pe cale să descopere o mare tărăşenie ?

— Foarte bine, deschideţi-l, am cedat eu în cele din urmă.

S-au ales numai cu scuzele. Căci, de fapt, era vorba de cutii de medicamente care suferiseră în timpul transportului: tablete şi drajeuri se transformaseră într-o pudră albă ! înainte de plecarea Marlenei, îi spusesem probabil că mă durea în gît

sau cam aşa ceva. Marea expertă în materie de produse farmaceutice îmi trimisese cele necesare pentru a mă îngriji, adăugînd şi un bilet:

— Medicamentul ăsta e miraculos, mi l-a prescris doctorul Cutare, încearcă-1!

Curînd a trebuit să iau în mai multe rînduri drumul poştei. Marlene îmi trimitea cadourile cele mai diverse, dar, de obicei, „poţiuni magice". Sau drajeuri care ieşeau din cutie şi făceau un zgomot ciudat cînd se scutura pachetul. Funcţionarul de la poştă spunea: „Ia te uită cum mai zornăie!" Şi trebuia să vin ca să se deschidă pachetul în prezenţa mea.

Aceste mărunte neplăceri porneau desigur dintr-o intenţie lăudabilă. Hemingway spunea despre Marlene că este „infirmiera tuturor soldaţilor". Totuşi, dacă cineva ar fi încercat să-i acorde ei asemenea atenţii, desigur s-ar fi înfuriat:

— Da' ce se-amestecă ăsta ?

Raporturile privilegiate pe care le aveam cu Marlene deveniseră pentru mine ceva perfect normal şi de rutină. Dar această prietenie începea să fie cunoscută de cei din breaslă şi mi-am dat seama cu nenumărate prilejuri că felul cum mă priveau oamenii se schimbase. Nu mai eram exact acelaşi om în ochii prietenilor şi confraţilor : eram cel care are acces la Marlene Dietrich, cel căruia „îngerul albastru" îi telefonează regulat. Salonul meu era adeseori plin de florile trimise de Marlene – buchete cu care nu ştia ce să facă şi de care se descotorosea astfel.

Pentru cei din lumea ziariştilor şi a spectacolului care mă ştiau, reprezentam una din singurele legături posibile între ei şi actriţa legendară.

Adesea, cînd aveam invitaţi la cină, Marlene îmi spunea:

— N-o să ai timp de pregătiri, lasă că mă ocup eu.

Portăreasa ei sau un servitor îmi livrau la domiciliu o supă cu rasol sau o duzină de anghinare aranjate într-un coş. De multe ori, meniul cuprindea peşte în aspic, una din specialităţile ei. Este peşte foarte puţin fiert într-un concentrat de came şi cufundat apoi într-o piftie asezonată cu mirodenii. Marlene mi le trimitea în cutii Tupperware, a căror ferventă adeptă era : avea o mulţime în frigider, de toate culorile şi de toate formele.

Cînd oaspeţii mei erau reuniţi în jurul mesei, a- duceam primul fel, anunţînd emfatic :

— Peşte în aspic *ă la* Marlene Dietrich... pregătit de Marlene Dietrich.

Şi cina căpăta dintr-o dată alte proporţii.

— Alo, dumneata eşti, Louis ?

Vocea îi era mai aspră decît de obicei, întrebarea neobişnuită: în general, cînd avea nevoie de ceva, Marlene mergea drept la ţintă.

— Da, eu sînt. Da’ ce s-a întîmplat ?

— Mai vorbeşti, Louis !

Pronunţa răspicat fiecare silabă. La început, n-am înţeles.

— Vorbesc, da, e meseria mea,

sînt animator de radio…

— Aşadar, vorbeşti! Am luat masa împreună acum două zile…

— Da, şi-a fost foarte reuşit. Dar unde vrei să ajungi ?

— Am citit într-un ziar german meniul exact pe care ţi l-am servit atunci. Ai dat un interviu.

— în viaţa mea n-am dat interviuri, Marlene! Habar n-am cum s-a putut afla. în orice caz, nu mi se pare prea grav...

— Nu vreau ca prietenii mei să îndruge verzi şi uscate şi pînă azi m-ai obişnuit cu mai multă discreţie.

in cele din urmă, am reconstituit faptele. Bineînţeles, făcusem o greşeală. A doua zi după dineul cu pricina, mă întîlnisem cu un prieten, Pierre Crey, ataşat de presă la Cardin. Şi, din vorbă-n vorbă, îi spusesem despre excelenta mea masă de la Marlene.

Pierre se întîlnise, la rîndul lui, cu o ziaristă germană, căreia îi repetase conversaţia noastră. Douăzeci şi patru de ore mai tîrziu, meniul pe care Marlene Dietrich i-l servise lui Louis Bozon se e-tala pe o pagină de ziar ! Cum Marlene primea practic tot ce apărea despre ea în lume, aflase de articol şi ştia foarte bine că informaţiile nu puteau să vină decît de la mine.

Nu mi-a purtat pică multă vreme. Am simţit totuşi că incidentul nu trebuia să se repete. Această păţanie mi-a creat de-atunci un fel de teamă de ceea ce se putea

întîmpla. Orice cuvînt al meu putea fi exploatat. Nu mai îndrăzneam să vorbesc cu nimeni despre relaţiile mele cu Marlene, fără a risca să trădez încrederea pe care mi-o acordase ea.

Deveneam conştient de o răspundere ce-avea să crească de-a lungul anilor, pe măsură ce Marlene se bizuia tot mai mult pe mine.

Marlene a fost întotdeauna nevoită să se apere de *papparazzi}* de fotografi sau chiar de admiratorii ei. Cu ocazia concertelor date la Spaţiul Cardin, trebuise să se caţere pe capota automobilelor pentru a scăpa de entuziasmul mulţimii. Interzisese accesul fotografilor în culise. în timp ce încerca să le ţină piept, agentul ei artistic, Marouani, se pomenise cu nasul spart în urma unui pumn încasat la înghesuială. în faţa casei ei din Avenue Montaigne 12, ziariştii făceau de gardă aproape în permanenţă, pîndind ieşirea vedetei.

Această formă de agresiune creştea cu fiecare zi. Se trecuse de la un simplu joc de profesionişti, la o imixtiune în viaţa particulară. Fotografii care, pînă mai ieri, ridicau în slăvi frumuseţea inaccesibilă a vedetei nu păreau să caute astăzi decît să-i sublinieze caracterul efemer. Oricît de lucidă ar fi fost, Marlene nu putea decît să sufere de pe urma unei asemenea întorsături a lucrurilor.

întorsătură pe care nimeni n-o înţelegea mai bine decît mine. Eram asaltaţi de oameni rău intenţionaţi, de fotografi care nu doreau decît să prindă un instantaneu

menit s-o defavorizeze, încît

1 Reporteri-fotografi sîcîitori, veşnic în căutare de senzaţional. (N.tr.)

ajungeam să mă întreb: „Cum poate să trăiască mereu aşa ?“

Cînd eşti tînăr, scapi cu o piruetă, sari de pe trotuar, o rupi la fugă, rîzi sau te prefaci, aşa ca Marlene, cu privirile mereu la pîndă. Dar, o dată cu vîrsta, vine oboseala, nu mai ai aceleaşi reacţii în faţa agresiunii. Marlene începea să aibă probleme cu picioarele. Cînd mergeam pe stradă, vedeam că recurge din ce în ce mai des la subterfugiile persoanelor bătrîne şi suferinde: încetinea pasul şi se sprijinea pe braţul meu, chipurile ca să-mi şoptească o confidenţă importantă. Sau se făcea că a văzut ceva foarte interesant.

— Louis, opreşte-te, nu mă satur niciodată să privesc Parisul...

Ridica ochii spre un monument, spre o clădire frumoasă, atît cît să-şi tragă sufletul.

— La Paris, zicea ea, totul pare să se scalde într-o lumină albăstruie.

Forţele îi reveneau, apoi ne continuam liniştiţi drumul.

Întîmplarea a făcut să mă mut pe Avenue Mon- taigne 26, la doi paşi de Marlene. Cum simţise întotdeauna o anumită mîndrie că locuia alături de Christian Dior şi de ceilalţi mari croitori, am avut neta impresie că am crescut în stima ei în ziua cînd m-am instalat, la

rîndul meu, pe această frumoasă arteră. îmi făcusem apariţia în perimetrul strimt, delimitat de cele cîteva puncte de reper pariziene

care-i erau familiare. Cînd, după o vreme, m-am mutat din nou, cu cîteva zeci de case mai departe, a fost pentru Marlene ca şi cum m-aş fi exilat în cine ştie ce colţ uitat de lume. Nu mai ştia unde să mă situeze. La drept vorbind, nici n-avea nevoie. Marlene n-a venit niciodată la mine. Nu ştiu dacă i-a trecut prin minte să o facă.

Dar se simţea în siguranţă ştiindu-mă la două sute de metri de casa ei. în ce mă priveşte, nu prevăzusem că această apropiere îmi va deveni o povară. întradevăr, putea să mă pună la orice corvoadă, nemaiavînd nici o scuză să nu mă precipit la prima ei chemare.

Puţin după instalarea mea, am primit un apel de la Marlene:

— Louis, vino repede, îmi taie copacii!

Am alergat şi i-am găsit pe oamenii de la drumurile publice curăţînd platanii de sub ferestrele ei. Ca toate persoanele care-şi petrec mai tot timpul în casă, Marlene se ataşase de copacii „ei“ şi de acea perdea de frunze ce părea c-o apără de privirile curioşilor. Am căutat s-o liniştesc :

— Marlene, nu-ţi taie copacii, nu fac decît să-i tundă. Nu te îngrijora : vor creşte repede.

în jurul meu, unii se mirau de permanenta mea disponibilitate pentru Marlene. Mie, în schimb, mi se părea că nu-i decît consecinţa prieteniei noastre, în numele acestei prietenii, era normal să-i fac servicii Marlenei, normal să poată conta pe mine fără

ca eu să aştept ceva în schimb. Cred că tocmai asta îi plăcea la mine: eram acolo, o ajutam în mod efectiv, fără mofturi, fără s-o întreb ce şi cum. Căci, dacă exista ceva de care Marlene avea oroare, erau comentariile. Cînd îi puneai prea multe întrebări sau cînd încercai să obţii explicaţii, ea răspundea:

— *No comment!* Nici un co-men-ta-riu !

Zicea asta apăsînd pe fiecare silabă, fără să se ştie vreodată care era partea exactă de sinceritate şi care de autoironie în această iritare de vedetă.

Banii începînd să lipsească, Marlene hotărî într-o zi să se despartă de o pereche de cercei cu diamante.

Cu cîţiva ani în urmă, îşi vînduse deja,

pentru o sumă frumuşică, o bijuterie pe care i-o oferise Maurice Chevalier.

— Maurice Chevalier ? Dar se spune că era foarte zgîrcit...

— Nu cu mine, îngerul meu, nu cu mine.

îmi încredinţă aşadar cerceii ei. Trebuia să mă feresc de a divulga numele ei căci, pe drept cuvînt, nu dorea să-i meargă vestea că-şi soldează bijuteriile. M-am suit pe bicicletă – e mijlocul meu de locomoţie preferat la Paris – şi m-am dus în Place Vendâme, la Van Cleef şi Arples, unde am fost bine primit, în ciuda modestului meu „echipaj“.

Cînd am prezentat bijuteriile, am simţit o anumită stînjeneală. Intraţi la un bijutier din Place Vendâme să-i propuneţi nişte diamante şi veţi ve

dea că e greu să nu treci drept un pungaş care caută să-şi plaseze marfa.

Am fost poftit într-un mic salon baroc şi rugat să aştept singur. Ştiindu-mă observat pe furiş, nu mă puteam hotărî ce atitudine să adopt.

„Marlene, am gîndit, ce nu sînt silit eu să îndur pentru tine ! Bănuit mai întîi de trafic de droguri, acum sînt suspectat, tot din cauza ta, de tăinuire de bijuterii…“

A trecut o jumătate de oră şi mai bine pînă cînd s-au făcut toate cercetările şi s-au obţinut informaţiile asupra acestor bijuterii. în fine, a venit cineva să mă ia.

— Vă rog, domnule, să ne urmaţi în alt salon...

A început o discuţie. Era limpede că bijutierii nu ardeau de dorinţa de a le cumpăra. în amintirea lor stăruia o îndoială asupra modului în care intrasem în posesia acestor cercei. Pentru ca negocierea să progreseze, trebuia să mărturisesc.

— Uite ce e, sînt Louis Bozon şi, să rămînă între noi, vin din partea doamnei Marlene Dietrich.

Frunţile s-au descreţit, situaţia era

lămurită, dar nu rezolvată: bijuteriile nu-i interesau. Am plecat aşadar cu cerceii în geanta bicicletei şi m-am dus să dau socoteală de eşecul misiunii ce mi se încredinţase.

Spre marea mea surprindere, Marlene îşi păstră sîngele rece.

— Nu-i nimic, o să găsim altă soluţie.

Şi-a vîndut cerceii în cele din urmă, foarte prost de altfel.

Această decepţie s-a mai atenuat în urma vînzării la un preţ avantajos a bijuteriilor ei false de scenă, care şi-au găsit amator la licitaţie, la Drouot : o femeie a pus la bătaie suma care trebuia pentru a intra în posesia bijuteriilor Marlènei Dietrich, precum şi a unor obiecte ale ei. S-a pretins, fără dovadă însă, că Marlène supralicita chiar ea preţul, prin telefon.

N-avea importanţă, după mine. în schimb, m-am întrebat adesea dacă Marlène sesizase caracterul simbolic al paradoxului care făcea ca bijuteriile ei false să se vîndă mai bine decît cele veritabile, tot aşa cum imaginea fabricată a Marlènei Dietrich o depăşise pe cea autentică.

Ca omagiu pentru participarea ei la cel de-al doilea război mondial, generalul de Gaulle îi decernase Marlènei Dietrich titlul de cavaler al Legiunii de Onoare. Georges Pompidou a ridicat-o la rangul de ofiţer. Trebuia deci ca Marlène să meargă la Elysée pentru a i se înmîna decoraţia de către însuşi preşedintele Republicii.

Pentru această festivitate, Marlène avea

nevoie de o toaletă nouă. Am însoţit-o Ia croitorul Karl Lagerfeld. Ca de obicei, probele au fost lungi şi anevoioase. Nimic nu părea s-o mulţumească pe Marlène, iar croitorul îşi smulgea părul din cap. în

cele din urmă, a trebuit să se improvizeze o rochie. în cîteva ceasuri...

în timpul ceremoniei de decorare, Marlene a reuşit să schimbe cîteva cuvinte cu Pompidou, care i se părea cam obosit.

— Cu toate grijile pe care le aveţi, cred că nu prea dormiţi, i-a spus ea.

— într-adevăr, dorm foarte prost.

— Ştiu un somnifer formidabil. Am să vi-l trimit.

Infirmieră incorigibilă ! Eu nu eram de faţă la ceremonie. Marlene nu mă invitase. După numeroasele probe de la Karl Lagerfeld, pentru care îmi sacrificasem timpul, îmi exprimasem cu naivitate dorinţa să asist la aceste momente solemne. Marlene îmi aruncase faimoasa ei privire piezişă, cu strîmbătura de dispreţ pe care o învăţase de la Sternberg...

— Da’ ce să cauţi acolo ?

Ce să caut, într-adevăr.

O mîngjiere, apoi o lovitură de cravaşă... Cîtă dreptate avea Cocteau ! într-o seară, cînd cinam la Marlene, mi-a povestit că se dusese la Balenciaga să asiste la prezentarea în cerc restrîns a unei colecţii. Marlene a recunoscut-o pe Audrey Hep- bum, care şedea în faţa ei.

— Femeia asta e un înger! Ce

frumuseţe, ce graţie !

Purta o tunică de mătase neagră, aproape transparentă, care-i venea „de minune". Dar un detaliu o intrigase pe Marlene, un rînd de nasturi care se înşirau pe spatele tinerei actriţe. Curios,

aceşti nasturi erau sub tunică. Marlene s-a mirat de această ciudată lipsă de gust din partea unei femei atît de elegante. S-a apropiat puţin pentru a se încredinţa că nu se înşală :

— Ştii ce era, îngerul meu ? Coloana vertebrală... Biata fată, e de-o slăbiciune ceva de speriat!

*

— Louis, cu ce eşti îmbrăcat ? îmi place grozav.

Am crezut că glumeşte. Purtam un bluzon cumpărat cu trei nenorocite de sute de franci, de la Newman. Venit din partea unei cliente obişnuită cu Balenciaga, Chanel sau Dior, complimentul putea să surprindă.

Dar nu era ironic. Mai mult, Marlene insista s-o duc să-şi cumpere şi ea unul la fel. Zis şi făcut, ne prezentăm într-un magazin Newman, pe Avenue Mozart. Vînzătorii, cărora nu le vine să-şi creadă ochilor, nu se arată prea discreţi.

— Nu e ea, spuneţi, nu e Marlene Dietrich ? mă întrebă.

— Doamna Dietrich ar dori un bluzon ca al meu.

Agitaţie generală. I se întinde un bluzon pe care îl îmbracă. Evident, ea nu are carura mea şi rezultatul nu-i prea strălucit. Marlene probează toate măsurile, se priveşte minute în şir în oglindă, ba ridicînd un umăr, ba trăgînd în jos de pulpana hainei, cu un aer puţin convins, sub privirile neliniştite şi servile ale vînzătorilor.

— Hm... Hm.... Da....

— Ce nu vă place, doamnă ?

— Umărul e prea jos, decretează ea.

Nu-i nimic, dau haina la retuşat, se grăbeşte s-o liniştească vînzătorul.

— E o treabă foarte delicată, răspunde Marlene, ca o femeie cu care n-o scoţi la capăt. La Chanel aşa ceva durează pe puţin două zile...

Evident, nu sîntem la Chanel şi am plecat fără să cumpărăm nimic.

Marlenei îi plăcea să rîdă şi ştia să-şi bată joc atît de ea, cît şi de ceilalţi. Cînd şedeam pe terasa unei cafenele sau într-o sală de restaurant, Marlene se amuza să ia în zeflemea trecătorii sau vecinii de masă. Cum avea mult spirit şi un simţ al observaţiei foarte ascuţit, ironiile ei erau pe cît de nostime, pe-atît de răutăcioase şi petreceam seri întregi amuzîndu-ne ca nişte copii.

— Ia priveşte-o, Louis, pe femeia aceea, parcă ar fi o găină care a văzut cuţitul. Da’ bărbatul ăla singur, uite ce mutră ! Şi cum mănîncă ! Ce fălci are ! Ca de porc. Ţi-l închipui în pat cu nevastă-sa, o oroare...

— Atenţie, Marlene, se uită spre noi.

Se întîmpla într-adevăr ca cel pe socoteala căruia făceam haz să remarce privirile stăruitoare pe care i le arunca Marlene. Ciudat este că le lua drept

ocheade. Tuşind, cu şervetul în mînă, se prezenta atunci la masa noastră: de cele mai multe ori, pleca fără să fi avut timp să deschidă gura, fulgerat de o privire glacială.

Uneori, Marlene era în stare să se amuze copios. Astfel, cînd îşi amintea de ziua în care agen

tul ei, Marouani, fusese atacat de o droaie de fotografi. în ciuda remarcilor de compasiune, nu-şi putea stăpîni ilaritatea:

— Bietul Eddy... Voia să mă protejeze... A încasat un pumn în nas...

Totuşi, Marlene nu mi-a apărut niciodată ca o femeie de o veselie nepăsătoare. Rîsul ei era umbrit mereu de oarecare melancolie, bucuria ei de viaţă avea un dram de gravitate.

Marlene era optimistă, dar nu de la natură, ci pentru că aşa voia, pentru că înţelegea că aşa trebuie să fie, în ciuda tuturor vicisitudinilor.

*

Trecusem pe la Marlene şi uitasem să iau un plic pe care-l pregătise pentru mine. Cum ieşeam de sub castanii din Avenue Montaigne, m-am auzit strigat. Ridicînd ochii, am văzut-o pe Marlene la fereastră.

Era prima – şi ultima – dată cînd o vedeam ieşind astfel pe balcon. Silueta ei era cu atît mai sublimă, cu cît poza ei nu era deloc studiată. S-a a- plecat puţin deasupra balustradei pentru a da drumul scrisorii. în această mişcare, părul i-a

căzut peste ochi, mîngîindu-i obrajii.

Am apucat cu grijă scrisoarea, Marlene mi-a făcut un semn şi o clipă m-am simţit un adevărat Romeo...

CAPITOLUL 4

Ce s-a ales de dragostele noastre?

Marlène se ferea ca de ciumă de romantism, care pentru ea se înrudea cu sentimentalismul. în gura ei revenea adesea un cuvînt idiş, reluat de argoul american şi pe care ea îl pronunţa cu cel mai mare dispreţ :

— *Schmatzi!*

Biciuia astfel etalarea unei sensibilităţi deplasate. într-o dimineaţă coborîse să-şi cumpere ziarele de la Piaza Athénée, la doi paşi de casa ei. Tra- versînd holul marelui hotel, a auzit deodată o melodie cîntată la pian, care venea de undeva de la bar.

— M-am oprit să ascult, mi-a povestit ea. Muzica, decorul, totul îmi amintea de Viena, unde locui- sem cu soţul meu şi cu fiica mea, Maria, după ce turnasem primul film la Hollywood. Un torent de imagini m-a năpădit şi m-a cuprins tristeţea... Am

— oroare de asta. Mi-am venit repede în fire. Nu trebuie să întîrzii asupra acestor lucruri. Trebuie să-ţi continui drumul.

Realistă, Marlene ştia că un trecut fericit nu constituie defel o făgăduială de bucurii la bătrîneţe, nici un balsam în caz de nenorocire. Mai grav, a căuta un refugiu în propriile-ţi amintiri era în ochii ei o indiscutabilă dovadă de slăbiciune morală.

Aşa încît nu se lăsa pradă unor vaste efuziuni sentimentale. Uneori, ici-colo, ţîşnea un ecou al trecutului, o nostalgie. Niciodată hohote de plîns, doar o emoţie, o lacrimă discretă, ştearsă de îndată din pudoare sau din decepţie.

Marlene îmi vorbise despre soarta groaznică pe care o cunoscuse Zbigniew Cybulski, un actor pentru care avea o mare admiraţie. Acest James Dean polonez dobîndise o reputaţie internaţională în urma rolului său din *Cenuşă şi diamant,* filmul lui Andrzej Wajda. Marlene îl cunoscuse în timpul unui turneu în Polonia. El căzuse sub farmecul cîntăreţei şi se hotărîse s-o urmeze. Şi-a găsit moartea încercînd să prindă din mers

trenul care-l ducea spre Varşovia. Zdrobit sub roţi. După spusele Marlenei, Cybulski exclama întruna, cu accentul fatalităţii slave:

— Ce tristeţe!

Marlene preluase această expresie. Dar în gura ei însemna: „Să nu ne lăsăm pradă regretelor, aşa e viaţa“. Devenise între noi un laitmotiv. Cînd evoca

o dramă care o privea mai mult sau mai puţin, îmi spunea oftînd:

— Ce tristeţe ! Cine spunea asta, îngerul meu ?

— Cybulski, răspundeam invariabil.

Atunci un zîmbet îi apărea pe buze.

în camera de zi, Marlene agăţase pe un perete portretele oamenilor pe care-i iubea sau pe care-i admira, cum ar fi Sviatoslav Richter sau Alexander Fleming, inventatorul penicilinei, unul dintre eroii panteonului ei. îl cunoscuse, şi el îi dăruise o fiolă de penicilină, pe care Marlene o înrămase alături de portretul lui.

Pe „peretele cu portrete" erau mai ales fiinţele apropiate de inima ei: astfel, o superbă fotografie a Măriei, înfloritoare, ţinînd în braţe un copilaş de cîteva luni. Sau o fotografie a lui Gabin, din vremea diviziei Leclerc, cu o figură încă de june prim, cu meşa de păr căzîndu-i în ochi. O altă fotografie a lui Gabin, mai în vîrstă, în care stă aplecat: i se vede părul cărunt şi, din profil, fiica lui care-l sărută pe obraz. Este una din fotografiile preferate ale Marlenei. Se mai afla şi un portret al lui Maurice Chevalier, însoţit de o scrisoare

de mîna lui, precum şi fotografii ale prietenilor dintotdeauna, ca Ernest Hemingway sau Noel Coward.

Marlene a iubit şi a fost iubită. E drept că s-a lăsat aleasă, dar numai de persoane excepţionale. în *Memoriile* ei, deşi rămîne de fapt foarte discretă a- supra subiectului, totuşi scrie: „Am întîlnit din mers mulţi bărbaţi minunaţi, asemenea unei corăbii

care se încrucişează cu altele pe timp de noapte, dar cred că dragostea acestor fiinţe a fost mai durabilă decît dacă aş fi fost o corabie ancorată în port“.

Totul e spus în aceste cuvinte : au fost aventuri ieşite din comun, intense, furtunoase uneori, totdeauna sortite efemerului, pe un fond de singurătate. Marlene era o femeie exigentă şi această exigenţă, care-o făcea fidelă în prietenie, o făcea în schimb nestatornică în dragoste.

Femeia pe care am cunoscut-o revenea arareori asupra acestor întîlniri cu trecutul. Uneori totuşi, cînd eram singuri, cîte-o confidenţă îi scăpa ca din întîmplare. Dar nu revelaţii scandaloase, cum era de aşteptat. Căci, dacă i s-au pus în seamă numeroase legături, cred că Marlene a fost mai degrabă victima reputaţiei ei de „vampă“. Iubirile ei au fost rare şi amorul fizic n-o prea interesa. Pentru Marlene, sexul a fost întotdeauna pe planul al doilea, cum a spus adesea :

— Da, am intrat în patul bărbaţilor pe care i-am iubit şi care m-au iubit, dar numai silită şi forţată, căci, dacă

nu te culci cu un bărbat care te iubeşte, te lasă...

Cu toate acestea, seducătoarea din *îngerul albastru* nu era frigidă, însă, ca multe femei foarte curtate, nu lua în serios succesele erotice :

— Cînd ţineau cu tot dinadinsul să-mi dovedească virilitatea lor, cerîndu-mi să mă caţăr pe lampă sau să străbat odaia în poziţiile cele mai in-

— confortabile, aveam impresia că fac acrobaţie şi aşteptam liniştită să se termine.

Avea, înainte de toate, nevoia să se simtă protejată. O protecţie care putea să fie fizică – şi tocmai asta îi oferea Jean Gabin – sau intelectuală – cum a fost cazul cu Ernest Hemingway. La urma urmelor, cred că dragostea ei pentru acest mare scriitor a fost platonică. S-au întîlnit puţin înainte de război, în timpul unei traversări a Atlanticului cu pachebotul, şi au rămas în legătură pînă la sinuciderea lui Hemingway, în 1961. Una din scrisorile pe care le-au schimbat între ei a fost publicată la moartea Marlenei. Hemingway era camaradul, uriaşul, „stînca Gibraltarului“, cel la care Marlene se gîndea desigur scriind în cartea ei: „Prietenia este raportul omenesc cel mai important, cu bătaie mult mai lungă decît dragostea“.

Alt prieten, altă dragoste : Erich Maria Remarque. Marlene îl cunoscuse la Veneţia în anii ’30. îşi descoperiseră aceeaşi pasiune pentru poezia germană. Al doilea război mondial avea să-i a- propie – amîndoi erau exilaţi, pe pămîntul Americii –, precum şi ura faţă de regimul hitlerist.

Marlene îl iubea pe Remarque intelectualul, autorul sensibil şi pacifist din *Pe frontul de vest nimic nou* sau *Trei camarazi.* Nu comit nid o indiscreţie spunînd că raporturile lor sexuale erau inexistente : Remarque bea mult şi, din cauza alcoolismului, devenise – lucru ştiut – impotent. Dar nu cred ca Marlene să fi suferit vreodată din cauza asta, căci

legăturile dintre ei erau de cu totul altă natură. Remarque găsea la Marlene un balsam pentru zbuciumul lui sufletesc; în ce-o priveşte, devotamentul ei faţă de scriitor îi satisfăcea atît nevoia de a admira, cît şi latura ei de bună samariteană.

Intrînd într-o bună zi la Marlene, o aud strigînd la telefon:

— Domnişoară, nu rîde, e un foarte mare scriitor... E pe moarte ...

Şi, indignată, trînti receptorul.

— Ce se petrece, Marlene ?

— Se întîmplă că domnul Erich Maria Remarque este pe patul de moarte şi încerc să trimit un telex, dar am dat peste o centralistă imbecilă. Cînd îi dictez „Erich“, apoi „Maria“, ea mă întreabă cu o voce neroadă : „E bărbat sau femeie ?“ Nu vrei să te ocupi dumneata ?

Am ridicat receptorul şi am obţinut aceeaşi telefonistă, căreia i-am făcut un scurt expozeu de literatură germană. în cele din urmă, telexul a putut fi expediat

pe adresa clinicii în care se afla Remarque. Din nenorocire, a sosit prea tîrziu.

Louis Bozon : Vrei să vorbeşti despre Jean Gabin ?

Marlene Dietrich : îmi place să vorbesc despre el. Era, şi am oroare să folosesc acest cuvînt la trecut, un om blînd şi tandru care s-a ataşat de mine aşa cum un animal se ataşează de un adult din rasa lui. L-am cunoscut la Hollywood, pe cînd îi primeam pe emigranţii francezi. Jean Renoir mi l-a

adus. L-am învăţat englezeşte cînd a trebuit să turneze un film. Am încercat să-i fac viaţa mai uşoară, iar el mă iubea tot aşa cum l-am iubit şi eu. Pentru mine e o pierdere pe care o simt zi şi noapte.

Gabin a fost, incontestabil, omul vieţii ei. L-a iubit cu pasiune, chiar şi carnal, cum s-a putut citi în unele scrisori trimise de ea şi din care se vede că era cu-adevărat o femeie îndrăgostită. Dar, şi în această privinţă, cel mai mult a contat tandreţea pe care i-o arăta Gabin. Marlene îmi spunea adesea:

— Minunat nu e atît să te culci cu cineva, nici chiar să adormi în braţele lui. Nu, minunat este să te trezeşti alături de el. Dar m-am gîndit întotdeauna că este şi cel mai greu...

Ceea ce-i plăcea la Gabin era sentimentul acela puţin frust, puţin brutal, dragostea nedezminţită pe care i-o purta actorul francez. La Hollywood, o sedusese cu caracterul lui dintr-o bucată, pe cît de sincer, pe-atît de impulsiv. Gabin o precedase an- gajîndu-se în Forţele Franceze Libere. Şi el cunoscuse frica de gloanţele duşmane. Drumurile li se încrucişaseră pentru scurt timp pe front, Gabin sărise din tanc pentru a o îmbrăţişa pe Marlene, înainte de-a se întoarce la regimentul său gata de plecare. împărtăşiseră aceeaşi repulsie şi aceeaşi exaltare, apoi amărăciunea întoarcerii şi

dispreţul faţă de cei care se puseseră la adăpost în spatele frontului.

Gabin era de-o gelozie feroce, ceea ce pentru Marlene contrasta cu atitudinea întotdeauna conciliantă a soţului ei, Rudi.

— Cînd eram împreună la Paris, după război, îmi făcea scene dejgelozie şi mă bătea. Uneori plecam trîntind uşa. Intr-o zi, am ajuns pe Champs- Elysées cu un splendid ochi învineţit. Prostituatele ieşiseră pe stradă şi veneau spre mine, intrau în vorbă, convinse că eram o surată de-a lor, „altoită“ de proxenet ! Vezi, Louis, nu scapi niciodată de eticheta de femeie uşoară...

Marlène suporta acest tratament, căci, în fond, corespundea imaginii pe care şi-o făcea despre omul „puternic“, bătînd cu pumnul în masă, contrarul bărbatului papă-lapte care se lăsa dus de nas. Şi-apoi, atitudinea lui Gabin corespundea şi unui anume tip de francez veşnic cîrtitor, cam golan cîteodată, vorbind în argoul care-o fascina pe Marlène şi pe care-l imita alandala.

El era gata s-o ia de nevastă, dorea să aibă copii cu ea. Marlène a refuzat, dintr-un ciudat simţ al datoriei conjugale. Era soţia lui Rudi Sieber şi aşa dorea să rămînă pînă la moarte. Marlène refuza să se gîndească la divorţ. Multă vreme a sperat să împace şi capra şi varza, dar acest lucru nu putea să continue la nesfîrşit. Marlène a plecat să turneze un film, Gabin a profitat de ocazie, ca să se însoare cu altă femeie, pentru a-i arăta în mod clar Marlènei că totul se sfîrşise. Nu s-au mai văzut niciodată.

Louis Bozon : Văd că fumezi, Marlăne Dietrich. Marlene Dietrich: Am început să fumez în timpul războiului şi de-atunci am rămas cu obiceiul Asta mă ajută să-mi păstrez sănătatea. Excesul de ţigări e

dăunător, ca orice exces, de plăceri, de aspirină sau chiar de dragoste. Cîteva ţigări pe zi nu fac nici un rău. Exagerarea e primejdioasă în toate domeniile.

L.B.: Aşadar, Marlăne Dietrich, dumneata nu exagerezi niciodată ?

M.D.: Nu, şi de-aceea sînt sănătoasă. îmi rup mereu oasele, atîta tot. E foarte neplăcut, sînt silită să stau multă vreme în ghips. Mi-am fracturat gleznele, picioarele, umerii. Din păcate, am oasele fragile ! Şi cum n-am făcut niciodată gimnastică – o detest – mă vindec mai greu decît alţii Bineînţeles că umerii sau braţele rupte nu mă deranjează deloc. Am făcut un lung turneu cu un umăr fracturat.

Marlene îşi rupe piciorul la Paris. Chem numai- decît un chirurg celebru, care soseşte cu mîinile în buzunare şi-o examinează rapid pe pacientă.

— Doamnă, nu-i nimic, vă operez mîine şi peste opt zile veţi putea merge.

Sceptică faţă de atîta optimism, Marlene refuză. Fac apel atunci la un alt mare specialist. Reacţia imediată a Marlenei după vizita acestuia :

— Nu mi-a luat tensiunea.

— Dar e un profesor de vază, n-are nevoie de tensiometru.

Bolnavului i se ia întotdeauna tensiunea. Nu, hotărît, mă operez în Statele Unite.

Era începutul buclucurilor.

— Dar ascultă, nu e înţelept, ai face mai bine să...

— Louis, găseşte un avion care să mă ducă la New York. Dar nu spune că e vorba de mine.

La agenţia americană, eşec pe toată linia.

— Marlene, n-au avion sanitar.

— N-au avion sanitar ? Ce ne facem ?

— Dacă spun că eşti dumneata, Pan Am îţi va pune la dispoziţie zece scaune...

— Nici vorbă ! Vreau să călătoresc incognito. Nimeni n-o să mă vadă pe targă.

Marlene cugetă intens. Concluzia ţîşneşte :

— Să-l chemăm pe Kissinger !

Nici mai mult, nici mai puţin. Secretarul de Stat american !

— Da, asta e, am opinat ca un somnambul, îl chemăm pe Kissinger.

Culmea e că Marlene Dietrich şi-ar fi putut permite să cheme pe oricine. Nu-i plăcea ei să a- mintească tuturor că Dietrich, în germană, este numele dat unei chei care deschide orice broască ? Ajungea într-adevăr să-l rosteşti şi multe uşi se deschideau. Dar de-aici şi pînă la a-l deranja pe Kissinger pentru un picior fracturat...

Aleg altă soluţie : chem ataşatul de presă de la Pan Am, pe care-l cunosc

puţin, şi nu şovăi să trădez secretul, pentru binele cauzei:

— Uite ce e, rămîne strict între noi, dar e vorba de Marlene Dietrich. Trebuie să faceţi un efort. Doar n-o să aducem un avion al armatei americane!

— Am înţeles, aranjăm.

— Aveţi ambulanţe ?

— Nu, dar lucrăm cu o societate. îţi dau numărul...

Telefonez la compania de ambulanţe.

— Puteţi veni, mîine, să luaţi o doamnă din Avenue Montaigne 12, s-o duceţi la aeroport ?

— „Nici o problemă.“

Foarte mulţumit de eficacitatea mea, îi comunic Marlenei vestea:

— Totul e aranjat. Brancarda va fi aici mîine. Ambulanţa este acreditată de Pan Am şi n-ai de ce să te temi.

Marlene se încruntă, simt că roţile mecanismului de precizie se pun în mişcare :

— Ai întrebat dacă targa are chingi ?

— Hmm... Nu, mi se pare că se înţelege de la sine...

— N-ai întrebat ?

— Marlene, nu vor fi probleme.

— Aşa spuneţi întotdeauna voi, francezii, îmi repetă ea pentru a nu ştiu cîta oară.

A doua zi ambulanţa soseşte, dar, evident, targa n-are chingi.

— Atunci înnodaţi-mă într-un cearşaf.

Ceea ce şi fac brancardierii. Din nenorocire, survin complicaţii. Culoarul, observăm cu groază, e prea îngust pentru

a permite mişcările brancar- dei în poziţie culcată. După mai multe încercări zadarnice, trebuie să ne resemnăm s-o ridicăm pe Marlene de pe litiera devenită inutilizabilă. Un infirmier se oferă să poarte bolnava.

— Nu, nu dumneata. îl vreau pe domnul Bozon.
O iau aşadar pe Marlene în braţe, ţinînd-o puţin într-o parte. Sînt destul de voinic, dar acest gen de gimnastică poate să devină repede o tortură. Cu atît mai repede, cu cît nu reuşesc să trec de uşa de la intrare. Imposibil să deschidem cele două canaturi. Ştiu de ce. Chiar eu blocasem cre- monele cu lovituri de ciocan în ziua primei mele întîlniri cu Marlene şi, dintr-o dată, am senzaţia clară că mi-o reproşează în tăcere. Printr-o grimasă.
Nu-mi mai rămîne atunci decît calea-ntoarsă. Am o idee strălucită : vom ieşi pe uşa de serviciu, mai mare decît jumătate din uşa de la intrare. Pentru a ajunge la bucătărie, trecem prin balcon, mai lat decît culoarul.
Pe scara de serviciu, alt obstacol. Şi unul de proporţii, nu glumă. Ascensorul nu e destul de încăpător ca s-o ţin pe Marlene culcată, deci trebuie s-o aplec puţin în faţă. Poziţia este la fel de inconfortabilă pentru ea ca şi pentru mine. Mai mult pentru ea. începe să urle, pînă cînd, în fine, a- j ungem la parter.
Răsucesc de bine de rău mînerul uşii de siguranţă, o împing cu piciorul, ies de-a-ndaratelea, mă clatin. Braţele mă dor groaznic. Cu paşi grăbiţi, cu răsuflarea tăiată, o iau la dreapta, deschid uşa care

dă probabil în hol şi apoi în stradă...

Mă pomenesc într-o sală de conferinţe, în faţa a zece-cincisprezece bărbaţi, elegant îmbrăcaţi, reuniţi în jurul unei mari mese ovale. Toate capetele

se întorc spre doamna care ţipă cît o ţine gura în braţele unui fante cu un aer cam aiurit şi unii sînt gata să pice de pe scaun recunoscînd rănita.

Fac iarăşi cale-ntoarsă, îngăimînd cîteva scuze. Imposibil să găsesc uşa care trebuie : n-am folosit niciodată scara de serviciu, sînt pierdut. în fine, ajuns la capătul puterilor, nimeresc în holul de la intrare. Infirmierii mă aşteptau liniştiţi lîngă ambulanţa trasă pe bulevard. Le încredinţez preţioasa mea povară. Ei ridică brancarda în partea din spate a vehiculului şi, cu un suspin de uşurare, îi privesc îndepărtîndu-se în direcţia aeroportului.

Marlène a regretat, fără doar şi poate, încăpăţînarea ei, căci a avut mult de suferit în spitalele newyorkeze. S-a ferit să recunoască, bineînţeles, că ar fi trebuit să-mi urmeze sfaturile. Dar, la cîteva zile după ce-a plecat, am primit o scrisoare şi o fotografie, pe care probabil o făcuse chiar ea. Era piciorul ei în ghips, pus în extensie. Pe spatele fotografiei am citit : „Dragă Louis, sînt eu, poţi s-o publici. Marlène.“

*

După ce şahul Iranului a căzut de la putere, proprietara apartamentului din Avenue Montaigne a hotărît să şi-l recupereze. Marlène a fost nevoită să-şi facă bagajele. Mie mi-a revenit sarcina să-i găsesc o nouă locuinţă.

Marlène pregeta să părăsească bulevardul la care ţinea ca la ochii din cap. Se instalase aici în anii ’50, înainte ca locul să devină sediul marilor case de modă. Mai era şi Piaza Athénée, unde îşi avea rostu

rile : portarii îi făceau mici servicii, ca de pildă să expedieze o telegramă sau să se ducă să-i cumpere ziarele de la chioşcul marelui hotel cînd ea nu se putea deplasa. Şi-apoi, Marlene avea negustorii ei obişnuiţi din strada Marbeuf, măcelarul care livra la domiciliu, într-un cuvînt, îşi făcuse un cuib la care nu voia să renunţe.

Am aflat de la portarii blocului că există un apartament la aceeaşi adresă, dar într-un imobil care dădea pe strada Jean Goujon, şi nu pe Ave- nue Montaigne. Evident, mai puţin prestigios decît cel pe care-l părăsea – mai mic, neîngrijit – , noul apartament avea totuşi o poziţie excelentă. Mie mi se părea cam trist, dar era singurul disponibil.

Marlene s-a mutat fără părere de rău. Avea o mare putere de a se detaşa de constrîngerile materiale. Pe mine mă cam

îngrijora zgomotul: dormitorul Marlenei dădea spre hotelul Alma, unde staţionau adesea autocarele cu turişti. Dimpotrivă, îi plăcea forfota asta continuă şi nimic nu i se părea mai apăsător ca duminicile, cînd străzile erau pustii. în schimb, avea oroare de porumbeii care veneau să se aşeze pe balconul ei şi cumpărase chiar un pistol de alarmă cu care îi alunga atunci cînd gînguri- tul lor o exaspera în zorii zilei, chit că făcea de zece ori mai multă zarvă decît zburătoarele şi trezea toţi vecinii!

Oricum ar fi fost, n-a exprimat niciodată cel mai mic regret cu privire la această mutare. Obiectele

şi-au regăsit locul, fotografiile au fost din nou agăţate pe perete şi viaţa a continuat.

Marlene citise în presă că Greta Garbo poseda un apartament extraordinar, plin cu obiecte de artă.

— Garbo avea bani cu grămada, mi-a spus, dar nu s-a gîndit niciodată decît la ea. Eu am dat atîta şi de-aceea nu mai am nimic azi.

întotdeauna au fost puse faţă-n faţă aceste două vedete legendare, de o frumuseţe aproape abstractă, a căror voce gravă, accentul nordic şi recea nepăsare îşi răspundeau în mod straniu. Alimentată de presă, această rivalitate era, desigur, dorită şi de studiouri: dacă Metro Goldwin Mayer se lăuda cu „Divina“, Paramount hotăra să răspundă creîndu-şi propria vedetă, noua Garbo sau, mai bine zis, anti-Garbo. Aşa a fost *Mata Hari* contra *Agent X-27, împărăteasa roşie* contra *Reginei Christina*.

De fapt, acest antagonism n-o impresiona pe Marlene, care nu simţea nici o curiozitate faţă de pretinsa ei rivală. S-au întîlnit oare vreodată ? La Hollywood, amîndouă trăiau în marginea lumii ci-

nematografului, neasistînd la recepţii decît dacă era neapărată nevoie.

în *Memoriile* sale, cineastul Jean Negulesco pretindea că a dat o serată la care asistaseră Garbo şi Dietrich. în tot timpul mesei, cele două femei n-ar fi vorbit decît despre mercurial. Am întrebat-o pe Marlene dacă era aşa :

— Nici vorbă ! în viaţa mea n-am fost în casă la omul ăsta!

Marlene vorbea foarte rar despre Greta Garbo. Din cînd în cînd, făcea cîte-o observaţie ironică la adresa ei:

— Ştii de ce îi plăcea aşa mult Gretei Garbo să joace în filme de epocă ? Pentru a putea purta cizme, care-i permiteau să-şi ascundă picioarele mari. Detesta încălţămintea feminină, gen escarpen, ri- chelieu şi altele. Cînd a filmat *Dama cu camelii* purta papuci groşi de casă sub crinolină.

Această indiferenţă zeflemitoare putea să se transforme în mînie dacă o scoteai din fire :

— Dar, în fine, Marlene, ai turnat cu Garbo în Germania, în *Strada fără bucurii*, filmul lui Pabst...

— Nu, nu şi nu !

Nu se mai putea scoate nimic de la ea. „Fără comentarii !“ Cu ocazia unei călătorii în Italia, îi răspunsese astfel unui ziarist de la *Corriere della Sera,* care-o întreba ce crede despre Greta Garbo :

— N-o cunosc!

Ceea ce însemna, bineînţeles : „N-am cunoscut-o niciodată bine, nu pot aşadar să vă spun nimic despre ea“. A doua zi a scos un strigăt de indignare descoperind în ziarul italian titlul următor: *Mariane Dietrich: Garbo ? Nu cunosc* /

Cele două vedete aveau, evident, un punct comun : o îndîijirea în a-şi apăra

viaţa personală, ceea ce atît într-un caz, cît şi în celălalt, a dus la o formă de recluziune. Confruntate cu gloria, ele trebuiseră să înveţe să vegheze asupra ei, pro- tejîndu-se de efectele-i nefaste. Amîndouă văzuseră şi meditaseră poate asupra filmului lui Billy

Wilder, *Bulevardul Crepusculului* (1950), în care Gloria Swanson o încarnează pe Norma Desmond, o vedetă care nu mai e tînără; retrasă în splendida-i vilă hollywoodiană, pune mereu să i se proiecteze vechile ei succese, visînd să se întoarcă în studio...

Marlene o cunoştea puţin pe Gloria Swanson şi ştia mai ales că era certată cu fiica ei, din cauza unei căsătorii pe care o dezaprobase. Gloria, care dusese o viaţă conjugală destul de zgomotoasă, nu era poate cea mai în măsură să-şi dea părerea, dar aşa a fost. Aflînd că mama şi fiica se aflau în trecere prin Paris, Marlene hotărî să le împace.

— Trebuie neapărat să le chem împreună, am să aranjez un dineu, îmi spuse ea.

Zis şi făcut. îi telefonă prietenului ei Jean-Pierre Aumont, rugîndu-l să se ocupe de invitaţii. Ideea era lansată, ceilalţi n-aveau decît să desăvîrşească organizarea.

Marlene a pregătit un dineu somptuos, aşa cum ştia ea. Întîlnirea s-a petrecut fără incidente şi totul a decurs perfect între mamă şi fiică. Necazul a fost că Gloria Swanson a venit cu un coş din care a scos produsele macrobiotice cu care se hrănea la toate mesele. N-a pus gura pe nici unul din felurile ce i se ofereau, sub privirea ulcerată a gazdei.

— N-a vrut să servească din mîncarea mea, se înfrupta din chestiile

alea macrobiotice... Şi poftim, a murit înaintea mea !

Ca să mai schimb restaurantele pe care le frecventam de obicei, Cocoşelul şi La Benoît, am hotărît într-o seară s-o iau pe Marlene la Angrosistu,

un restaurant de care se făcea mult caz. Pentru liniştea mea, m-am dus din timp la patron :

— O să vin cu Marlene Dietrich şi, să n-avem vorbe, nu vrea să fie deranjată.

Am primit asigurarea că totul se va face cu cea mai mare discreţie şi că doamna Dietrich va fi primită „cum se cuvine“.

A doua zi, i-am sugerat Marlenei să încerce acest nou restaurant. A acceptat cu plăcere. Abia am împins uşa, că am rămas împietriţi: toţi chelnerii la mare ţinută, plus patronul şi patroana, ne primeau cu onorurile cuvenite, aliniaţi pe două rînduri pînă la masa noastră, cu cîte un trandafir roşu în mînă ! Marlene m-a străpuns cu ochii ei albaştri.

— Prea şic pentru mine! îmi zise, exagerînd accentul german.

A refuzat trandafirii. Evident, cina a fost un dezastru. Marlene se indispusese pe loc. Clientela burgheză şi mondenă din jur îi displăcea.

— Cam zgomotos locul ăsta !

Abia mîncă două stridii, apoi ni se aduse un superb peşte în coajă.

— Ei, da, eu nu pot face aşa ceva ! observă ea înţepată.

La sfîrşitul mesei, patronul comise o

nouă gafă, picătura de apă care făcu să se umple paharul: zîmbind cu gura pînă la urechi, cu plecăciuni adînci, prezentă oaspetelui de vază cartea de aur a casei. Marlene se aprinse numaidecît.

— Dar cine sînt eu ca să semnez în cartea de aur ?

Am achitat repede nota, muşcîndu-mi degetele că nu petrecusem seara la Marlène, şi ne-am îndreptat spre ieşire. întoarcerea acasă se anunţa furtunoasă.

Pe trotuar se formase un mic grup. Probabil se răspîndise vestea că vedeta luase masa la restaurant. Mă aşteptam la o nouă ieşire a Marlènei, cu atît mai mult cu cît doi travestiţi, destul de jalnic costumaţi, îi stăteau în cale.

— Doamnă Dietrich, sîntem atît de fericite să vă vedem, vă iubim atît de mult...

Spre marea mea surpriză, în loc să-i ia la rost, Marlène i-a îmbrăţişat şi le-a semnat fotografiile pe care i le întindeau. Am condus-o acasă fără nici un cuvînt, renunţînd să pătrund mecanismul capriciilor ei.

Marlène avea oroare de familiaritatea deplasată, dar îi plăcea sporovăială şoferilor de taxi. Foloseam uneori acest mijloc de locomoţie pentru a merge să ne plimbăm puţin pe Champs-Elysées, într-o zi, ni s-a întîmplat ceva uluitor, care m-a pus în încurcătură, dar mi-a dovedit încă o dată umorul şi discreţia Marlènei.

Tocmai oprisem un taxi, ne instalaserăm pe bancheta din spate, că şoferul exclamă :

— O, ce curios mi se pare să vă

întîlnesc în came şi oase ! Ştiţi, îmi place de dumneavoastră... Sînteţi Louis Bozon, nu-i aşa ?

Puţin mirată, Marlène privi şoferul care, prin retrovizor, n-avea ochi decît pentru mine. Animam

de cîteva luni o emisiune de jocuri la televiziune şi figura mea începea să fie cunoscută.

— Vă urmăresc în fiecare zi, continuă el. Nu vreţi să-mi daţi un autograf ?

Plasat alături de o vedetă de talia Marlènei Dietrich, mă simţeam evident stînjenit de aceste complimente. Pentru a-i tăia vorba, i-am spus şoferului :

— Ştii, sînt cu cineva mult mai celebru decît mine !

Dar el nici nu voia să audă, convins că făceam pe modestul. Marlène zîmbi şi mă lovi uşor cu cotul :

— Sper că ai să-i dai un bacşiş gras ! îmi şopti ea în englezeşte.

în mod clar, scena o încînta, nici vorbă să-mi poarte pică. Se bucura poate că se afla în compania cuiva care e recunoscut. Oricum, timp de cîteva minute am fost mai celebru decît Marlène Dietrich. Cînd ne-a depus, în fine, pe Champs-Elysées, şoferul mi-a întins o foaie de hîrtie.

— Mi-ar face mare plăcere, domnule Bozon, să am semnătura dumneavoastră. Şi dumneavoastră, doamnă dragă, îmi păreţi foarte simpatică, semnaţi şi dumneavoastră aici...

*

Marlène nu se prăpădea după aniversări. Datele n-aveau nici o importanţă în ochii ei, sărbătoririle o plictiseau. Era de altfel un punct asupra căruia ne înţelegeam de minune.

într-o zi totuşi, Bernard Hali, coregraful şi secretarul ei, a venit la mine să-mi spună că Marlene ţine cu orice preţ să-mi facă un dar de ziua mea. Sau poate de Crăciun. Am răspuns că eram mişcat de această atenţie, dar că n-avea nici un rost. Totuşi, dacă insista, exista o frapieră de şampanie în cutare magazin…

Ducîndu-mă la Marlene, o zi-două mai tîrziu, a ieşit să mă întîmpine în antreu.

— Poftim, Louis, e pentru dumneata...

Şi mi-a arătat cu degetul o cutie de plexiglas de pe placa radiatorului. Cu siguranţă că nu era frapiera de şampanie. Am luat obiectul în mînă. Era un săpun cu iederă, într-un fel de mănuşă groasă din păr de cal, pentru slăbit.

— Nu ştiam ce să-ţi ofer, mi-a spus. Atunci m-am gîndit... Spui mereu că ar trebui să-ţi supraveghezi silueta...

Am rămas mut. Pe cutia de plastic se mai afla eticheta cu preţul: treizeci şi doi de franci cincizeci.

Perfidie ? Pedeapsă ? Era ca şi cum mi-ar fi spus : „Ce nevoie ai de frapieră de şampanie ? Şampania o bei la mine !“

Marlene şi bărbaţii... A fost văzută cu Gaiy Cooper, James Stewart, John Wayne... Toţi, bărbaţi frumoşi, cărora le reproşa

totuşi lipsa de cultură şi conversaţia monosilabică. A mai fost şi Yul Brynner, pe care nu-l evoca în faţa mea sau, dacă se întîmpla să-l evoce, o făcea în termeni foarte vi

rulenţi. Cînd s-a anunţat moartea lui, îmi amintesc de reacţia Marlenei:

— Sînt sigură că a murit de SIDA.

Ceea ce pentru ea însemna un fel de justiţie i- manentă care-l condamna să moară aşa cum trăise.

Joseph Kennedy, tatăl viitorului preşedinte, căzuse şi el pradă farmecelor artistei care, în schimb, nu văzuse niciodată în el decît un prieten. Făcuse cunoştinţă cu familia Kennedy la Antibes, la Hotel du Cap, în anii ’30. Fiul lui Joseph Kennedy, John, nu era pe-atunci decît un adolescent, dar Marlene l-a revăzut mai tîrziu, după alegerea acestuia ca preşedinte al Statelor Unite ale Americii. Se ştie că era mîndru de performanţele sale erotice şi că simţea o adevărată fascinaţie pentru vedetele ecranului. O dată sau de două ori, Marlene a evocat în faţa mea o îmbrăţişare fugară, într-un ascensor, ca un gest copilăresc, de care nu era mîndră nicidecum. Totuşi, avea la vremea aceea şaizeci de ani!

O fi cunoscut ea multe aventuri fără urmare ? îi plăcea să fie înconjurată de bărbaţi străluciţi şi celebri, tinerii gigolo nu prezentau nici un interes în o- chii ei. Dar a avut cîteva mari iubiri adevărate, ca

acel ziarist australian, mort în împrejurări groaznice. în timp ce se afla pentru un reportaj pe o platformă petroliferă, un elicopter a basculat şi reporterului i-a fost retezat capul de către paletele rotorului.

în ceea ce-l priveşte, Raf Vallone s-a arătat deosebit de îndatoritor faţă de Marlene,

plimbîndu-şi partenera prin toată Roma; ţinînd-o de braţ, a introdus-o în culisele teatrelor şi pe platourile de filmare, prezentînd-o chiar şi mamei lui, fără ca pentru asta să calce măcar pragul odăii ei. Cred că Marlene socotea această rezervă cel puţin surprinzătoare din partea unui *latin lover*. A ajuns chiar să se întrebe dacă Don Juan nu cumva o folosea pentru propria lui publicitate sau dacă nu era, pur şi simplu, mai puţin Don Juan decît se pretindea...

Orice-ar fi fost, Raf Vallone n-a uitat-o pe

Marlene. Mulţi ani mai tîrziu, cu cîteva zile înainte de moartea ei, îi trimitea o carte poştală, dîndu-i adresa lui şi cerîndu-i să-i scrie...

într-o zi, sosind la Marlene, am găsit-o cufundată într-o teribilă melancolie. în ajun, primise un enorm buchet de trandafiri şi fusese fericită. Un bărbat îi făcuse, pare-se, avansuri, ameţit, fără îndoială, la ideea de a curta o legendă a cinematografului. Dar, pesemne, şi-a dat seama cam tîrziu că Marlene nu mai era femeia pe care o admirase pe ecran şi s-a eschivat în modul cel mai grosolan şi mai laş cu putinţă. Marlene s-a simţit umilită. O clipă cedase unei iluzii, amintindu-şi cît plăcuse odinioară. Şi apoi, fiasco... în ziua aceea, am sesizat la ea o oarecare confuzie, repede ascunsă.

Să fi fost regretul pentru vechile iubiri ? Marlene a căutat întotdeauna bărbatul în stare s-o protejeze, am mai spus-o. Dar cînd bărbatul i-a cucerit inima, cum s-a întîmplat cu Gabin, l-a lăsat să plece. în fond, această dorinţă de-a fi ocrotită era poate contrară adevăratului ei temperament ori

poate viaţa în doi nu era compatibilă cu meseria ei de actriţă şi cu statutul de vedetă. Căci Marlene a dus de fapt o viaţă de bărbat, luînd singură decizii, chiar dacă erau dictate de exigenţele unei cariere pe care n-o mai stăpînea.

Că lumea spectacolului e adesea o lume a singurătăţii, se ştie, a devenit un clişeu : înconjuraţi de mii de persoane, adulaţi în timpul spectacolului, artiştii rămîn singuri de îndată ce proiectoarele se sting. Marlene a cunoscut, desigur, acest senti- ment, a căutat poate să mobileze vidul cu iubiri efemere, cu bărbaţi mulţumiţi cu simpla apropiere de vedeta legendară. încet- încet însă, i s-a impus i- deea unei singurătăţi voite, în ciuda durerilor pe care le comportă, deoarece tot ce i se propunea în schimb nu izbutea s-o mulţumească pe deplin.

S-a insinuat adesea că Marlene era

lesbiană. Biografii ei insistă asupra acestui subiect, avansînd chiar unele nume, cum ar fi Mercedes d'Acosta, care a fost şi intima Gretei Garbo. Eu îmi amintesc numai că Marlene nu era din cale afară de îngăduitoare cu suratele ei:

— Nu prea mi-au plăcut femeile, îmi spunea ea uneori. Totul e prea complicat cu ele. Se întîmplă ca bărbaţii să fie geloşi, dar femeile sînt invidioase, ceea ce e cu mult mai rău. Am fost întotdeauna victima acestui cusur al lor... Din fericire, eu nu ştiu ce e invidia.

O femeie nu găsea îndurare în ochii ei decît pentru că afişa calităţi... virile. Marlene le-ar fi

exasperat pe feministe. Cînd chemam medicul la ea, întotdeauna trebuia să am grijă să fie bărbat.

Reputaţia de lesbianism se ţinea scai de numele Marlenei din anii debutului ei. La Berlin, ce-i drept, era epoca ambivalenţei afişate, heterose- xualitatea pură şi dură fiind considerată drept falsă pudoare sau provincialism. Marlenei îi plăcuse întotdeauna să se îmbrace în haine bărbăteşti: lansase chiar moda monoclului, devenit un fel de semn de recunoaştere pentru lesbienele berlineze, care făcuseră din actriţă un idol al lor. De altfel, aceasta era văzută frecventînd localurile de homosexuali sau travestiţi.

Ce-i drept, Marlene a jucat întotdeauna cartea ambivalenţei. La Hollywood h speriase pe directorii de la Paramount insistînd să poarte pantaloni şi blezer. Dar ţinuta ei vestimentară avusese un ase- menea răsunet, încît studiourile continuaseră pe aceeaşi cale, lăudîndu-şi astfel vedeta : „Femeia pe care pînă şi celelalte femei o adoră !“ La care Sternberg adăugase ceva din fantasmele lui, mai ales în unele scene din *Morocco* sau *Blonda Venus,* în care Marlene poate fi văzută mîngîind un sîn ori sărutînd o femeie pe gură.

Ce să spun mai mult decît că femeile prea curtate sau prost curtate de bărbaţi, care nu se gîndesc decît să le introducă în patul lor, pot încerca dorinţa să se îndrepte spre propriul lor sex pentru a descoperi gesturi noi, o altfel de sensibilitate ? A fost cazul Marlenei ? Nu ştiu. Şi, în fond, ce importanţă are ?

Sigur este că orice insinuare privind amorurile safice ale Marlenei era imediat sancţionată printr-o

plîngere în justiţie depusă de interesată. De îndată ce apărea o carte sau un articol pe această temă, Marlene cerea avocatului şi prietenului ei devotat, maestrul Jacques Kam, să intenteze un proces de defăimare ziarului sau editorului. Şi, de foarte multe ori, Marlene cîştiga.

Era de altfel unul din motivele pentru care a- precia Franţa: găsea că la noi viaţa particulară este mai bine protejată decît oriunde în altă parte. Era de-ajuns ca un ziar, un post de radio sau de televiziune să-şi permită o remarcă insidioasă şi Marlene ştia că justiţia franceză va vedea aici un prejudiciu adus persoanei şi-i va da cîştig de cauză. Astfel încît despăgubirile... Căci procesul era şi un prilej de cîştig. Calomniatorul îi întinase reputaţia, îi datora despăgubiri. Era o modalitate ca oricare alta de a se servi de o glorie care

nu aducea un cîştig atît de mare cum şi-ar fi închipuit cineva. Marlene nu încasa nici o centimă de pe urma difuzării fotografiilor sau filmelor sale, ale căror drepturi nu le deţinea. Cărţile despre ea apăreau de cele mai multe ori fără autorizaţia ei. E a- devărat că ea n-ar fi dat-o. Cînd am cunoscut-o, Marlene nu trăia în fond decît de pe urma personajului său, a siluetei şi a vocii sale. Tot ce făcuse înainte nu-i aducea decît neplăceri.

Era Marlene procesomană ? Fără doar şi poate. Trăise mult în Statele Unite unde procesele sînt monedă curentă: fusese şi ea victima cîtorva. Puţin după ce Marlene sosise la Hollywood, de exemplu, soţia lui Joseph Sternberg o acuzase de

„deturnare de afecţiune". Iar în 1977, tot se mai răfuia cu un producător american, care-i cerea daune pentru că-i pusese la îndoială competenţa profesională. Astfel încît proceda şi ea la fel atunci cînd era atacată.

Cu timpul totuşi, combativitatea Marlenei a mai scăzut. Toate eforturile desfăşurate pentru a stăvili torentul de bîrfeli apărute cu regularitate în presă i se păreau zadarnice. Se simţea neputincioasă, atinsă parcă în adîncul fiinţei de aceste articole răuvoitoare. Nu era vorba atît să-şi apere legenda, cît să-şi protejeze viaţa particulară. Marlene socotea că aceste fapte comise în trecut nu era cazul să mai fie evocate şi că secretele de alcov nu trebuiau etalate în public.

Que reste-t-il de nos amours ? Ce-a mai rămas din dragostele noastre ?... Marlenei îi plăcuse întotdeauna la nebunie acest cîntec de Charles Trenet. în recitalurile ei,

interpreta uneori o versiune engleză a cîntecului, *I wish you Iove.* Cu ocazia recitalului ei la Spaţiul Cardin, ar fi vrut să-l cînte în franţuzeşte, cu condiţia însă ca Trenet să-i rescrie cuvintele: „La vîrsta mea, înţelegi, răvaşele de dragoste, e ridicol...“

Pînă la urmă, nu s-a realizat nimic, fiindcă Trenet a cerut să vină să lucreze direct cu ea. în ciuda admiraţiei ei pentru acest om pe care-l socotea un mare artist, Marlene a refuzat să-l primească în casă.

într-o zi, tot ea mi-a scris că-mi trimite o adaptare foarte liberă a acestui cîntec :

Que reste-t-il De
ces beaux jours
Quand je vidais
Les jolis seaux
Que reste-t-il De
nos amours Que
la poubelle ! ! !
Je m'occupe
d'elle Croyez-le
bien C'est pas
facile Quoi qu'il
en soit Je fais
d'mon mieux
Croyez-le
moi ! ! !

La începutul anilor '70, Marlène şi-a pus în minte să găsească cimitirul în care să fie înmormîntată. Duminica pornea aşadar, împreună cu avocatul ei, maestrul Jacques Kam, să cutreiere împrejurimile Parisului în căutarea locului ideal. Marlènei îi căzuse cu tronc Saint-Lambert-des- Bois, pe Valea Chevreusei, unde văzuse un cimitir încîntător, cu o capelă înconjurată de pini. Bătuse la uşa primarului spunîndu-i :

— Vreau să fiu înmormîntată aici, la dumneavoastră.

— Dar, doamnă, e cu neputinţă, trebuie să cumpăraţi un teren în comună.

Tratativele s-au dovedit atît de complicate, încît Marlène s-a lăsat

păgubaşă. Am participat şi eu la cercetări. Făceam fotografii pentru a amplasa cimitirul, mă informam asupra „oaspeţilor" iluştri.

Am întreprins, printre altele, cîteva demersuri la Sainte-Genevieve-des-Bois, unde Marlene văzuse un foarte frumos cimitir ortodox. Din păcate, nu mai erau locuri.

Această cursă pentru ultimul lăcaş tindea să devină o glumă absurdă. Marlene dorea un loc în a- propierea unei autostrăzi şi-a unui restaurant. Astfel, cei care ar fi venit să se reculeagă la mormîntul ei s-ar fi repezit apoi să servească o masă bună.

îi scrisese chiar lui de Gaulle pentru a-i împărtăşi dorinţa ei de-a fi înhumată în Franţa. Generalul, care nu uita angajarea Marlenei în timpul războiului, îi răspunsese: „Doamnă, dorindu-vă o scadenţă cît mai îndepărtată cu putinţă, am vrea să ştim unde“. Se temea poate ca Marlene să nu aspire la Arcul de Triumf...

— Generalul de Gaulle nu se prea ocupă de cererea mea, îmi zise Marlene cu oarecare sfială. Să renunţăm.

Timpul a trecut. Alegerea locului de veci n-o mai preocupa.

— Louis, cînd o să mor, pune-mă într-un sac de plastic şi aruncă-mă în portbagaj pînă la sosirea fiicei mele!

*

în timpul acesta, Charles Trenet nu renunţa la spontaneitatea lui incisivă. La moartea Gretei Garbo, a ticluit o telegramă foarte scurtă şi i-a trimis-o Marlenei. Textul depeşei, al cărei umor

negru sigur că i-a plăcut adresantei, suna astfel: „Garbo a murit. Sincere felicitări!“

CAPITOLUL 5

Just a gigolo —Un simplu gigolo

Din cînd în cînd, Marlene şi cu mine ne duceam la cinematograf pe Champs Elysees. Cum taxiurile nu acceptau să ne ia de la Avenue Montaigne pentru o distanţă atît de mică, Marlene se sprijinea de braţul meu şi-o porneam pe-o alee laterală, pe care o străbătea altădată cu Gabin, îmbrăcată în pantaloni şi cu chipiu pe cap.

Aceste ieşiri la cinema se dovedeau uneori anevoioase pentru ea, din cauza cozilor nesfîrşite care-o oboseau. Pentru a o menaja, o lăsam puţin la coadă şi-mi croiam drum pînă Ia casă, pentru a pertracta cu cerberul în uniformă roşie. îi explicam că doamna Marlene Dietrich aşteaptă afară şi-l rugam să ne dea întîietate. Acesta mă întreba uneori, în ironie, dacă nu cumva eram John Wayne sau Gaiy Cooper, dar în general totul se termina cu bine. Era cel mai

bun mod de a proceda, căci, telefonînd înainte de venirea noastră, eram aproape siguri că vom avea de înfruntat o avalanşă de fotografi gata să se năpustească asupra ei.

în timpul uneia din aceste plimbări, Marlène mi-a povestit că se întîlnise odată pe Champs-Elysées cu marele actor Raimu, care era unul din idolii ei, de cînd îl văzuse în *Nevasta brutarului.* Nu rezistase impulsului de a-l aborda.

— Bună ziua, domnule Raimu...

Văzîndu-se faţă-n faţă cu Marlène Dietrich, cel interpelat se opri uimit.

— M-a recunoscut ! exclamă el cu bucurie copilărească. M-a recunoscut !

într-o zi, cum mergeam noi spre Arcul de Triumf, Marlène văzu un bărbat trăgînd de mînă un copil care ţipa de mama focului, cu faţa roşie şi înecată în lacrimi.

— Louis, ia priveşte... Copilul ăla... Sînt sigură că a fost răpit, să chemăm poliţia !

Am căutat s-o liniştesc :

— Marlène, sînt mulţi copii care

fac crize că nu capătă îngheţată sau jucăria pe care o cer tatălui lor... Să chemăm poliţia dacă vrei, dar iarăşi o să atragi atenţia.

La gîndul ăsta s-a liniştit. Marlène era foarte sensibilă la acest capitol, ştiam, pentru că, pe cînd trăia la Hollywood, primise ameninţări de răpire a fiicei sale, Maria. Dar, cu ajutorul lui Sternberg, luase draconice măsuri de securitate şi angajase paznici. Biata Maria trebuise să petreacă luni întregi

închisă în casă, permanent supravegheată, lipsită de tovărăşia copiilor de vîrsta ei. Această perioadă grea i-a deschis Marlenei ochii asupra inevitabilului revers al gloriei: şi-a dat seama că notorietatea o expunea acţiunilor nebuneşti ale unor aşa-zişi admiratori. Casa din Beverly Hills a trecut de la o atmosferă de seninătate şi lipsă de griji, la o anume nelinişte, sporită de zăbrelele care aveau să-i despartă pe locatari de lumea exterioară.

Marlene îşi adora fiica. Una locuia la Paris, cealaltă la New York, dar îşi telefonau şi-şi scriau practic în fiecare zi.

Cînd Marlene pregătea şniţel vienez, altă specialitate a ei, ambala întotdeauna cîteva bucăţi şi le trimitea fiicei ei prin colet expres. Nu ştiu în ce stare ajungeau acolo şniţelele şi nici ce făcea Maria cu ele, dar gestul contează.

De îndată ce Marlene avea cea mai mică alergie sau orice neplăcere cu sănătatea, îşi consulta în primul rînd fiica. Aceasta avea, pare-se, cunoştinţe destul de vaste în domeniul medicinei şi-i dădea fără să şovăie numele medicamentului celui mai indicat. în general, era obligaţia mea să descopăr echivalentul lui francez.

— încearcă măcar să obţii posologia şi, mai ales, numele substanţei, îi spuneam Marlenei.

înarmat cu aceste informaţii, porneam în căutare, consultînd toţi farmaciştii din cartier. Aproape întotdeauna puneam mîna pe elixir, dacă nu cumva se întîmpla să fie fabricat chiar la Paris. Marlene dovedea o nepotolită curiozitate faţă de tot ce era medicament şi ajunsese o adevărată

mînă de cunoştinţe. Era de-ajuns să-i vorbeşti despre durerile tale de cap sau de stomac şi pe loc îţi prescria un leac miraculos.

Eram solicitat nu numai de Marlene, ci şi de cei din „exterior“. Pentru că, în ochii oamenilor printre care evoluam – e vorba de lumea jurnalisticii şi a radioului – , făceam figură de anormal sau de imbecil. Cum ? Bozon are uşile deschise la Marlene Dietrich şi n-a reuşit încă s-o aducă în faţa microfonului ? Primisem astfel un apel din partea lui Jacques Chancel:

— O vreau pe Marlene pe platoul emisiunii mele *Le Grand Echiquier.* Şi-ai să vii şi tu.

— Nici gînd, n-o să accepte niciodată !

— Dar, mă rog, eşti prietenul ei, ce, nu poţi s-o convingi ? Nu ţi-a dat niciodată un interviu ?

— Nu... mă mulţumeam să răspund.

Chiar aşa, de ce nu mă gîndisem să exploatez – ce cuvînt oribil! – relaţia mea cu Marlene ? Mai întîi, pentru că respectul sincer al prieteniei noastre mă împiedica

s-o supun unei încercări pe care ştiam c-o detestă. Dar mai însemna şi faptul că Marlene era o femeie hotărîtă şi n-o duceai cu una cu două. N-aveam nici o şansă s-o conving să accepte un interviu. O dată sau de două ori, hărţuit de o revistă, atacasem subiectul.

— Marlene, sînt întrebat dacă... S-ar părea că...

— Ei bine, spui nu, Louis ! Simplu !

La drept vorbind, am constatat de multe ori că, deşi mă bucuram de încrederea Marlenei, n-aveam

practic nici un ascendent asupra ei o dată ce-i intrase o idee în cap. Era clar, mai ales în cazul persoanelor cu care se certase şi pe care mă străduiam să le dezvinovăţesc în ochii ei. Ca şi cum aş fi predicat în deşert!

— Să uităm asta, îngerul meu, îmi răspundea, după ce-mi terminasem pledoaria.

O dată am reuşit totuşi s-o fac să-şi schimbe părerea şi anume, în favoarea lui Saşa Briquet, pe care nu ştiu din ce cauză nu mai voia să-l primească.

— Marlene, totuşi graţie lui ne-am cunoscut...

Am rostit aceste cuvinte, încercînd s-o fac să simtă că nu era chiar un fleac. în amintirea acestei întîlniri ori poate că şi-a amintit deodată de nişte clipe fericite, Marlene a acceptat, în fine, să-l revadă pe Briquet. I-a telefonat rugîndu-l să aducă pateu de ciuperci şi pîine de ţară, care-i plăcea ei grozav. Omul nostru a sosit cu braţele încărcate, dar Marlene s-a arătat atît de

odioasă faţă de el, încît Briquet şi-a luat singur rămas bun...

Marléne era capricioasă, atît în privinţa oamenilor, cît şi a hranei. Am cunoscut-o cu perioade de preferinţă pentru langustă, cu perioade de preferinţă pentru cartofi... La un moment dat, a fost pateul de ficat. Trebuia să fac cumpărăturile de la o anumită băcănie de lux, La maison de la Truffe, căci nu mai voia să ştie de altă adresă. Chiar dacă era nemulţumită de pateul de ficat pe care i-l aduceam :

— Prea gras ! zicea ea, îndepărtîndu-l.

Şi pateul dispărea. Cine-l lua ? Habar n-am ! Dacă mi s-ar fi oferit mie, n-aş fi spus nu...

Privilegiu de mare doamnă. Marlene putea să renunţe la gusturile ei, aşa, de azi pe mîine, fără să prevină pe nimeni. Ajunsă la saturaţie, nu mai voia să audă vorbindu-se de felul care pînă mai ieri o încîntase. Important era să nu-i atragi atenţia.

— Marlene, nu înţeleg, totuşi odată îţi plăcea grozav pateul de ficat.

îţi arunca atunci o privire care parcă însemna : „Da, mi-a plăcut şi nu-mi mai place. Ei şi ce ? Nu merită o teză la Sorbona.“

A mai fost şi o vreme, care a durat destul de mult, a anghinarelor. De cîte ori cinam la Marlene, eram sigur că voi avea dreptul ca antreu la două anghinare de Bretania. Ca de obicei, amfitrioana stătea în picioare în faţa mea şi mă privea sugînd frunză după frunză. Adoptasem tactica să smulg mai multe odată, cînd Marlene se întorcea cu spatele, dar observa şi-mi spunea :

— Cum ? Nu mănînci...

— Nu, sînt cam nervos astăzi.

— Totdeauna eşti pe grabă, zicea ea, tra- ducînd expresia englezească *in a*

hurry.

Aveam un prieten care venea regulat să ia cina cu noi. Ajunsese să facă alergie la anghinare. Se învineţea la faţă numai ce le vedea în farfurie.

— Cum, prietenul dumitale nu mai mănîncă ?

Mi-am luat inima în dinţi.

— Marlene, îndurare, să ne oprim cu anghinarele !

Nu era uşor să-i spui. Cum îndrăzneam să critic un meniu pregătit de ea în cinstea noastră ?

— E ca aspicul de peşte, am continuat în elanul meu. E foarte bun, de acord, de la un timp însă aş vrea să mai mănînc şi altceva !

— în fond, ce, eram obligată să vă fac anghi- nare ? a răspuns ea jignită.

Ca toate marile gospodine, era grozav de susceptibilă. Bucatele ei trebuiau să fie mai presus de orice îndoială. Marlene acorda astfel cea mai mare grijă calităţii şi prospeţimii produselor pe care le folosea. Chiar după fierbere, legumele ei rămîneau de-un verde extraordinar, aproape suprarealist, şi erau totdeauna *al dente.* Totuşi, prietenul meu şi cu mine am început să simţim că e ceva necurat la mijloc. Nevenindu-ne la început să credem, am stabilit mai apoi o relaţie ca de la cauză la efect între mesele pe care ni le oferea Marlene şi o nevoie imperioasă, cîteva ore mai tîrziu, de a ne repezi la toaletă... M-am hotărît să mă apropii de bucătăreasă cu multă diplomaţie.

— Cum naiba faci, Marlene, să obţii întotdeauna legume atît de verzi ? am întrebat-o cu aerul că vreau să-i smulg un secret profesional.

— A, fiindcă pun bicarbonat.

— Bicarbonat ? Chiar aşa ? Ce ingenios ! Dar nu prea mult, sper...

Ea mă privi cam cum se uită un pescar la trecătorul care se opreşte să conteste eficacitatea momelilor lui.

— Nu, bineînţeles. Un vîrf de cuţit.

— Aşa da, fiindcă trebuie să bagi de seamă să nu depăşeşti doza...

A înregistrat, desigur, mesajul, fiindcă am început din nou să ne regalăm la masa ei... fără efecte nedorite.

Continuam să anim o emisiune de jocuri la televiziune în jurul amiezii. Marlene mă văzuse şi, cu ochiul ei de argus, n-a pregetat să-mi atragă atenţia asupra unor greşeli.

— Cu ce să începem ? Te mişti prea mult! Prea multe gesturi!

Avea, fără îndoială, dreptate.

— Dar, Marlene, n-am ce face, sînt latin, e în firea mea!

îmi reproşa şi că eram prea elegant pentru o emisiune de prînz. După ea, trebuia să mă mulţumesc cu un veston de flanel, cămaşă albastră şi cravată. îmi trimitea fotografii pe care le decupa din reviste cu menţiunea : „Iată de ce ai nevoie !“

— Ar trebui să porţi gulere mai joase. Modelul ăsta ţi-ar lungi gîtul, pe care-l ai cam scurt.

Insista şi asupra mînecilor muşchetar şi asupra gulerelor fără nasturi.

— Guler american ? Ce oroare !

într-o bună zi, mi-a trimis douăsprezece cămăşi de la Dior, foarte frumoase ! Toate aceste critici erau formulate fără răutate,

cu acea privire avizată pe care o îndrepta întotdeauna asupra emisiunilor de televiziune. Maestrul ei, Sternberg, îi atrăsese atenţia asupra importanţei luminilor, a cadrajului

şi a machiajului. Reţinuse lecţia lui şi, trebuie să recunosc, foarte adesea avea dreptate. Se arăta nemiloasă cu emisiunile de varietăţi:

— Luminile sînt prost plasate ! Cine a avut ideea năstruşnică să lumineze de jos ? Şi de ce să-l ridice pe Charles Aznavour pe un taburet de bar ? El, care nici aşa nu-i înalt, apare în felul ăsta cu picioare minuscule...

Sau, dimpotrivă, scaunele erau prea moi si joase, oamenii se cufundau în ele de nu se mai vedeau decît genunchii femeilor, partea cea mai urîtă a corpului lor, zicea Marlene. Ea susţinea pe bună dreptate că nu trebuie folosite canapele moi pe platoul de televiziune, ci fotolii inconfortabile care-i obligă pe invitaţi să stea drept.

Prezentatorii se exprimau prost sau prea repede, după gustul ei, femeile erau îmbrăcate în pofida bunului simţ, urmînd cu sfinţenie moda, ori aveau tot timpul o meşă de păr ce le cădea în ochi...

Marlene judeca la fel prestaţia oamenilor politici:

— Nu se poate, zicea în legătură cu Mitter- rand. Cum vrea să convingă spectatorii ? Clipeşte întruna, nu se mai opreşte din clipit!

în 1981, fusese îngrozită văzîndu-l pe

noul preşedinte ales circulînd pe culoarele Panteonului.

— E ceva de speriat! Poartă pantaloni prea scurţi, i se văd gleznele. Louis, află-mi repede numele croitorului lui!

Uitîndu-se la televizor, Marlene o descoperise pe Dalida. Interesul pe care i l-a arătat apoi cîntăreţei avea de ce să mă surprindă, căci prea puţini interpreţi francezi găseau îngăduinţă în ochii

el. Mi-aduc aminte că, atunci cînd o vedea pe Syl- vie Vartan, zicea strîmbînd din nas :

— Asta, cîntăreaţă ? Ceva temperament, dar n-are pic de voce...

Cel mai uimitor este că Dalida reprezenta în ochii mei un fel de sosie caricaturală a Marlenei. Gene imense, pometţi ieşiţi în afară şi, mai ales, rochii lungi, mulate, cu paiete, care o obligau la un joc de scenă limitat, ca acele aplecări din bust în faţa microfonului pe care Marlene le stăpînea atît de bine. Aveam o mare stimă pentru Dalida, nu puteam să nu văd însă în ea o replică puţin cam kitsch a Marlenei.

Aceasta se arătă foarte impresionată de prima tentativă de sinucidere – ratată – a cîntăreţei de varieteu.

— E teribil, femeia asta şi-a organizat moartea : a pretins că pleacă la aeroport, a închiriat o cameră la hotel şi a fost găsită a doua zi în agonie, dar încă în viaţă...

Marlene vorbea despre Dalida cu simpatie şi compătimire în acelaşi timp, exprimînd dorinţa de-a o întîlni. Or, s-a întîmplat că amîndouă aveau acelaşi avocat, în persoana maestrului Jacques Kam. Acesta le-a reunit într-o seară în

jurul unei mese de restaurant. A fost o întîlnire cît se poate de reuşită. Cele două cîntăreţe au simţit afinităţi comune, împărtăşeau aceeaşi concepţie perfecţionistă asupra meseriei lor.

— Mă gîndeam adesea la dumneavoastră cînd eram la Olympia, îi mărturisea Dalida cîntăreţei.

Tehnicienii şi machiezele îmi spuneau întotdeauna: „Nu există pisăloagă mai mare ca dumneavoastră, în afară de Marlene Dietrich“.

— Pentru că sîntem deosebit de meticuloase, cerem ceea ce alţii nu cer niciodată.

Anumite persoane aveau darul să trezească în Marlene un instinct de zînă protectoare. Aşa s-a întîmplat cu Romy Schneider. De origine germană, Marlene se simţea în mod firesc aproape de tînăra austriacă, venită să facă o carieră în Franţa. Pe de altă parte, aceasta, căpătînd încredere, a început să i se destăinuiască Marlenei.

Romy Schneider n-a fost niciodată o femeie fericită şi eşecurile ei amoroase erau cunoscute sau puteau fi ghicite. Martoră a suferinţelor tinerei actriţe, Marlene a păstrat întotdeauna un anumit resentiment faţă de Alain Delon, pe care-l socotea oarecum răspunzător.

Romy a început să consume amfetamine şi tranchilizante de tot felul. Mi-aduc aminte că, de vreo două-trei ori, i-am dus nişte cărţi din partea Marlenei. De fiecare dată eram uimit văzînd că Romy îmi deschidea chiar ea uşa. Mai tîrziu, am

înţeles că între foile cărţilor erau ascunse pilule de amfetamină şi că eram complicele involuntar al acestui trafic. Romy venea să-mi deschidă tocmai fiindcă se temea ca nu cumva cei din jurul ei, devotaţi trup şi suflet protecţiei sale, să nu intercepteze

pachetul. Marlene proceda astfel dintr-un sentiment de tandreţe faţă de ea.

— O femeie atît de frumoasă. Şi o viaţă ratată. Ce tristeţe... Cine spunea aşa, Louis ?

— Cybulski...

Cu mulţi ani în urmă, Marlene se arătase mult mai puţin înţelegătoare faţă de Edith Piaf. Totuşi, la început, o ajutase pe cîntăreaţă, cînd aceasta sosise la New York, tot aşa cum altădată îi primise în casă pe francezii din Hollywood. Era fascinată de acest amestec de fragilitate şi putere, de această înclinaţie spre pasiune, de acest mod de a se bucura din plin de viaţă. Interpreta *Imnului închinat dragostei* vădea o formă de iraţionalitate care fascina rigoarea germană a Marlenei.

Marlene era de faţă cînd a trebuit să i se anunţe lui Edith Piaf moartea năprasnică a lui Marcel Cerdan. Cîţiva ani mai tîrziu, a fost martoră la cununia acesteia cu Jacques Pills, într-o bisericuţă din New York. Dar n-a mai vrut să ştie de Edith Piaf cînd aceasta a început să se drogheze, socotind că nu mai poate fi salvată. Disciplina şi stăpînirea de sine constituiau pentru Marlene două cuvinte

de ordine imperative : tranchilizante la nevoie, droguri în schimb...

în 1963, Marlene a asistat la înmormîntarea lui Edith Piaf, care s-a desfăşurat în condiţii oribile. Nu exista practic serviciu de ordine, lumea călca în picioare mormintele, hărţuia celebrităţile ca să le

smulgă un autograf... Din ziua aceea, Marlene s-a jurat să nu mai asiste la nici o înmormîntare.

Louis Bozon: Printre calităţile dumitale, logica îmi pare a ocupa un loc de frunte.

Marlene Dietrich : Logica nu este o însuşire tipic feminină. Slavă Domnului, am fost educată în spiritul tezei lui Emmanuel Kant şi toată tinereţea am fost învăţată să gîndesc nu ca o femeie, ci ca un bărbat. Această educaţie m-a ajutat în cursul existenţei mele – nu o dată furtunoasă – şi îmi foloseşte şi astăzi, ca odinioară. A însemnat un mare capital, atît în profesiune, cît şi în viaţa mea particulară. Hotărîri importante au fost călăuzite de capacitatea mea de a judeca logic. Cum în tinereţe n-am avut parte de inteligenţa unor bărbaţi care să-mi transmită cunoştinţe, cred că trebuie să punem pe seama lui Kant asemenea tendinţă. Logica are pretutindeni drept rezultat sănătatea mentală.

L.B.: Logica, dar şi disciplina.

M.D.: Am fost crescută în spiritul ei. Toată viaţa m-am conformat regulilor de

disciplină. Poate că celor care citesc pagini despre celebrităţi ale show-business-w/m li se va părea ciudat, aşa încît aş vrea să explic puţin această doctrină. Cînd am sosit la Hollywood, eram un copil răsfăţat (dacă se poate spune) în privinţa felului cum trăiam. Singurul om căruia îi permiteam să mă domine, să mă instruiască şi să mă controleze era von Stemberg. Cînd rămîneam fără el, eram eu însămi, cea adevărată şi in

dependentă. Nu frumuseţea îl fascina pe Sternberg la mine, ci o calitate rară, care lipsea tuturor actriţelor cunoscute de el pînă atunci: disciplina. Asta m-a şi legat de el.

L.B.: Crezi în astrologie ?

M.D.: Am învăţat la şcoală că Luna generează fluxul şi refluxul. Am mai învăţat să admitem înriuririle Lunii asupra oamenilor. Aceste cunoştinţe ancestrale au sporit în ultimii ani prin cercetarea astrologică. Ea a scos la lumină tot mai multe date în legătură cu forţa gigantică a astrelor [...] Astrologia te ajută în activitatea ta şi în raporturile cu semenii. Graţie ei economiseşti energie cînd eşti confruntat cu un Leu (nu-i nevoie să mai argumentez), eviţi să te baţi cu Taurul dominant, dar socoteşte-te fericit dacă ai un Vărsător drept prieten sau patron, asta ca să-ţi împărtăşesc unele păreri ale mele asupra acestui subiect [...] Poate că, odată şi-odată, omenirea va şti totul despre influenţa astrelor. Deocamdată, nu face decît să se supună intuiţiilor sale. Dar nu putem nega misterioasa, puternica şi, cîteodată, violenta influenţă a astrelor.

Ştiu că s-a convenit să se considere astrologia drept o ştiinţă, dar felul cum o

combina Marlene cu logica lui Kant nu înceta să mă uimească. La drept vorbind, Marlene era departe de a-şi supune orice hotărîre consultării astrelor. într-o vreme, anumite opţiuni ale carierei sale au fost poate influenţate de vizita la astrolog, dar, cînd am

cunoscut-o, Marlene se distanţase destul de mult de acea lume divinatorie, considerînd că dacă exista acolo un adevăr demn de luat în seamă, acesta nu era în nici un caz la îndemîna omului.

N-am văzut-o niciodată adoptînd o atitudine în funcţie de poziţia astrelor. Cu toate acestea, la fiecare început de an, citea cu plăcere în reviste prezicerile privind următoarele douăsprezece luni. îmi citea şi horoscopul meu. Nu ştiu care au fost previziunile pentru 1976, dar anul acela s-a dovedit funest pentru ea.

Totul a început în decembrie 1975. Marlene trebuia să cînte la Sidney, în Australia. Cînd s-a urcat pe scenă, şi-a prins picioarele într-un cablu şi a căzut pe spate, spre stupefacţia generală. A fost ultima ei apariţie pe o scenă de music-hall. îşi rupsese femurul drept. Pusă în ghips în Australia, a fost transportată apoi la New York pentru a fi îngrijită.

Cu cîtva timp în urmă, avusese un semnal, atunci cînd căzuse într-o sală din Washington. Dirijorul dorise să-i sărute mîna, dar, alunecînd de pe taburet, a tras-

o şi pe Marlene în fosa orchestrei.
S-a vorbit adeseori despre această crudă ironie, ca tocmai picioarele Marlenei, cărora le datora în parte gloria, să devină cauza tuturor nenorocirilor ei.
întoarcerea la Paris a fost din cele mai neplăcute şi, din nefericire, vina era a mea. Trebuia s-o aştept la aeroportul Roissy, care încă era o noutate pentru mine. M-am pierdut în labirintul derivaţiilor şi aerogărilor şi am întîrziat. Marlene mă aştepta la punctul de sosire, aşezată într-un fotoliu rulant,

cu un pled pe picioare. Știu că, în momentele acelea, pur și simplu m-a detestat. Fotografii erau prezenți, și în zilele următoare, s-au putut vedea în toată presa fotografiile bătrînei doamne într-un fotoliu rulant: cu mîinile-i lungi și frumoase, se străduia să-și ascundă fața, în timp ce cu ochii căuta disperată pe cineva care-i promisese s-o întîmpine la coborîrea din avion. Persoana care-o însoțea smulgea din mîinile unui fotograf aparatul cu care o mitralia pe vedetă. Cînd, în fine, am sosit, Marlene, cu buzele crispate, mi-a

trîntit-o în faţă :
— Louis, te fac răspunzător de clipele cele mai oribile din cîte mi-a fost dat să trăiesc.

După cîteva luni, soţul ei, Rudi Sieber, înceta din viaţă la ferma sa din California. Marlene nu s-a dus la înmormîntare.
— Mi-am pierdut memoria, mi-a spus ea. Rudi ştia totul despre mine.
Căsătoria lor durase ceva mai mult decît o jumătate de secol, viaţa lor comună, doar cîţiva ani. La puţin timp după moartea soţului, a venit rîndul bărbatului care fusese dragostea vieţii ei: Jean Gabin a murit în noiembrie 1976, la Spitalul American din Neuilly. Marlene a aflat ştirea din ziare. A fost adînc afectată, chiar dacă a făcut tot posibilul să nu arate. Faţă de mine a spus doar atît:
— Sînt văduvă pentru a doua oară...
Socotea că Jean Gabin a murit prea devreme
şi-i acuza pe medicii care nu depuseseră eforturi pentru a-l salva.
A mai trăit un moment de imensă tristeţe cînd notarul, pe nume Moncorge, deci rudă cu Jean

Gabin, s-a prezentat la ea acasă şi i-a înmînat un pachet:

— Stimată doamnă, potrivit dispoziţiilor cuprinse în testamentul pe care l-am deschis, domnul Jean Gabin v-a lăsat acest legat.

Marlene l-a deschis: conţinea toate cadourile pe care i le oferise ea, în special brăţara de la Cartier, pe care ceruse să i se graveze numărul matricol în ajunul plecării lui pe front cu divizia a doua blindată.

— I-am făcut totuşi cadouri frumoase...

Dar Marlenei nu-i prea plăcea să stăruie asupra trecutului. La ce bun să mai păstrezi aceste amintiri ? A închis coletul şi l-a trimis intact nepoatei lui Gabin.

Marlene a acceptat cu strîngere de inimă să joace în *Doar un gigolo,* un film pe care trebuia să-l realizeze David Hemmings, actorul din *Blow-up.* în afara unei scurte apariţii, în 1964, în *Două capete înfierbîntate,* nu mai evoluase în faţa aparatului de filmat de şaptesprezece ani, de la *Procesul de la Nürnberg.*

David Hemmings îi propusese un onorariu uluitor : peste un milion de franci, sumă considerabilă în 1978 pentru un rol de zece rînduri. Marlene avea nevoie de bani şi nu-şi putea permite să refuze o a- semenea ofertă. Ceea ce n-o

împiedica să considere că se „prostituează“.

Urma să interpreteze rolul patroanei unui anumit bordel, unde băieţi tineri îşi ofereau serviciile unor cucoane mai coapte. Unul dintre aceşti gigolo era interpretat de cîntăreţul David Bowie, pe care Mar-

lène nu l-a întîlnit niciodată. N-au avut cum să se vadă, deoarece scenele în care urmau să apară împreună au fost filmate separat. Fie că era făcută pentru bani, fie că nu, munca era sfîntă. Marlène s-a ocupat atent de toaleta ei, aşa cum procedase şi altă dată, mai ales în *Setea de rău* de Orson Welles, film în care Marlène deţinea rolul unei ţigănci mexicane. René Clair, care lucrase cu ea în *Frumoasa seducătoare,* i-a spus odată unui confrate regizor, care urma să turneze cu Marlène:

— Fii atent, căci va voi să decidă singură în privinţa costumelor. Are tendinţa să exagereze şi nu respectă

întotdeauna spiritul scenariului !

Dar Marlène pornea de la un raţionament care s-a dovedit just :

— Mai bine să devansezi alegerea unei toalete, astfel eşti sigură că nu vei fi nicicînd demodată.

Astăzi, cînd îi vezi filmele, îţi dai seama că, datorită acestei îndrăzneli, toaletele ei par atemporale.

Pentru *Doar un gigolo* şi din cauza durerilor ei de picioare, şi-a comandat cizme lungi dintr-o piele foarte subţire, ca să mascheze imperfecţiunea pulpelor. M-am dus chiar eu să le ridic de la un cizmar i- talian de pe Rue de la Paix. Pălăria, împodobită cu o voaletă lungă, fusese confecţionată de Madame Paulette, iar toaleta, realizată de Karl Lagerfeld. Consecventă, Marlène veghea în continuare la cel mai mic detaliu.

A adus-o pe fiica ei de la New York pentru turnare. Filmarea avînd loc după-amiază, la o oră cînd lucram, n-am putut să fiu prezent pe platou. Seara,

nerăbdător să aflu cum au decurs lucrurile, m-am grăbit să ajung în Avenue Montaigne.

Marlene era în al nouălea cer. S-a grăbit să-mi povestească totul. Echipa de fimare, tînără în genere, a primit-o ca pe o regină. Regizorul a hotărît să mai adauge o scenă, cea în care Marlene e văzută cîntînd *Just a gigolo,* acompaniindu-se la pian.

Nu era prevăzută în contract, dar Marlene, care nu se pierdea cu firea, ceruse o creştere de onorariu şi o obţinuse.

De fapt, mai mult rostea cuvintele decît le cînta, cu o voce căreia îi lipsea siguranţa de altădată, dar care, în felul acesta, avea mai mult impact. Cîntecul avusese atîţia interpreţi de talent, încît Marlene optase pentru formula „cîntat-vor- bit“, tipic germană.

Jean Bernard, acompaniatorul lui Gilbert Be- caud, era la pian. De îndată ce Marlene deschisese gura, o tăcere de biserică se lăsase pe platou. Toţi actorii îşi ţinuseră respiraţia, tehnicienii îşi şterseseră o lacrimă. în faţa aparatului de filmat, în lumina proiectoarelor, Marlene regăsise dintr-o dată toată magia cinematografului, căci în adîncul sufletului ei, orice s-ar fi spus, simţea probabil deşteptîndu-se

amintiri fericite.

înregistrarea se făcuse în direct. Marlene mai jucase o dată scena, dar numai din perfecţionism, căci inginerul de sunet se declarase pe deplin mulţumit de la bun început.

Acest moment de emoţie a făcut-o să uite tristeţea pe care i-o pricinuise faptul de-a fi acceptat rolul – o greşeală profesională, socotea ea. De alt

fel, nici nu i-a plăcut filmul, considerînd că regizorul era aproape inexistent. Cînd ai fost îndrumat de Sternberg, Hitchcock sau Welles, devii pretenţios...

Cu toate astea, seara, cînd s-a întors de la studio, strălucea de bucuria pe care i-o adusese această întoarcere, contactul nemijlocit cu oamenii, ea care nu prea mai avusese astfel de ocazii.

— Era atît de bine cu aceşti tineri în jurul meu, mi-a spus. Am simţit că erau sincer emoţionaţi cînd m-au auzit cîntînd.

Sosind într-o dimineaţă la Marlene, am găsit-o întinsă pe jos în camera de baie. Alunecase pe gresie şi, neputînd să se ridice, zăcuse toată noaptea acolo. Era perfect conştientă şi părea să fi suportat bine şocul. Am luat-o în braţe şi am dus-o în pat.

L-am chemat pe doctorul Jude, unul dintre cei mai vestiţi ortopezi din Paris. Diagnosticul: Marlenei i se fisurase trocanterul, un mic os de la şold.

— Ar fi inutil s-o operăm, mi-a spus doctorul Jude. Trebuie doar să se

odihnească, să stea la pat perfect întinsă.

Acest sfat, fără îndoială judicios din punct de vedere medical, s-a dovedit în fapt cel mai rău care i se putea da Marlenei. însemna să se încurajeze o aspiraţie spre confortul fizic, în care ea risca să se complacă. Primejdia unei noi fracturi era astfel îndepărtată. Din momentul în care s-a întins în pat, Marlene n-a mai simţit nevoia să iasă.

în asemenea condiţii, m-am temut ca această bătrînă doamnă aproape octogenară să nu fie cu

prinsă de o senzaţie de oboseală în faţa vieţii sau chiar de renunţare. De fapt, spaimele mele îşi aveau sursa în accidentul din Australia. După cădere, Marlene a trebuit să accepte ideea că nu va mai pleca niciodată în turneu. A trebuit să părăsească definitiv scena care îi adusese atâtea bucurii. După aceea, a intervenit moartea soţului ei şi cea a lui Gabin. Deşi nu voia să recunoască, aceste două decese o zguduiseră. Şi-acum căzuse în camera de baie... Cum să nu te temi că Marlene se va lăsa să se stingă, mai mult sau mai puţin conştient ?

Din fericire, avea să dezmintă calculele mele pesimiste. Căci Marlene n-a renunţat la viaţă. S-a adaptat. Cu o voinţă de fier, a învăţat să-şi conducă noua existenţă. Niciodată n-am simţit că viaţa străzii îi lipsea. Niciodată nu şi-a exprimat regretul că nu mai poate ieşi pentru probe la Dior sau Chanel. Niciodată nu mi-a spus : „Ai ieşit în oraş“ cu acel suspin de invidie al oamenilor care trăiesc claustraţi.

Ea, care iubea atît de mult restaurantele, nu mi s-a plîns niciodată : „Ce păcat că nu mai ieşim să cinăm în oraş !“

Afla în această recluziune, impusă şi consimţită în acelaşi timp, o anume fericire, aproape o seninătate. Totul se petrecea de fapt ca şi cum ar fi acceptat să se închidă în casă pentru a trăi, în fine, liniştită. Era în 1978. Avea să trăiască astfel aproape cincisprezece ani.

CAPITOLUL 6

Doamna e plecată

Louis Bozon : Martine, văd că ai biroul complet acoperit de scrisori. Primeşti o corespondenţă bogată ?

Marlene Dietrich : *Da, în fiecare zi.*

L.B.: Şi cine se ocupă de misivele admiratorilor ?

M.D.: Dacă nu sînt în călătorie, chiar eu. Cre- de-mă, e muncă, nu glumă. Totdeauna se găseşte un ziarist prost care dştigă şi el o bucată de pUne vîrindu-şi nasul în treburile altora. Astfel, publică adresele oamenilor celebri, ca să arate că e bine informat. Şi mai sînt agenţiile care furnizează ştiri ziarelor din lumea întreagă. în ce mă priveşte, primesc cincizeci-şaizeci de scrisori pe zi. Secretara nu se atinge de ele.

L.B.: Dumneata pui în plicuri fotografiile pe care ti semnezi ?

M.D.: Mai mult decît atît. Răspund la scrisori, la plîngeri şi la rugăminţile de a da sfaturi. Toate seri-

sorile încep la fel: „Nu vreau să vă plictisesc cu dorinţele şi grijile mele, dar... " şi pe urmă nu se mai opresc... Iar eu le răspund. Poşta de nouă şi de unsprezece îmi dă de furcă pînă la douăsprezece şi jumătate, unu. Adeseori părinţii îmi indică datele aniversare ale copiilor, cerîndu-mi să le scriu „La mulţi ani" pe fotografie... Sînt şi tineri internaţi în spital şi atunci răspunsurile îmi cer mai mult timp. Nu primesc niciodată scrisori în care să se spună doar: „Sînt colecţionar de autografe". întotdeauna ele au o justificare.

Marlene redusese la stricul necesar persoanele cu care se vedea. Erau avocatul Kam pentru chestiunile financiare şi procese, camerista pentru treburile casei şi Norma Bosquet pentru corespondenţă, în fine, eu, pentru a-i face diferite servicii şi a-i ţine companie. Această organizare raţională îi evita multe necazuri, limitînd pe cît posibil sursele de nemulţumiri şi neajunsuri.

Secretara sosea la ora nouă. Dar treaba era pornită. Marlene îşi petrecuse dimineaţa triind corespondenţa, totuşi considerabilă, şi redactînd răspunsurile. S-a întîmplat de mai multe ori să-i aduc eu scrisorile şi mă miram de numărul lor impresionant. Se prefăcea că e plictisită de impunătoarea corespondenţă, dar sînt convins că n-ar fi renunţat la această

constrîngere pentru nimic în lume.

Oamenii o încredinţau de admiraţia lor sau îi cereau un sfat. Adesea îi trimiteau fotografiile ei ca să le dea o dedicaţie. Cîteodată, Marlene descoperea cîte o fotografie de care nu ştia: atunci o

înlocuia cu alta, păstrînd-o pe cea care-i fusese trimisă. Dar se silea să răspundă la toate scrisorile, cu condiţia să fie însoţite de timbre sau de un cupon internaţional, pentru că această corespondenţă re-prezenta pînă la urmă sume colosale.

în general, Marlene le scria de mînă, iar secretara le dactilografía. Cînd aceasta nu venea, Marlene făcea ea însăşi această operaţie la o maşină Olympia portabilă, pe care o ţinea lîngă pat. Şi în această privinţă dovedea aceeaşi meticulozitate care o animase întotdeauna.

— Doamnă Norma, ai trimis cutare scrisoare ? E gata dosarul ?

Cum dosarul era pregătit chiar de ea, bineînţeles că era gata. Dar voia să se asigure că plicul a fost francat. Avea la îndemînă cutia cu timbre, în caz de nevoie.

Era de o nerăbdare fără margini: cînd un colet era expediat, trebuia să ajungă la destinaţie în douăzeci şi patru de ore, chiar dacă punctul de destinaţie se afla la capătul pămîntului. Cheltuia averi

trimiţînd telegrame şi colete expres, telexuri de toate felurile, pîndind mereu inovaţiile PTT-ului şi ale organismelor poştale internaţionale pentru a accelera viteza corespondenţei.

Cît priveşte scrisorile oficiale, aici mi se cerea adesea concursul: Norma fiind americană, franceza ei era îndoielnică. Marlene mă ruga deci să recitesc şi să corectez ciorna sau îmi punea întrebări de-a dreptul comice:

— Louis, pot să scriu: „Sînteţi cel mai bun prieten al meu, domnule ministru“ ?

— Depinde cît eşti de intimă cu el...

Reciteam, de asemenea, interviurile pe care le acorda uneori, în scris, unor reviste. în ceea ce priveşte forma, contesta corecturile mele, dar în fond se bizuia pe aprecierea mea, în acest domeniu cel puţin.

Pînă la sfîrşitul vieţii, Marlene a ţinut să se ocupe ea însăşi de tot. Avea oroare să delege. în aşa măsură, încît era foarte greu să telefonezi de la ea, deoarece băga de seamă şi întreba imediat:

— Dar cine vorbeşte la telefon ?

Nu-i plăcea să răspundă altcineva în locul ei. Cînd o chemam, rareori se întîmpla să nu răspundă ea. Dacă ridica receptorul camerista înaintea ei, nici n-apuca să-şi sfîrşească fraza, că i- mediat Marlene intra pe fir.

Am sfătuit-o să-şi cumpere un robot telefonic ca să filtreze apelurile. Dar nu-i plăceau maşinăriile, într-o zi, i-am luat un aparat telefonic cu taste, dar n-a vrut să-l folosească. Ţinea la cel cu disc.

Numărul ei de telefon se schimba mereu, dar cei interesaţi se descurcau pentru a-l afla. Aşa încît, ri- dicînd receptorul, putea tot atît de bine să dea peste un prieten sau peste un necunoscut. Sau iarăşi, peste prietenul cu care nu voia să stea de vorbă.

— Doamna e plecată, răspundea ea atunci, i- mitînd vocea cameristei.

Sau își lua un accent cockney, cam tot așa ca în *Martorul acuzării.*

— Ați greșit numărul, aici e cabinetul unui medic.

De cîte ori nu mi-a spus, de pildă, Jean-Pierre Aumont:

— Aş chema-o mai des, dar de fiecare dată cînd încerc, face pe doctorul.

Nu ştiu de ce recurgea la asemenea subterfugii grosolane. Ea, atît de bună actriţă, se preta în aceste cazuri la o imitaţie mai mult decît aproximativă şi cine-o cunoştea cît de cît nu putea să se înşele asupra identităţii persoanei de la capătul firului.

Louis Bozon : Care sînt scriitorii dumitale preferaţi ?

Marlene Dietrich: Scott Fitzgerald, Radiguet, Paustovski, Rilke, Hamsun, Goethe şi, bineînţeles, Hemingway. Dar cred că vrei să ştii ce citesc acum.

L.B.: Sigur că da.

M.D.: Mailer, Cruz Smith, Dick Francis, Antho- ny Burgess, John McDonald, Ross McDonald, Gre- gory McDonald. Pe aceştia din urmă îi citesc seara tîrziu sau noaptea. Dar ca hrană spirituală, mă întorc mereu la Rilke. Ce păcat că nu există traduceri mai bune în franţuzeşte. Traducerile englezeşti sînt excelente. Rilke adora Franţa, era şi el imigrant aici, în Franţa. Dar e foarte greu de tradus, trebuie să recunoaştem.

L.B.: Goethe a spus: „ Traducerea îţi trezeşte dorinţa irezistibilă de a cunoaşte originalul".

M.D.: Citesc în engleză, franceză şi germană. Din păcate, nu cunosc destul de

bine celelalte limbi. Trebuie să mă mulţumesc cu traduceri.

L.B.: Mi-ai vorbit într-o zi de Colette.

M.D.: Da, vorbesc adesea de ea şi de aşa-zisele ei funeralii Era catolică, dar divorţată. Biserica i-a refuzat înmormîntarea religioasă. Ingeniozitatea i-a

făcut pe francezi să găsească un subterfugiu pentru a omagia acest personaj ilustru. Ceremonia s-a desfăşurat în curte la Palais Royal, în Paris. Era o zi rece de toamnă, luminoasă şi liniştită. Sicriul era înălţat pe un piedestal, acoperit cu drapelul francez. Cînd a răsunat fanfara, o adiere a început să fluture drapelul. Vocile marilor scriitori şi oameni de stat care au rostit discursurile funebre intrau în rezonanţă cu zidul clădirii, umflînd drapelul, lăsîndu-l apoi să cadă uşor pe lemnul negru, pînă cînd cuvintele oratorilor deveneau un simplu acompaniament al mişcării Vîntului şăgalnic. Vîntul se furişa pe sub drapel, făcîndu-l să unduiască asemenea unui copil care se joacă seara sub cearşaf. Ceremonia odată încheiată, am plecat cu toţii, căutînd să nu facem zgomot în marea curte de la Palais Royal. Dar vîntul a rămas să-şi continue hîrjoana cu drapelul în curtea spaţioasă, acum goală. Aducea poate un mesaj din partea Sfîntului Petru.

M-am gîndit nu o dată că Marlene era înzestrată cu o mare sensibilitate literară. Era o femeie de o cultură şi-o inteligenţă rar întîlnite, chiar dacă pretindea contrariul, insistînd mereu asupra „lacunelor“ ei:

— Sînt foarte proastă; de-aceea

preţuiesc tovărăşia oamenilor inteligenţi: de la ei aflu mereu ceva nou.

Hemingway susţinea că, pentru el, părerea Marlenei era extrem de preţioasă şi-i arăta întotdeauna scrierile sale înainte de a le publica : „Ştie întotdeauna despre ce vorbesc : cunoaşte oamenii,

locurile, viaţa, moartea, problemele de onoare şi de conduită... Sînt convins că ştie despre dragoste mai mult decît oricine."

Nici unul dintre marii scriitori în viaţă nu-i era necunoscut. Cînd se afla în turneu, căuta să-i întîl- nească. Paustovski era în ochii ei un fel de geniu. A fost profund onorată cînd acesta a asistat la recitalul ei din Polonia şi chiar a îngenuncheat în faţa lui. Pretindea în schimb, nu fără oarecare îndreptăţire, că Franţa nu mai are titani în literatură.

Marlene recitea mereu autorii ei preferaţi: Goethe şi Rilke. De multe ori, seara, cînd era bine dispusă, îmi recita din poemele lor pe care le ştia pe dinafară, apoi se străduia să-mi tălmăcească sensul şi muzicalitatea lor.

Cărţile în limba engleză îi erau trimise de fiica ei sau de prieteni londonezi. Degeaba îi spuneam că majoritatea se pot găsi la Paris. Ea prefera să le primească de la Maria. După ce le termina de citit, cărţile se îngrămădeau unele peste altele în cele patru colţuri ale salonului. Avea sute.

Marlene devora practic tot ce apărea,

dar vădea o slăbiciune pentru biografii şi memorii, pe care le adnota adeseori cu propriile-i reflecţii. Astfel, cînd îmi împrumuta cărţi, găseam pe margine: „fals !“, „un mincinos !“ sau „ia te uită“... Dacă un actor, de exemplu, scria : „Partenera mea din acest film a fost de-a dreptul minunată, relaţiile noastre au fost idilice“, Marlene îl corecta: „Fals, te luai tot timpul la harţă“.

Curiozitatea ei se îndrepta şi spre reviste, de care era avidă. Chioşcurile pariziene erau bine aprovi

zionate, Marlene citea practic toată presa germană, engleză și franceză. Detesta în schimb presa italiană care, trebuie să spunem, a publicat de mai multe ori articole scandaloase pe seama ei. Primea la domiciliu *New York Times*, toate săptămînalele americane, precum și *Le Figaro* și *France-Soir*, pentru paginile dedicate spectacolelor. Adesea, decupa articole pentru a le trimite Mariei, după ce adăugase propriile ei comentarii. Îi trimise astfel o fotografie a Catherinei Deneuve cu această exclamație : „Ce picioare oribile !“ și o fotografie recentă

a Gretei Garbo, comentată astfel: „Urît e să îmbătrîneşti!“

Marlene aştepta ca pe Mesia sosirea lui *Variety,* săptămînalul sacru al teatrului şi cinematografului. Avea o nevoie teribilă de-a se ţine la curent cu tot ce se întîmplă în profesiunea ei. Dar, de fapt, citea tot ce-i cădea în mînă, inclusiv *Playboy* şi *Piaygai*! îmi spunea uneori răsfoind aceste reviste :

— Aceste femei se vînd... Totuşi, Bo Derek are cele mai frumoase şolduri din cîte se pot imagina.

Uneori, vedea în *Le Figaro Magazine* obiecte ciudate pe care îmi cerea să mă duc să i le cumpăr în trei-patru exemplare. Trebuia să alerg în locurile cele mai neaşteptate ale capitalei, în căutarea unor gadgeturi îndoielnice, cum ar fi stiloul-lupă şi busolă ori ceasul care ia tensiunea, dar dă şi ora exactă. De fiecare dată, un exemplar era pentru Maria. Cum ea nu aruncă nimic, probabil că posedă astăzi o magazie plină.

Adesea găseam în cutia mea de scrisori documente care-o priveau pe Marlene şi pe care notase : „Fotocopie pentru domnul Bozon“.

Avea mania fotocopiilor. Ca şi mine, fiica ei, Maria, era năpădită de ele, ca să fie la curent cu cele mai mărunte fapte şi gesturi ale mamei sale.

Primeam duplicatele scrisorilor trimise avocatului, răspunsuri la solicitările cele mai diverse care i se adresau... Şi mai ştiu eu ce ! Am şi azi dosare doldora de „copii pentru domnul Bozon“. în majoritate, aceste scrisori nu prezentau nici un interes pentru mine. Dar socoteam obiceiul Marlenei drept o cinste; ca şi cum mi-ar fi spus : „Mă bizui pe dumneata, vreau să fii la curent cu cutare sau cutare lucru“.

Cum ajungeam la ea, mă întreba :

— Ai primit scrisoarea mea ?

— Da.

— Foarte bine.

Adesea era inutil să-i pomenesc despre asta. Cînd îi confirmam primirea unei fotocopii, îmi răspundea:

— Nu era nevoie să-mi spui, ai primit-o, perfect!

Cu alte cuvinte, era o treabă clasată. N-avea
rost să mai vorbim.

Omagiu adus discreţiei mele, această manie de a-mi trimite duplicate era un

mijloc de a mă implica şi mai mult în viaţa ei. într-adevăr, aceste scrisori necesitau uneori o intervenţie din partea mea, ceea ce de altfel acceptam bucuros.

Marlene dispunea de o maşină de fotocopiat la domiciliu, instalată în biroul ei. I-am cumpărat-o la începutul anilor şaptezeci, cînd apăruseră primele aparate de acest gen. Ca şi telefonul, fotocopierul devenise pentru ea o ustensilă de primă necesitate. Dacă se defecta, era o adevărată dramă! Şi se-nţelege că eu trebuia să mă ocup să fie urgent reparat.

*

Ca orice bun locatar, Marlene primea lunar nota de plată a chiriei, adresată ei de coproprietar în numele baronului Jansen, proprietarul apartamentului. Dar iată că, într-o bună zi, îi parvine un nou formular : inovaţia constă în faptul că în el se expun cu de-amănuntul cheltuielile care altă dată erau menţionate în bloc. Marlene, care pînă atunci nu prea se interesase de problemele astea, îşi dă brusc seama că trebuia să plătească pentru trandafiri sau pentru uniformele portarilor. Cu logica ei germană, se indignează:

— Trandafirii nici nu se zăresc de la ferestrele mele, cît despre portari, nu i-am văzut niciodată în uniformă!

Suma ce trebuia onorată corespundea, evident, unei alocaţii pentru îmbrăcăminte. în ce priveşte florile, era greu de calculat procentul de vizibilitate asupra tufişurilor de trandafiri. Dar

Marlene s-a indignat:

— Refuz să achit aceste cheltuieli, care sînt de-o ilegalitate flagrantă.

Prima lună n-a fost foarte grav, primul an, mai treacă-meargă. Dar situaţia ameninţa să se complice şi am încercat s-o previn pe Marlene :

— Trebuie să plăteşti, altfel îţi vei crea neplăceri inutile.

După cîţiva ani de refuz îndîrjit, procesul a devenit inevitabil. Afacerea s-a judecat în faţa tribunalului de arondisment. Judecătorul a fost extraordinar, era evident că nu voia cu nici un chip s-o condamne pe Marlene Dietrich. Aşa încît a amînat procesul. Maestrul Kam s-a străduit din răsputeri, prin pledoarii nenumărate, dar s-a întîmplat ceva care a făcut ca balanţa să se încline în defavoarea lui.

— Baronul Jansen a murit, a înştiinţat-o el pe Marlene. Va trebui să plăteşti cheltuielile de întreţinere...

De fapt, baronul se dovedise conciliant, flatat s-o aibă pe Marlene Dietrich drept chiriaşă. Moştenitorii însă n-aveau de gînd să facă nici un rabat. Marlene a fost somată să achite datoriile, dar a refuzat să se dea bătută.

— Marlene, îi repetam, trebuie să plăteşti cheltuielile de întreţinere ca toată lumea.

Eram obligat să vorbesc foarte tare căci, atunci cînd era furioasă, făcea urechea toacă. Maestrul Kam a trebuit, în cele din urmă, s-o avertizeze :

Nu mai pot face nimic, Marlene ! Am epuizat toate procedurile imaginabile.

Am primit un telefon din partea portăreilor, cu somaţiile de rigoare.

— Domnule Bozon, sînteţi singurul care aveţi cheia, nu ne siliţi să spargem uşa !

Nici nu voiam să mă gîndesc la această posibilitate. Dacă intrau cu forţa, Marlene putea să facă un atac... ori să-i întîmpine cu focuri de revolver !

— N-o să spargeţi uşa ! am strigat.

M-am dus s-o previn pe Marlăne de primejdia care-o ameninţa.

— Aşa care vasăzică ! Vor să mă evacueze ! Ei bine, n-au decît! Marlene Dietrich pe trotuar ! Ce scandal!

Din fericire, nu s-a ajuns la această situaţie limită. Maestrul Kam a intervenit din nou şi cele două părţi au ajuns la o înţelegere. Marlene a trebuit să se resemneze şi să plătească, dar i-a venit foarte greu, deoarece între timp suma crescuse enorm.

Şi toate aceste griji n-aveau altă cauză decît propria ei încăpăţînare. Se îndîrjea din cauza unor detalii fără importanţă sau care nu puteau decît să-i facă rău. De astă dată, perfecţionismul ei avusese un efect negativ.

Din păcate, povestea a avut şi-o altă urmare. Cînd a aflat, presa a exagerat dificultăţile financiare – reale, de altfel – ale vedetei, pretinzînd că nu-şi mai putea plăti chiria. Abia dacă nu se anunţa că se va trezi curînd în stradă ! Izolarea n-o punea pe Marlene la adăpost de zvonuri.

Dimpotrivă, orice frîntură de informaţie, verificată sau nu, era evidenţiată de către ziarişti. încetul cu încetul, un alt mit, cel al vedetei retrase şi ruinate, se grefase pe legenda strălucirii hollywoodiene.

S-au scris multe lucruri ignobile despre Marlene şi „alcoolismul" ei. Dacă e adevărat că fiica ei, Maria, s-a putut gîndi o clipă s-o supună unei cure de dezintoxicare, cazul ei n-a fost nici excepţional, nici foarte dramatic.

îmi povestea adesea că, în timpul războiului, cînd soldaţii americani plecau pe front, li se dădea calvados, remediu-miracol împotriva frigului, a foamei şi a spaimei:

— De cîte ori n-am băut dimineaţa pe nemîncate, ca să vomit aproape imediat. Dar alcoolul îţi ţine de cald !

Cînd am cunoscut-o pe Marlene, băutura noastră de predilecţie era şampania. Cum practic nu mînca în timpul meselor, sorbea pahar după pahar. Uneori, cînd depăşea măsura, puteau să aibă loc scene penibile, ca în seara în care friptura cu sos a ajuns pe mochetă. Apoi, într-o bună zi, nu i-a mai plăcut şampania. Le-o servea musafirilor, dar ea se apucase să bea whisky. Consuma doar aşa, ca să le ţină companie invitaţilor. Poate că luase obiceiul şi să bea un pahar înainte de spectacol, ca să prindă curaj, deşi afirma că n-a cunoscut tracul niciodată. „Dacă trebuie să mori tot timpul de frică, mai bine să-ţi schimbi meseria", zicea ea.

N-am văzut-o niciodată beată pe scenă, dar a- vea, fără îndoială, nevoie să se dopeze. Cine, în meseria asta sau în altele,

nu se dopează cu ceva ? Cu timpul, devenind tot mai singură, Marlene a aflat în alcool, poate, un fel de consolare. Socoteam asta o

mică slăbiciune la o femeie care avea puţine. În orice caz, n-am abordat niciodată cu ea subiectul. „Fără comentarii“ !

Totuşi, ea, care avusese dintotdeauna conştiinţa acută a „ceea ce nu se face“, ştia fără îndoială că abuzul de alcool nu putea decît să-i dăuneze. Marlene era o alcoolică timidă : acasă la ea îşi turna în pahare foarte mici şi de-aceea nu bătea la ochi.

Căci nu trebuie să ne imaginăm beţii sordide în care Marlene cădea pe jos. Chiar dacă era alcoolism, era unul foarte monden. De ajuns totuşi pentru ca, atunci cînd atingea punctul culminant, să deterioreze grav raporturile cu ceilalţi. Seara se termina prost, Marlene devenea irascibilă, profera vorbe care nu ieşeau de obicei din gura ei. Şi în faţa unor asemenea scene eram cu toţii fără apărare.

La începutul anilor ’80, Marlene i-a dat un interviu lui Maximilian Schell, fostul ei partener în *Procesul de la Nürnberg.* Ascultînd banda, cineva care-o cunoştea bine pe Marlene a înţeles că nu era vocea ei normală, ci deformată, devenită agresivă din cauza consumului de whisky.

Şi cum Marlene nu acceptase acest interviu decît din motive financiare, îi era necaz că se vinde astfel. Totul s-a terminat de altfel foarte rău şi Maximilian Schell s-a dat bătut în toiul convorbirii.

Perioada whisky a fost neîndoios mai neplăcută decît perioada şampanie. Am avut şi eu de suferit din cauza ei. Pentru că, după ce băuse prea mult, Marlene trecea imediat la un fel de furie pe care

.nu mai puteam să i-o stăpînesc. Adeseori nu-mi rămînea decît să bat în retragere.

— Marlene, eu plec.

Spuneam asta cu voce tare, ca să simtă că sînt ocupat. Era destul de lucidă ca să înţeleagă că, de fapt, era mai bine să plec, deoarece devenea de-a dreptul insuportabilă. Cred că era conştientă de răul pe care-l făcea atît celorlalţi, cît şi ei înseşi, şi care-o îndurera.

Nefastă perioadă pentru Marlene !

Nu ştiam ce stratagemă să mai folosesc. îndoiam whiskyul cu apă, ceea ce cred că nu observa. Oricum, n-am vorbit niciodată deschis despre asta. Dar am înţeles că răspunderea mea a mai crescut cu o treaptă. îmi petrecusem ani de zile ca s-o ocrotesc pe Marlene de lumea din afară, acum trebuia s-o ocrotesc şi de ea însăşi.

Legăturile cu Marlene continuau să-mi influenţeze cariera. De fapt, mai mult îmi închideau uşile decît mi le deschideau. Pentru majoritatea nu mai eram decît „cel care-o frecventează pe Marlene“. îmi amintesc chiar de un confrate care mi s-a adresat astfel:

— Tot mai locuieşti în Avenue

Montaigne 12, *la* Marlene Dietrich ?

Dacă i-aş fi răspuns că stăteam la numărul 26 şi ea la 12, probabil că nu m-ar fi crezut... Cînd mi se cereau interviuri, întrebările alunecau repede spre relaţiile mele cu celebra actriţă. Mi-era

groază să deschid gura, cuvintele cele mai anodine puteau să ajungă la urechile Marlenei, şi să compromită relaţia noastră bazată pe încredere.

Toată lumea spera că voi „scăpa“ cîteva informaţii indiscrete despre Marlene. Una din marile publicaţii de televiziune mi-a oferit de mai multe ori să figurez pe copertă, am fost chiar invitat pentru probe de fotografii. Dar în ultimul moment proiectul cădea baltă, deoarece de fiecare dată mi se făceau propuneri pe care le refuzam :

— Şi totuşi, Louis... E un schimb, ca între confraţi... Iţi oferim pagina întîi, sigur ai ceva de spus despre Marlene...

M-am ţinut tare pînă la moartea ei şi prietenia noastră a durat aproape treizeci de ani, numai pentru că Marlene a fost sensibilă la scrupulele mele. Foarte puţini dintre prietenii ei rezistaseră atîta vreme sau poate nici unul. Sînt oare un trădător scriind astăzi această carte ? Meritam, în fine, ca tandreţea mea să se exprime şi ca acest pesonaj, această femeie atît de atrăgătoare şi derutantă să fie oferită publicului ?

Unul dintre cei mai buni prieteni ai mei îşi pierduse mama Marlene, care ştia cît e de îndurerat, l-a invitat la un dineu de condoleanţe, atenţie pentru care i-am fost recunoscător. Primele cuvinte pe care i le-a spus în chip de condoleanţe au fost:

— Ţi-a murit mama ? Atunci ocupă-te de tata !

Am fost indignat. A doua zi, am mustrat-o :

— Cum ai putut să spui aşa ceva ? Nu ţi-ai dat seama ?

— Da’ nici nu m-am gîndit să-l jignesc. Am crezut că fac bine. Am vrut să spun că, acum cînd nu mai poate să facă nimic pentru mama lui, să-şi îndrepte toată afecţiunea către cei vii, către acest bun atît de preţios care e tatăl lui.

Mi-am dat seama că e sinceră. Adeseori eram chiar eu victima acestor gînduri involuntar crude. Plecam jignit, hotărît să nu-i mai telefonez. Mirată de tăcerea mea, Marlene lăsa deoparte orgoliul şi mă chema ea. Părea surprinsă :

— Ce ! Iar am făcut o gafă ? Da’ ce-am zis ? Spune-mi, te rog, nu înţeleg... Dumnezeu ştie cît de „scorpie“ putea să se arate Marlene şi ce simţ al replicii ucigătoare avea, replică pe care o rezerva în genere adversarilor şi imbecililor. Dar, adeseori, ceea ce trecea drept o înţepătură din partea ei nu era decît rezultatul „carenţelor sale emoţionale“, cum spunea cu-acel rafinament caracteristic în a- flarea cuvîntului potrivit.

Marlene era capabilă să dovedească un ataşament profund faţă de o persoană şi, în clipa următoare, să manifeste la adresa ei o crudă indiferenţă. Cred că a procedat la fel cu toţi cei care s-au apropiat de ea, cu toţi cei pe care i-a iubit. Era derutantă în afecţiunea pe care-o dăruia, ca un mo-

tor care brusc ar avea rateuri, fără vreo cauză anume. Trebuia să accepţi ceea ce-ţi oferea – şi asta era ceva –, fără să te aştepţi la mai mult. Căci a aştepta mai mult de la Marlene însemna să rişti o amară decepţie.

Fusese dintotdeauna obişnuită să-şi ascundă sentimentele. Fără îndoială, s-ar putea invoca influenţa unei educaţii care nu încuraja exteriorizarea. O educaţie omniprezentă pînă într-atît, încît să devină infirmitate pentru cei din jur. Marlene ştia să fie tandră, dar intervenea un moment de recul, ca o mînă întinsă care se retrage deodată. Nu din calcul, ci dintr-un soi de pudoare, ca şi cum asemenea lucruri nu trebuiau să se exprime, ci să fie sugerate.

Astfel, Marlene mi-a pus puţine întrebări despre viaţa mea particulară. Era în asta, desigur, şi o bună doză de egoism: voia să-i stai la dispoziţie oricînd şi nu-i plăcea să se complice cu problemele altcuiva. Dar era şi o formă de discreţie. îmi repeta :

— Nu pune niciodată întrebări cu caracter personal ! Nu-i întreba pe oameni ce mai fac. Dacă nu fac bine, nu-i sigur că le poţi fi de folos, dacă fac bine, întrebarea e de-o banalitate întristătoare.

Mă uitam odată distrat la televizor împreună cu Marlene, cînd a apărut pe ecran Gina Lollobrigida. Vedeta italiană spunea că renunţase la cinematograf pentru a se dedica fotografiei.

— E greu, pentru că oamenii mă recunosc pe stradă : nu pot să fac

fotografii incognito, cînd ar trebui tocmai să mă pierd în mulţime. Atunci îmi pun perucă, să mă deghizez !

Marlene se apleacă spre ecranul televizorului:

— Dar, îngerul meu, şi tu eşti ca mine, n-ai decît trei fire de păr în cap, totdeauna ai purtat perucă !

Am izbucnit în rîs. Marlene ştia să strecoare în cele mai acide sarcasme o doză de autoderiziune care le dezamorsa răutatea şi le făcea irezistibile.

Din întîmplare, am ajuns să-i iau un interviu Ginei Lollobrigida pentru France-Inter.

— Ştiu că eşti foarte bun prieten cu Marlene Dietrich, mi-a spus. Se scriu adevărate orori despre ea în Italia. Sper că nu e la curent...

— Ba, cum să nu! E perfect la curent. Marlene îmi vorbeşte uneori despre dumneavoastră...

— Adevărat ? Asta mă impresionează. O ador.

Bineînţeles, nu puteam să-i spun în ce termeni îmi vorbea Marlene despre ea. Dar poate că nu s-ar fi supărat. Nu-i acest gen de umor puţin perfid o trăsătură a profesiei de actor ? Privirea critică a profesioniştilor care-şi cunosc artificiile meseriei.

Douglas Fairbanks-junior se afla în trecere prin Paris şi fotografia lui apăruse în mai multe ziare. Fusese o vreme vecinul Marlenei la Los Angeles şi se

împrieteniseră. L-a sunat la hotel.

— De ce nu-ţi vopseşti părul ? Părul alb te îmbătrîneşte grozav.

Fairbanks-junior a fost, fără îndoială, cam surprins de o asemenea intrare în subiect. Dar nu s-a descurajat şi-a întrebat-o pe Marlene dacă poate s-o vadă.

— Nu acum. Mai cheamă-mă.

în zilele următoare, de cîte ori o chema, Marlene îi recunoştea vocea şi punea imediat receptorul în furcă ori imita vocea cameristei.

Tot astfel, refuzase să-i deschidă uşa lui James Stewart. Dar acesta i-a asediat apartamentul pînă cînd l-a primit cîteva clipe în antreu.

— A făcut burtă, a spus Marlene după plecarea lui.

Indiscutabil, dorea să lase prietenilor imaginea celei care fusese odinioară. îşi organizase o viaţă solitară, tocmai pentru că nu voia să ofere spectacolul bătrîneţii. Dar şi aici îşi apăra nu atît legenda, cît demnitatea. De legenda ei, Marlene nu mai voia să audă.

— Ce-i aia legendă ? Eu sînt un mit!

De cîte ori veneam la Marlene, îi găseam pe fotografi la post. Aşezaţi pe-o bancă, pîndeau orice mişcare din apartament sau îi hărţuiau pe portari.

Zvonurile false circulau care mai de care. Marlene fusese văzută intrînd la Palace în cărucior... S-a ajuns pînă la publicarea unei pretinse fotografii a vedetei, însoţită de fiica sa, Maria, şi de doamna ei de companie. Evident, în fotografie nu era Marlene şi, cu atît mai puţin, Maria.

Din păcate, urmarea avea să fie şi mai neplăcută. Mai mulţi fotografi francezi s-au cocoţat cu ajutorul unei macarale pînă la etajul patru, ca s-o surprindă pe viu în camera ei. A apărut atunci în ziare o fotografie a Marlenei care încerca să-şi ascundă faţa cu o pernă. Doi ani mai tîrziu, la

.14 iulie, cîţiva japonezi au reînnoit „isprava“. S-au ridicat cu macaraua în strada Jean Goujon, apoi au sărit cu amîndouă picioarele deodată pe balconul Marlenei.

Dar ea nu s-a dat bătută. A avut reflexul să apuce pistolul de alarmă, pe care-l folosea ca să sperie porumbeii, şi l-a îndreptat în direcţia lor. Văzînd-o cu arma fixată asupra lor, japonezii s-au grăbit să dispară.

Cred că nimeni nu-şi poate închipui suferinţa pe care asemenea experienţe o provoacă în sufletul victimei. Marlene le-a trăit ca pe adevărate traumatisme. A înţeles cu spaimă că oaza ei de pace nu-i atît de sigură. Şi totuşi, ce altă soluţie mai avea ? Nici una, decît să mă trimită să-i cumpăr un paravan, pe care l-a lăsat mult timp în faţa ferestrei.

Nu se mai putea ajunge deci la ea de-afară. Dar cu şase luni înainte de-a muri, Marlene a fost trădată din interior. Unul din portari, sedus de sumele fantastice oferite de ziare, a pătruns în apartament şi a făcut cîteva fotografii cu Marlene dormind. Cu puţin în urmă, un alt portar a

profitat de faptul că îi aducea corespondenţa, ca să-i foto- copieze un dosar personal, pe care s-a grăbit să-l vîndă cu bani grei unei reviste. Celebritatea o punea mereu pe Marlene la discreţia acestor acte de trădare care-i subminau încet-încet moralul. Toată viaţa a trebuit să lupte împotriva acestei speculaţii abuzive pe seama persoanei ei.

— Sînt un animal hăituit, Louis, mi-a spus ea. Am fost arsă de flashuri, ciomăgită de fotografi!

Închizîndu-se în casă, s-a crezut poate o clipă la adăpost. Dar curînd şi-a dat seama că nu era deloc

aşa, că trebuia să rămînă mereu circumspectă. Situaţia devenea tot mai grea: Marlene era diminuată fizic şi locuia singură. Camerista venea dimineaţa, secretara după-amiaza, în restul timpului Marlene era la discreţia fotografilor care-i dovediseră că nu se dădeau înapoi de la nici o josnicie ca să surprindă imaginea unei vedete pe cale de-a îmbătrîni.

într-o dimineaţă, intrînd în dormitorul ei, o găsesc pe Marlene cu faţa stacojie, în afară de două cercuri albe în jurul ochilor, ca nişte ochelari. Nu mi-am putut stăpîni rîsul.

— Dar ce-ai păţit ? Ce-ai făcut ? Eşti roşie ca racul!

De fapt, îşi cumpărase o lampă de ultraviolete, pe care o instalase la capul patului şi rămăsese mult timp expusă la raze. Furia îi înroşise şi mai mult faţa.

Rîzi! exclamă ea. Rîzi!

îi plăcea să fie tachinată, dar numai cu permisiunea ei. Din fericire, în zilele acelea n-a fost nici un fotograf prin apropiere s-o surprindă într-un asemenea hal.

Marlene nu prea mai era dispusă să facă eforturi pentru a se da jos din pat. Am chemat masorul, dar de fiecare dată venirea lui dădea naştere u- nor scene oribile : el îşi făcea datoria, ea nu asculta.

Masorii sînt îndeobşte autoritari. Pentru cei care trebuie să recupereze, orice mişcare e sino

nimă cu durerea, drept care protestează în faţa e-forturilor. Acest fapt declanşa întotdeauna descărcări de adrenalină la Marlene, care sfîrşea prin a-i spune masorului că e un torţionar.

— Am cunoscut SS-işti în timpul războiului şi nu i-am lăsat să-mi poruncească, doar n-o să încep acum!

Masorul a dat bir cu fugiţii pînă la urmă. L-am rugat de mai multe ori să revină, dar niciodată n-a scos-o cu ea la capăt. Descurajat, mi-a spus într-o zi că nu mai e nimic de făcut, că nu poate să înfrîngă voinţa Marlenei, care totuşi era conştientă că se poartă urît cu el. Cînd a aflat mai tîrziu că acesta pleca la un congres în Statele Unite, i-a dat adresele tuturor marilor medici pe care-i cunoştea, ca să-i deschidă uşile acolo.

— Măcar atîta lucru îi sînt datoare.

— Da, dar nu ţi-ai dat nici un pic de osteneală cu el şi de-aceea nici nu mergi aşa cum ar fi trebuit.

Adevărul e că Marlene nu mai avea chef

să umble. Luase această hotărîre, chiar dacă n-o mărturisise. Toate încercările mele de-a o contracara au fost zadarnice. De cîte ori nu i-am spus :

— Hai în salon...

— De ce, nu stăm bine aici ?

— Ca să mai faci puţină mişcare.

— întotdeauna am detestat mişcarea.

Orice discuţie era inutilă. Trebuia să te pleci în faţa voinţei ei. Marlene a rămas la pat. Poate se gîndea că, într-o zi, va putea din nou să umble. Dar trupul o trăda, căci nu făcea nimic pentru a-1

întretine. Ca un dansator care nu mai exersează la bară şi ajunge să nu mai poată dansa.

Extraordinar era faptul că totuşi nu-şi pierduse vitalitatea. Mi-aduc aminte că într-o zi a acceptat să chem un doctor, un profesor, pentru o alergie benignă. Profesorul m-a luat deoparte şi mi-a pus cîteva întrebări despre regimul, despre ritmul ei de viaţă. Nu i-am ascuns nimic.

— în momentul de faţă mănîncă mult pateu de ficat. Nu mai bea şampanie, dar îi place whiskyul. Iar seara ia somnifere puternice, pe bază de reţetă...

Doctorul m-a privit clătinînd din cap.

— Face multă mişcare ?

— Nu, are groază de-aşa ceva.

Ridică o sprinceană.

— Alcool, somnifere, plus lipsă de mişcare. Logic, ar trebui să crape. Dacă ceea ce îmi spuneţi e-adevărat, nu-mi mai rămîne decît să iau facultatea de medicină de la capăt: doamna Dietrich e perfect sănătoasă. O să ne îngroape pe toţi.

CAPITOLUL 7

Cutii de carton şi fotografii

Proprietarul camerei de serviciu ceruse să i se elibereze spaţiul. Marlene era în toate stările: ce face ea cu comorile îngrămădite în peştera lui Aii Baba ?

— Marlene, dacă tot nu vrei să mai calci în salon, de ce nu-ţi depozitezi lucrurile acolo ? Economiseşti o cameră de serviciu.

I-a surîs ideea : s-a dat bătută în faţa argumentelor mele. Cu atît mai mult, cu cît se făcuse loc în salon după ce trimisese cele două piane la New York în momentul procesului cu cheltuielile de întreţinere, de frică să nu-i fie sechestrate. Mi-a fost milă atunci de Maria, care trebuia să se ocupe de primirea celor doi monştri cu coadă...

Cînd, la două zile după ingenioasa mea sugestie, am trecut din nou pe la ea, am descoperit, din an

treu şi pînă în salon, maldăre uriaşe de cutii acoperite cu o prelată albastră. Fuseseră aduse comorile din peştera lui Ali Baba.

N-am îndrăznit niciodată să cercetez îndeaproape conţinutul acestor cutii. Trebuie să fi fost rochii semnate de cei mai mari croitori, dar şi bibelouri lipsite de interes şi, poate, cincizeci de perechi de cizme cumpărate cu mulţi ani în urmă de la Vivier.

Nici Marlene nu s-a gîndit să răscolească prin aceste amintiri. N-avea cultul obiectelor şi nici pe cel al trecutului. Acumula, o făcea dintr-o credinţă, ce-i drept, dar nu din fetişism, ci dintr-un simplu simţ practic:

— Poate că odată şi-odată să-i fie de folos fetei mele...

Cutiile şi-au aflat locul alături de teancurile de cărţi, de partituri sau de reviste care deja se îngrămădeau în cameră. într-un dulap spaniol cu canaturile sculptate, Marlene îşi aranjase discurile. Nu se atingea niciodată de ele. Cînd se întîmpla ca un admirator să-i ceară o referinţă discografică, mă trimitea să i-o caut în dulap. Mi-a dat astfel seama

că jumătate din înregistrările ei lipseau. Probabil că eu aveam o colecţie mai mult bogată. Aşa am observat că anumite discuri dispăreau încetul cu încetul... Nu i-am spus nimic Marlenei, dar cred că n-ar fi fost din cale-afară de tulburată.

Deasupra cutiilor, pe un perete al salonului, Marlene îşi atîrnase toate diplomele şi decoraţiile : erau acolo şi cîteva fotografii oficiale, precum

înmânarea Legiunii de Onoare de către Charles de Gaulle, însoţită de o scrisoare olografă a generalului, sau un portret al lui Kissinger cu dedicaţie. O asemenea expunere putea să-l surprindă pe vizitator. De fapt, nu era nici o ostentaţie din partea Marlenei. Aceste titluri de glorie se aflau acolo pentru aducere-aminte, pentru că avuseseră o valoare pentru ea şi pentru că... trebuia să le pună undeva.

Ultimele scrisori pe care le-a înrămat au fost probabil cele ale lui Reagan. Primea cu regularitate cărţi de vizită de la Nancy Reagan şi urări de Anul Nou semnate de preşedintele american. îşi dădea seama că

numele ei figura probabil pe o listă de protocol, totuşi aceste scrisori îi făceau plăcere, fie şi pentru că dovedeau buna organizare a secretariatului Casei Albe.

Fostul actor şi fostul guvernator al Californiei păstrase strînse legături cu congenerii săi de la Hollywood. înţelegeam că Marlene h era recunoscătoare pentru asemenea dovezi de atenţie şi că nutrea chiar o admiraţie faţă de această carieră extraordinară. Dacă îmi exprimam uimirea văzînd un „actor de mîna a treia“ ajuns la funcţia supremă, ea îmi replica:

— Ba găsesc că-i formidabil, ferice de ţara care poate alege un actor în funcţia de preşedinte. Voi, francezii, n-aţi fi fost niciodată în stare să faceţi aşa ceva.

Si-avea dreptate !

Intr-o zi, o găsesc pradă unei emoţii puternice.

— Mi-a telefonat Reagan aseară, mi-a spus ea.

în timpul întîlnirii la vîrf de la Veneţia, unde se reuniseră mai marii acestei lumi, primise un telefon :

— *Are you Miss Dietrich ? Is this your number ?*[1] Peste cinci minute, vă va vorbi preşedintele...

Comunicarea s-a întrerupt şi Marlene a aşteptat aşa cum aşteaptă o fetiţă sfînta împărtăşanie. Apoi telefonul a sunat din nou şi altă voce îi spusese :

— *You are Miss Dietrich... One moment, please...*[2]

O pauză şi imediat vocea preşedintelui Statelor Unite s-a auzit în aparat...

Marlene păstrase un suflet de copil în faţa protocolului. Mai marii lumii erau învestiţi în ochii ei cu un fel de graţie divină. Sînt convins că Nancy Reagan a crescut în stima ei cînd a devenit „prima doamnă a Statelor Unite". Pentru că trebuia să fii cineva ca să exişti în ochii Marlenei.

Ridicată ea însăşi la rangul de mit, Marlene socotea că poate să se adreseze prin viu grai şi de la egal la egal celor mai eminente personalităţi ale planetei. Intr-o zi, îmi telefonează :

---

1 **Cine e, domnişoara Dietrich ? Acesta e numărul dumneavoastră ? (N.tr.)**

2 **Domnişoara Dietrich ? Un moment, vă rog... (N.tr.)**

Domnul David Niven e pe moarte, e un bun prieten al meu, a făcut atîtea lucruri în timpul războiului...

Prietenia lor îşi avea obîrşia în anii ’30, în marea epocă de la Cap d’Antibes, unde se întîlneau Jean Gabin, familia Kennedy, scriitorul Erich Maria Remarque...

— O să moară şi nici n-a fost înnobilat. Trebuie să facem ceva, Louis. S-o chemăm pe Elisabeth II. Găseşte-mi numărul ei.

Cînd eşti ziarist, te descurci şi am reuşit să obţin într-un timp record numărul reginei Angliei. Marlene a căpătat imediat legătura telefonică. Oricît de incredibil ar părea, numele Marlene Dietrich rămînea un sesam foarte eficace.

— Voi face tot ce-mi stă în putinţă ca să fie înnobilat, a asigurat-o regina Elisabeta.

Din nenorocire, David Niven a murit fără să cunoască această bucurie, pe care ar fi datorat-o intervenţiei devotate a unei vechi prietene.

în ciuda modestiei pe care-o afişa, Marlene a- corda o mare atenţie faptului că era celebră în lumea întreagă. Recunoaşterea internaţională era în ochii ei un criteriu indiscutabil al talentului.

Măsura în care preţuia un artist era de multe ori direct proporţională cu notorietatea lui. Astfel, zicea ea, cîntăreţii sau actorii francezi dovedeau o slăbiciune majoră: nu depăşeau frontierele ţării. Aşadar, puţini erau cei care scăpau de

dispreţul ei. Avea un deosebit respect pentru Aznavour, de pildă, pe care-l considera un excelent autor şi interpret, dar cred că acest sentiment de admiraţie nu era străin de reputaţia lui unanim recunoscută.

Gérard Depardieu n-a dobîndit în ochii ei o anumită statură decît în momentul cînd a ajuns pe prima pagină a revistelor americane.

Mi-am dat osteneala să-i demonstrez limitele unui asemenea raţionament, creat probabil printr-o lungă frecventare a sistemului de reclamă hollywoodian. Dacă mă apucam să apăr cutare actor sau cutare actriţă, remarcabili de altfel, dar al căror succes nu depăşise graniţele Hexagonului, îmi reproşa că a- mestec lucrurile.

— Totuşi, Marlène, o actriţă ca Delphine Sey- ring ! E formidabilă, nu ?

— Cine-o cunoaşte, îngerul meu ? Cine-o cunoaşte ?

îţi închidea gura.

Singura actriţă franceză care intra în graţiile ei era Simone Signoret. Admira la ea în egală măsură artista şi femeia. Dar nu se datora oare acest privilegiu Oscarului obţinut pentru *Drumul spre înalta societate ?*

Marlène nu suporta să fie contrazisă, iar a- ceastă trăsătură de caracter s-a agravat spre sfîrşi- tul vieţii. Era greu să i te împotriveşti, căci voia să aibă întotdeauna dreptate.

Conflictele erau generate îndeobşte de un detaliu sau de-o apreciere diferită asupra vreunei persoane.

Argumentele pe care i le aduceam erau respinse *de plano,* ca fiind lipsite de orice valoare.

— Nu, îngerul meu, nu.

Cuvinte spuse pe un ton calm şi care însemnau: „Nu discuta, ştiu eu mai bine“. înzestrată cu o inteligenţă vie şi pătrunzătoare, Marlene avea efectiv darul de-a judeca oamenii repede. Dacă la prima vedere ţi se părea că greşeşte, experienţa dovedea adesea că avusese dreptate.

Poate că Marlene moştenise acest refuz de a fi contrazisă de la mama ei, o femeie redutabilă, cu opinii bine stabilite. Era şi un privilegiu al vîrstei. Cînd două persoane nu sînt de aceeaşi părere, se consideră că dreptatea e de partea celei mai în etate şi mai cu experienţă... chiar atunci cînd nu-i aşa.

într-o asemenea situâţie, cea mai bună atitudine era să renunţi şi s-o iei din loc. De obicei, în dimineaţa zilei următoare nu mai exista nici urmă de conflict. Şi, mai ales, nu trebuia să evoci conflictul, deoarece Marlene se prefăcea că a uitat totul, ea care era înzestrată cu o memorie prodigioasă. Ba chiar, uneori, îşi însuşea poziţia pe care o apăra- sem eu în ajun, fără să lase, bineînţeles, să se bănuiască nici cea mai mică influenţă din partea mea în această răsturnare de situaţii.

Am încetat să mă mai supăr din ziua în care am înţeles că Marlene avea nevoie de aceste relaţii tensionate. Era probabil deprinsă cu acest gen de exerciţii de pe vremea lui Sternberg. Ori poate era

adevărata ei natură. Născută în zodia Capricornului, nu-i displăceau antagonismele şi situaţiile cam echivoce. Găsea în ele o trambulină pentru a exprima o anumită agresivitate înnăscută. Simţeai de

altfel că-i place să creeze încurcături şi că era în stare să caute gîlceavă pentru te miri ce. De exemplu, dacă socotea că un sacou nu-mi stă bine, insista trei- patru zile la rînd, pînă cînd, obosit, cedam.

— Bine, bine, n-o să-l mai pun.

Crea conflictul, pentru a indispune lumea, pentru a o face să reacţioneze. Cu mine avea serios de furcă, fiindcă îi opuneam obişnuita mea detaşare ori, pur şi simplu, o luam din loc, atitudine care-o lăsa fără glas. De altfel, era necesar ca la un moment dat să intervină această ruptură, ca Marlene să-şi dea seama că a împins lucrurile prea departe. Totul se termina cît se poate de bine. De aceea spun că Marlene nu se temea de asemenea schimburi de floretă, în fond inofensive. Dimpotrivă, duelurile verbale o distrau.

Dar lucrurile nu se petreceau la fel de bine cu oricine şi sînt convins că a descurajat astfel *a priori* mulţi oameni binevoitori faţă de ea. Eu am rămas ultimul. „A avea un caracter dîrz“ este

adesea un eufemism pentru „a avea un caracter insuportabil" şi reaua credinţă afişată de Marlene cred că i-a scos din sărite pe mulţi din cei ce o priveau cu ochi buni. A creat astfel un vid în jurul ei, cu voie sau fără voie, izgonindu-i pe cei pe care totuşi îi iubea şi care o iubeau.

Aşteptam întotdeauna cu teamă venirea lunii mai. în fiecare an ştiam că voi îndura lamentările Marlenei privind această ţară de chiulangii, care nu se gîndesc decît să acumuleze zilele ne

lucrătoare. Fără să mai punem la socoteală „punţile". De la sfîrşitul lui aprilie, refrenul de sezon ieşea la suprafaţă:

— O, luna mai! 1 Mai e Ziua Muncii şi nimeni nu munceşte. Urmează 8 Mai. De ce mai comemorăm Armistiţiul, cînd a fost atît de demult! De ce vrea domnul Mitterrand să aniverseze 8 Mai ?

Franţa nu mai lucra şi asta compromitea felul cum îşi organizase Marlene viaţa. Factorul poştal nu mai trecea, patronii de restaurante trăgeau obloanele, televiziunea difuza un program minimal, ziarele erau reduse la cîteva pagini.

— Louis, iar e punte săptămîna asta !

— Da, Marlene, e înălţarea !

— înălţarea ? Dar nu toată lumea e catolică în Franţa ! De ce să prăznuim sărbătorile catolice ?

Luna mai era preludiul vacanţei de vară, perioadă pe care o detesta din aceleaşi motive. Nu înţelegea ca viaţa să se oprească în august, ca magazinele să se închidă, să nu mai poţi cumpăra nimic.

— Nici pîine ! în luna august nu e pîine nicăieri!

De 1 Mai, Marlene primea flori din partea lui
Jacques Chirac, primarul Parisului, tot aşa cum primea şi de ziua ei de naştere. Era sensibilă la asemenea atenţii, chiar dacă adesea buchetele coborau din nou în odaia portarului. Marlene nu putea să păstreze toate florile care i se trimiteau: apartamentul ei ar fi avut în permanenţă un aer mortuar.

într-o zi, mi-aduc aminte că am primit la robotul meu telefonic acest mesaj furios :

— Louis, ştiu cît ţii la mine, mîine e 1 Mai; fă-mi, te rog, plăcerea şi nu-mi trimite lăcrămioare !

Copleşită toată viaţa de flori, Marlene n-a primit niciodată un premiu pentru filmele ei. Niciodată un Oscar! Motiv pentru care era amărîtă şi nu prea, considerînd că oricum zarurile fuseseră aruncate de la bun început: marile producţii holly- woodiene, care necesitau un număr însemnat de actori, de tehnicieni, de personal, aveau prin forţa împrejurărilor o şansă sporită faţă de cele mici să pună mîna pe un Oscar, de vreme ce hotărîrea se lua cu majoritate de voturi. Cu alte cuvinte, recompensa era corporatistă şi, în consecinţă, funciarmente viciată.

Cu filmele lui Sternberg sau mai tîrziu cu *Scandaloasa din Berlin,* Marlene Dietrich ar fi meritat fără îndoială Oscarul pentru cea mai bună interpretare feminină, dar cred că a fost întotdeauna o persoană incomodă şi a plătit acest lucru. în viaţa particulară ca şi în cea profesională, Marlene s-a confruntat adeseori cu gelozia.

Pînă la urmă, ajunsese să rîdă :

— Pentru a avea un Oscar, reţeta e simplă : să joci rolul unui orb, unui mut sau al unui infirm.

Charles Laughton i-a dat într-o zi

următorul sfat:

— Nimic nu-i mai spectaculos pe ecran decît un actor care orbecăie şi se poticneşte pe o scară şi care se strîmbă îngrozitor ca să articuleze o frază. Dacă obţii un asemenea rol, ai premiul asigurat.

Această vagă ranchiună n-o împiedica pe Marlene să urmărească atent la televizor ceremonia decernării Oscarurilor. Ceea ce îi permitea să-şi astîmpere curiozitatea şi să-şi exercite din plin u- morul corosiv. Căci Marlene urmărea în fiecare an acest ritual cu ochiul unei mari profesioniste a ci- nematografului şi-a cîntecului: aspectul tehnic şi culisele ceremoniei o pasionau.

De cele mai multe ori, înmînarea statuetei dădea naştere, după părerea ei, la scene de-a dreptul ridicole. Fericiţii aleşi se întreceau în mulţumiri pe cît de fastidioase, pe-atît de groteşti şi Marlene visa la actorul care s-ar apropia de tribună zicînd:

— Nu datorez acest Oscar decît mie însumi, numai eu îl meritam. Dumneavoastră mi l-aţi dat, eu vă mulţumesc şi vă salut.

Mai mult: pleca uitînd preţioasa statuetă pe pupitru.

Spre sfîrşitul vieţii, Marlene se temea de ceea ce numea *death bed award,* adică un Oscar al actorilor aflaţi pe patul de moarte sau cu un picior în groapă, decernat pentru „întreaga lor operă", de preferinţă puţin înainte de-a da ortul popii.

— Vor să facă din asta o răsplată supremă, cînd de fapt nu reprezintă decît

un fel de consolare postumă.

Hollywoodul îi jucase o festă urîtă lui Gaiy Cooper. Marlene fusese îngrozită văzîndu-l pe James Stewart cum urca pe scenă şi, apropiindu-se de microfon, rostea:

— Ţine-te bine, Gary, uite Oscarul tău...

Ceea ce voia să spună, şi Marlene ştia, că era condamnat. O lună mai tîrziu a şi murit. O soartă a- semănătoare a cunoscut John Wayne : a primit Oscar la sfîrşitul vieţii, în timp ce se întrema cu greu în urma unui tratament epuizant împotriva cancerului.

Marlene trăia cu spaima acestui *death bed award.* Şi viitorul i-a dovedit că într-un fel n-a scăpat...

Marlene nu şi-a cumpărat niciodată televizor, închiriase unul de la Locatel. N-a avut simţul proprietăţii, trăsătură de caracter pentru care o admiram. După cum n-avea nici video. E-adevărat că se temea să manevreze aparatele. Nevoită fiind, s-a obişnuit să folosească telecomanda, nu şi-a făcut însă abonament la Canal Plus, deoarece h trebuia un decodor, ceea ce i se părea o constrîngere.

Tuna şi fulgera împotriva precarităţii programelor, considerînd că se proiectau prea multe filme vechi. Atunci schimba canalul. Ca o bună profesionistă ce era, prefera emisiunile transmise în direct. Televiziunea îi aducea în casă puţină viaţă. Privea fără părere de rău, cu detaşare, dar cu o nesăţioasă curiozitate.

Dacă televizorul se defecta, era o- adevărată dramă, ce trebuia îndreptată pe loc. La fel cu xeroxul. La fel cu telefonul,

altă legătură vitală cu lumea din afară. Marlene, care era înţelepciunea personificată, devenea nerăbdătoare şi mînioasă. Dar

avea arta de-a rezolva acest gen de probleme bătînd la uşa potrivită, îndeobşte, la a mea. Uneori mă ascundeam după degete :

— Dar, Marlene, nu mă poţi sili să fac totul!

Atunci mă implora, îmi spunea că sînt „salvatorul“ ei şi sfîrşeam prin a ceda în faţa vocii ei seducătoare.

Când meşterii sunau la uşă, Marlene se ascundea în fundul patului pînă la plecarea lor. Nu voia să-şi dea nici o osteneală pentru ei, şi în acelaşi timp, îşi păstra reflexul de apărare. Orice amestec în universul ei i se părea suspect.

în luna iunie, Marlene trăia emoţia cupei Roland Garros. Adora tenisul, pe care-l practicase pe cînd locuia la Beverly Hills, la Los Angeles. în timpul campionatului nu putea fi deranjată. Dacă aveam ideea nefericită s-o chem, îmi spunea :

— E tenis, îngerul meu !

Şi-mi închidea telefonul în nas, în timp ce altădată mă chema de douăzeci de ori la rînd pentru nişte fleacuri. Dar cum intervenea o contrarie- tate, începea :

— Crainicii ăştia sportivi sînt

nişte imbecili. Tu, ca om de meserie, ar trebui să telefonezi şi să le spui că e insuportabil.

— Taie sunetul!

— Atunci nu mai aud zgomotul mingilor...

Dacă nu şedeam ţintuit în faţa televizorului — tenisul mă lăsa destul de indiferent –, Marlene exclama:

— Cum ? Nu te uiţi la televizor ?

După cît eram de dispus în momentul acela, răspundeam : „O să deschid aparatul“ sau „Mai am şi altă treabă decît să privesc doi indivizi alergînd după o minge galbenă“.

Marlene făcuse o adevărată pasiune pentru Björn Borg.

— Are un trup şi picioare nemaipomenite. Ştii, se spune că suedezii sînt teribili la aşternut!

Ea, care nu se mai gîndea la aşa ceva... De fapt, era fascinată de Borg, aşa cum era de toţi cei care atinseseră treapta cea mai înaltă a profesiunii lor. Privind printre gene, îi urmărea cele mai mici gesturi, zicînd:

— E un star, îngerul meu ! Stă pe teren de patru ore şi nici urmă de oboseală pe faţa lui! E un om extraordinar!

Admira rezistenţa lui fizică, nu fără a-şi aminti de maratoanele la care fusese supusă ea însăşi pentru a-l mulţumi pe Sternberg :

— Cînd se filma, mă sculam la patru dimineaţa şi trebuia să rămîn în formă pînă seara la unsprezece !

Acest tur de forţă cerea graţie, stăpînirea meseriei, dar şi o adevărată performanţă fizică, pe care o regăsea în forţa impasibilului Borg.

De cînd nu mai ieşea la restaurant, Marlene comanda să i se aducă acasă anumite feluri. Uneori i se făcea poftă de stridii. Cerea patru-cinci du

zini — era greu să deranjezi negustorul pentru mai puţin — gusta una-două, apoi mă chema:

— Vino, îngerul meu, să iei stridiile, nu se pot păstra.

Şi plecam de la ea cu un platou de stridii cu care deseori n-aveam ce face.

Odată a cerut nu ştiu ce crustacee rare. Nu erau langustine, nici languste, ceva între astea două. Evident, i s-au trimis languste.

— Nu, nu asta am vrut! Acelea sînt mai mici!

Mă duc atunci la Spaţiul Cardin şi-l întreb pe
prietenul meu Jacques Collard despre ce poate fi vorba. Jacques îşi dă imediat seama ce dorea Marlene : e vorba de *oasă,* o specie de creveţi, slăbiciunea antilezilor. Şi-i livrează Marlenei crustaceele mult visate.

Marlene i-a mulţumit la telefon : se delectase. De-atunci a început să le comande cu regularitate. îi plăceau obiceiurile. îi telefona lui Jacques la Spaţiul Cardin, iar el îi aducea platoul cu crustacee, respectînd bineînţeles regula jocului: să nu caute niciodată s-o vadă pe Marlene.

Pentru a păstra la cald felurile de mîncare ce i se aduceau la domiciliu, Marlene pusese la punct un sistem care i se părea deosebit de practic. Pe noptieră se afla o lampă foarte frumoasă, în formă de lotus, care-i aparţinuse odinioară soţului ei, poate chiar în epoca dinaintea căsătoriei, cînd locuiau împreună într-un modest apartament ber- linez. Piciorul lămpii era din marmură, lotusul

din alabastru. Deasupra, Marlene pusese un carton şi căldura becului era suficientă ca să ţină castronaşele la temperatura potrivită. Din păcate, acest dispozitiv ajunsese să înnegrească marginile exterioare ale lămpii. Într-o zi i-am spus Marlenei:

— Lotusul dumitale e cam afumat, ar trebui curăţat pentru că alabastrul e mult mai frumos cînd străluceşte.

Fără multă vorbă, iau lampa la baie şi mă apuc s-o spăl aşa cum speli o vază din sticlă sau din cristal. Dar iată că, sub ochii mei îngroziţi, lampa se dezagregă, alabastrul se pulverizează şi-mi fuge printre degete înainte de-a dispărea în chiuvetă.

Eram speriat, şi în acelaşi timp, mă simţeam cuprins de un rîs nervos, căci întîmplarea ţinea de domeniul absurdului. M-am întors în odaia Marlenei, purtînd

ţanţoş în mînă un splendid picior de lampă din marmură.

— E groaznic, Marlene, ai distrus complet alabastrul aşezînd un carton deasupra.

— Dar unde mi-e lampa ?

— Nu mai există, i-am spus, luînd fără să vreau un aer spăşit, cu ochii plecaţi spre vîrfurile pantofilor. S-a făcut praf.

— Lampa mea făcută praf! E cu neputinţă !

M-am lansat într-o tiradă ca să-i explic într-un
mod aproape ştiinţific că se produsese un adevărat proces chimic între alabastru, căldura lămpii, carton şi apa de la chiuvetă.

Explicaţiile mele n-au reuşit s-o consoleze. Ea, care nu plîngea niciodată, a început să hohotească repetînd:

— îi aparţinea soţului meu, era lampa lui...

Eu, în schimb, oscilam între tragicul şi comicul situaţiei. După un sfert de oră, Marlene nu se mai gîndea la asta şi, două zile mai tîrziu, rîdea cu mine de cele petrecute.

Deşi ţintuită în pat, Marlene nu renunţase să se arate într-o lumină favorabilă, chiar dacă prea puţine persoane se aflau în preajmă. N-am văzut-o altfel decît frumoasă, sprijinită între perne, îmbrăcată într-o cămaşă scurtă de mătase roz şi, pe deasupra, de cum se răcorea vremea, cu o mică lizeuză din lînă şi mătase, de la Dior. Era întotdeauna uimitor de proaspătă, obrazul îşi păstrase structura minunată a pometţilor şi acea transparenţă a pielii care-i dădea toată strălucirea. Mi-a spus într-o zi, cu o voce neaşteptat de tînără :

— Ştii, nu mă uit niciodată în oglindă. Întîmplător, azi-dimineaţă, mi-am luat oglinda şi am văzut că totuşi am o piele încă frumoasă. în schimb, am constatat că părul e tot mizerabil.

Mereu aceeaşi cochetărie care parcă nu aştepta nici un răspuns din partea interlocutorului. Rezolvase problema

părului tunzîndu-l foarte scurt. Cred că şi-l tunsese chiar ea, de vreme ce coaforul nu mai venea. Simţul rafinamentului şi-al eleganţei nu-i dispăruse. Nu purta bijuterii, în schimb se machia, uneori, cînd avea poftă sau cînd mă aştepta şi

voia să arate bine. Uneori, sosind la ea, îi spuneam cu blîndeţe:

— Marlene, tot refuzînd aşa să consulţi oglinda, te-ai rujat anapoda! Şi-apoi nu e cazul să te oboseşti pentru mine.

Voise şi ştiuse să rămînă feminină. Niciodată n-am găsit-o neglijentă, niciodată cu prilejul vizitelor mele n-am avut sentimentul unei decăderi fizice la această femeie.

— Silueta, îmi spunea, secretul e silueta mea.

Chiar aşezată în pat, continua să aibă o graţie extraordinară, o ţinută demnă. Ştia, desigur, că nu mai are douăzeci de ani, dar ideea eternei tinereţi n-o obseda.

Cum nu se mai mişca singură, Marlene avea nevoie de cineva care s-o ajute să facă baie. Deschideam la maximum robinetele căzii, apoi mă întorceam în dormitor. Aici dădeam deoparte cuverturile, o luam pe Marlene în braţe şi-o aşezam în fotoliul rulant care aştepta la picioarele patului.

— Eşti puternic, îmi şoptea la ureche, mă simt în siguranţă cu dumneata.

Părea să-mi spună, de asemenea, ca între noi nu mai poate fi vorba de jenă sau

de falsă pudoare. De fapt, nu contau decît grija cu care ne dedicam acestui ritual prozaic şi plăcerea simplă pe care ne-o oferea. îi făceam toaleta, o spălam pe cap, uneori îi coloram părul. După ce-o scoteam din cadă, o uscam şi-o înveleam într-un halat, profitînd de ocazie ca să-i spun :

— Şi-acum hai să dăm o raită prin apartament...

Dar ea refuza.

— Nu, nu, ne întoarcem în odaie, mă simt foarte bine în patul meu...

Acolo îşi făcea unghiile de la mîini, în timp ce eu mă ocupam de cele de la picioare, aşezat alături de ea, ascultînd-o vorbind de una şi de alta. Cum aş putea să uit vreodată acele clipe de tandră intimitate, clipe magice şi simple ?

La drept vorbind, Marlene nu păstra arhive privind cariera ei, dar avea la îndemînă toate cărţile publicate despre ea şi, mai cu seamă, seturi de fotografii, însoţite uneori de texte superbe : în toate limbile, de cele mai multe ori oferite de editori. Cînd erau bune, Marlene comanda numeroase exemplare, pe care le dăruia apoi oamenilor la care ţinea.

Despre cărţile care-i displăceau, cum ar fi biografia lui Charles Higham, era mai bine să nu-i vorbeşti. Dacă un admirator neinspirat comitea greşeala să-i trimită un exemplar pentru a obţine o dedicaţie, ea nu i-l mai înapoia, socotindu-se insultată.

Am petrecut multe seri răsfoind împreună aceste frumoase cărţi cu fotografii. Clipe fericite, dureroase uneori, cînd se colorau şi cu o notă de nostalgie.

Aşezată în pat, cu lizeuza de la Dior pe umeri, îmi comenta fotografiile, mîngîind paginile

cu mîinile ei frumoase cu încheieturi delicate, plîngîndu-se că volumele erau prea grele.

Plăcerea pe care i-o procurau aceste volume nu depindea de capacitatea lor de a reînvia trecutul. Marlene ştia să aprecieze frumuseţea intrinsecă a fotografiilor, le privea ca pe tablouri de artă, fără să facă prea mult caz de faptul că subiectul era chiar ea, fără să-şi plîngă frumuseţea demult a- pusă.

— Ce lumină ! exclama ea. Ce talent!

Sau se concentra asupra unui detaliu, ca pentru a-şi pune memoria la încercare.

— în ce an am turnat filmul ăsta ? Cine era băiatul care făcea pe majordomul ?

— Nu ştiu, Marlene, să căutăm în cărţile dumi- tale.

— Nu, nu, am să chem Londra.

Chemam Londra, persoana nu răspundea. Chemam New York-ul, unde îşi trezea interlocutorul, punîndu-i întrebările cele mai năstruşnice.

în cîte-o seară, contemplarea fotografiilor îi deştepta amintiri pe care în

alte împrejurări nu i le-aş fi putut smulge nici în ruptul capului. Marlene îmi vorbea atunci despre viaţa ei trecută, despre munca ei. Umbra lui Sternberg părea să planeze deasupra noastră, într-atît fascinaţia pe care o simţise faţă de actriţa lui fetiş transpărea din fotografiile extrase din filmele sale.

Joseph „von" Sternberg este, împreună cu Gabin şi pe planuri foarte diferite – aproape opuse –, omul

care a contat cel mai mult în viaţa Marlenei. Lui îi datora totul.

— înainte de el n-am fost nimic, după el nu mai sînt nimic, zicea.

Totuşi, Marlene nu l-a iubit. îl admira pentru geniul lui, dar nu simţea nici o atracţie pentru el. Mărunt, cu un fizic şters, Sternberg nu-i plăcea.

El, în schimb, o iubea cu pasiune şi filmele lui au fost adevărate dovezi de dragoste, uneori crude. S-a spus că în *Femeia şi paiaţa,* ultimul său film, Sternberg făcuse un portret al Marlenei, frivolă şi fără suflet. De fapt, îşi îngropase definitiv pasiunea pentru ea.

Marlene a profitat mai mult sau mai puţin de ataşamentul fără margini al Pigmalionului ei faţă de ea.

— De cînd am sosit la Hollywood, l-am socotit dator să se ocupe de tot ce se putea întîmpla. El mă adusese, el trebuia să rezolve toate problemele ce mi-ar fi ieşit în cale. De cele bune mă bucuram, de cele rele îl făceam răspunzător.

Abia mulţi ani mai tîrziu a înţeles ea că trecuse pe lîngă un om excepţional, că „scăpase trenul“, cum făcuse şi cu Gabin. După ciclul Marlene, Sternberg nu mai turnase decît cîteva lungi metraje, la

răstimpuri, uneori neterminate, înainte de-a accepta un post de profesor de estetică a cinematografului la Universitatea din Los Angeles. Trăia într-o casă modestă şi adesea punea să i se proiecteze filmele sale din anii ’30, pe care le privea în tăcere, cu pipa în gură. A murit în 1969.

într-o zi, aplecată deasupra fotografiilor, Marlene mi-a apărut deodată absentă, pierdută în amintirile ei.

— N-am înţeles, a suspinat ea, n-am înţeles...

într-o dimineaţă, îmi telefonează.

— Louis, mi-a venit o idee.

— Da ? am răspuns eu, neştiind la ce să mă aştept.

— Louis, îţi datorez atîta... Mi-ar plăcea să fac ceva pentru dumneata. M-am gîndit. Am să-ţi dau un interviu şi dacă odată şi-odată ai să poţi cîştiga ceva de pe urma lui...

Pentru această femeie, care nu-şi prea exterioriza sentimentele, banul avea putere la fel de mare ca şi dragostea. Apreciam la justa-i valoare darul pe care mi-l făcea.

Aşteptam acest interviu, fără să-mi dau seama, de douăzeci de ani. Eram nebun de bucurie. N-a- veam atunci nici o idee ce eforturi va trebui să depunem, şi ea şi eu.

CAPITOLUL 8

Odaia

Organizîndu-se ca un cosmonaut, Marlene îşi orînduise cu meticulozitate universul restrîns al odăii sale, în vederea unei maxime eficacităţi.

în jurul patului erau dispuse toate obiectele de care ar fi avut nevoie. în stînga, spre fereastră, se afla o masă mare de răchită, albă, pe care îşi ţinea telefonul, cărţile pe care le citea în momentul acela, plicurile şi cutia cu timbre. La piciorul patului, erau stivuite alte dosare. Ca să le folosească, Marlene avea o pensă anume concepută pentru oamenii care vor să apuce obiecte aşezate la o anume depărtare.

Tot la piciorul patului, era scaunul rulant. Pentru orice eventualitate. Pneurile lui erau aproape tot timpul dezumflate şi, de cîte ori mergeam la Marlene, le mai dădeam cîteva pompe.

— A, nu te mai obosi cu ele, îmi zicea ea, nu serveşte la nimic. Ţin scaunul acolo doar ca să-l am în caz de incendiu.

Se temea îngrozitor să nu ardă de vie. După dezagregarea lămpii din alabastru, şi cum refuza în continuare să aibă pe cineva permanent în preajmă, îşi cumpărase un mic reşou electric pe care-l instalase pe o altă masă, în dreapta patului. Putea să încălzească astfel felurile de mîncare ce i se livrau acasă, cele pe care i le trimiteau prietenii sau să-şi pregătească singură hrana. într-o zi – trebuia să se întîmple – reşoul s-a răsturnat şi Marlene era cît pe-aci să dea foc imobilului. Placa incandescentă a lăsat o urmă adîncă, rotundă şi neagră, în mochetă, care, din fericire, era de lînă şi n-a luat foc.

Pe masa lungă din dreapta ei, Marlene avea un întreg echipament de bucătărie, cratiţe, tacîmuri, şervete de pînză, plicuri de supă... Dedesubt ţinea termosul cu apă caldă pentru ceai şi, o vreme, sticlele de whisky.

Mai era şi-un munte de medicamente de tot felul, antibiotice, penicilină, vitamine de toate culorile, tablete ori gelule, precum şi zeci de pachete de şerveţele de hîrtie...

Astfel echipată, Marlene putea să trăiască aşa cum îşi dorise dintotdeauna, adică depinzînd cît mai puţin de ceilalţi.

Dacă practic nu mai vedea pe nimeni, Marlene continua să fie pradă numeroaselor solicitări din

partea prietenilor şi a ziariştilor... Se ferea de ei răspunzînd: „Doamna Dietrich e la Londra" sau „doamna Dietrich e la New York". Cînd îi spuneam că mi se cer mereu noutăţi despre ea şi că lumea doreşte s-o vadă, riposta :

— Zi şi dumneata că lipsesc din Paris.

Şi abuzam de această nevinovată minciună, care de mult nu mai amăgea pe nimeni. Se ştia că Marlene Dietrich nu mai iese din odaia ei de culcare.

— Oricum sînt infirmă, recunoştea chiar ea.

Folosea anume acest cuvînt, simţind că am

oroare de el. Dar cînd Kirk Douglas, dînd probabil în vileag o convorbire telefonică pe care-o avusese cu Marlene, a scris în cartea lui de amintiri că actriţa e paralizată, aceasta a fost cuprinsă de o furie oarbă, socotind că era vorba de

pretium doloris grave[1]*:* dacă un ipotetic regizor sau producător ar fi aflat de această invaliditate ar fi renunţat s-o angajeze în vreunul din filmele lui. Bineînţeles, Marlene protesta de formă. Era destul de lucidă ca să ştie că nu va mai putea umbla niciodată.

*

în ultimii ani, intram întotdeauna în apartament pe uşa de la bucătărie. Devenise unica modalitate de acces, de cînd Marlene condamnase

1 **Preţul greu al durerii. (N.tr.)**

ușa principală, de teamă spărgătorilor sau a ziariștilor.

Străbăteam camerele cu impresia că mă aflu într-o locuinţă al cărei proprietar lipseşte de cîteva luni. în salon, obiectele nu-şi schimbau niciodată locul, în afară de cărţi, care se adăugau la teancurile deja existente, şi de cîteva discuri, care dispăreau rînd pe rînd în chip misterios.

în stînga intrării, o apucam pe culoarul lung, un fel de sas care ducea spre camera ei. Acolo, în acest apartament adormit, se refugiase viaţa. Ciocăneam tare la uşă. Degeaba îmi repetase Marlene că uşa ei îmi era oricînd deschisă, preferam să-mi anunţ sosirea:

— Marlene, sînt eu, Louis!

— Dumneata ? Intră, îngerul meu !

Simţeam că e fericită cu adevărat cînd mă vede,
chiar dacă nu-i stătea în fire să se manifeste zgomotos. Uneori îmi reproşa că nu vin destul de des. în ce mă priveşte, aveam grijă să mă las aşteptat, preferind să fiu scump la vedere decît s-o obosesc. Şi-apoi, faptul că-i făceam vizite scurte sau că lăsam oarecare timp între ele îi dovedea ca am un program încărcat şi că deci eram un adevărat profesionist, lucru

esenţial în ochii ei.

Nu duceam niciodată lipsă de conversaţie. Marlene avea mereu să-mi spună sau să mă întrebe ceva şi mergea drept la ţintă. Apoi se lăsa pradă unor digresiuni, începea să peroreze pe teme mai mult sau mai puţin interesante. în toate cazurile vorbea cu o mare artă, adică nu te asculta deloc. Era un fabulos monolog. Degeaba încercam să

strecor ici-colo cîte-o remarcă, se făcea că n-aude sau mă contrazicea:

— Nu, nu, nu, nu...

Ceea ce însemna: „Nu-ţi mai bate capul, ştiu eu ce spun, poate că ai dreptate, dar puţin îmi pasă". Destul de obositor cîteodată, dar, cum sînt un om de radio, am obişnuinţa de-a asculta şi chiar îmi face plăcere. Căci, atunci cînd era în formă, Marlene dădea dovadă de-un simţ al umorului şi de o fineţe care făceau minuni.

De cum intram în odaie, ştiam în ce stare de spirit se află prietena mea, ghiceam dacă proasta ei dispoziţie era falsă ori reală. Proastă dispoziţie generată de mici necazuri: o scrisoare care nu sosea, fiica ei, Maria, pe care n-o găsea la telefon, camerista care nu se achitase de una din îndatoririle ei etc. Nu căutam s-o îmbunez – nimic n-o înfuria mai tare –, aşteptam pur şi simplu să-i treacă supărarea. Cu mine nu rămînea mult timp posomorită, fiindcă nu-i dădeam apă la moară. Când tuna şi fulgera împotriva cuiva, mă mulţumeam să-i spun:

— Dar nimeni nu-i perfect, Marlene ! Nici camerista, nici secretara,

nici eu... Nu-i un motiv să strici bunele raporturi...

Marlene ştia că am dreptate şi renunţa, uneori cu puţină părere de rău. Dar dacă nemulţumirea ei stăruia, îmi pierdeam răbdarea :

— Plec, văd că nu prea vrei să rămîn.

Şi era de-ajuns ca să se calmeze.

— Ba da, rămîi, zicea ea. Rămîi, e-atît de greu...

Marlène ştia să-şi obţină iertarea cu cîteva cuvinte, avea arta de a-şi comunica sentimentele în mod discret, atît cît să nu şi le prea dea în vileag.

Se întîmpla să nu mă mai vrea, chiar dacă ea mă poftise. îmi rezervasem după-amiaza şi seara, dar plecam la zece minute după ce sosisem.

— N-am nevoie de nimic, îmi zicea ea, conce- diindu-mă cu mîna. îţi mulţumesc...

Sau, ca o desăvîrşită actriţă ce era, găsea de fiecare dată pretexte pentru a-mi scurta vizita. Dar lucrurile se petreceau întotdeauna bine, ne înţelegeam fără multă vorbă şi respectam faptul că voia să ascundă o uşoară oboseală sau că simţea deodată dorinţa de-a rămîne singură.

îngerul albastru fusese de curînd reeditat în casetă video de către René Chateau, care a avut amabilitatea să-i trimită o copie Marlènei. Concomitent, filmul fusese redifuzat la televiziune. Marlène m-a încredinţat că nu-l mai văzuse de la premieră, în 1930 ! Cînd venea vorba de unul din filmele ei, Marlène se referea numai la turnare, niciodată la produsul

filmt, pe care-l cunoştea destul de prost, în orice caz nu plan cu plan, abia scenă cu scenă. Dacă-i spuneam :

— Te-am văzut aseară în *Hanul „Şapte păcate",* mi-a plăcut foarte mult, e plin de umor...

Ea-mi răspundea că într-adevăr păstrează o amintire plăcută de la turnare. Cît priveşte filmul propriu-zis... La Hollywood nu asista niciodată la *rushes*\ deoarece găsea că nu „dă“ bine pe ecran. Se ferea mai ales de *previews,* acele proiecţii în care se supune filmul unui public de anonimi pentru a le testa reacţiile înaintea reprezentării în sală. Unele scene mai puteau să fie amputate sau remaniate. Marlene nu-şi cunoştea aşadar filmele pe dinafară şi n-avea altă ocazie să le revadă decît atunci cînd erau prezentate la televizor.

Marlene a privit *îngerul albastru.* Cînd cuvîntul *Sftrşit* a apărut pe ecran, ea a făcut un comentariu simplu:

— Nu eram prea rău, la urma urmelor...

Cei mai mulţi oameni nu vor cunoaşte niciodată această senzaţie, pe care mi-o închipui în acelaşi timp fascinantă şi înspăimîntătoare, de-a te vedea astfel mişcîndu-te şi vorbind după aproape şaizeci de ani... Ce vertij insondabil trebuie că-i procura Marlenei suprapunerea Lolei-Lola din *îngerul albastru* cu mica actriţă berlineză şi cu bătrîna doamnă din Avenue Montaigne !

Deşi filmul nu-i displăcuse, Marlene continua să se răzvrătească împotriva acestei imagini de *sex- simbol* de care nu mai putuse scăpa după *îngerul albastru.*

Pentru a descrie aura personalităţii ei pe

ecran, prefera cuvîntul *glamour*[1], care zicea că se potriveşte şi unor actriţe ca Mae West sau Carol Lombard. Erotismul lor i se părea o calitate ce emana natural din fiinţa lor, spre deosebire de Marilyn Monroe, de pildă, care miza cu bună ştiinţă pe farmecul ei şi de aceea singură merita denumirea de *sex-simbol.*

Marlene se străduise din răsputeri să scape de această etichetă de sexualitate, care continua să i se aplice cu obstinaţie. Filmul *înger* de Emst Lu- bitsch se deschide astfel cu o uriaşă imagine panoramică a picioarelor ei. Marlene găsise că era cît se poate de vulgar.

— De ce trebuia să fie un prim-plan ?

N-a izbutit niciodată să distrugă această imagine. Întorcîndu-se la Hollywood după o călătorie la Berlin, s-a fotografiat

1 **Termen consacrat în cinematografie, însemnînd probă. (N.tr.)**

împreună cu Maria, pentru a arăta că era şi mamă de familie, gest destul de curajos în epoca în care marile staruri trebuiau să se păstreze ca fiinţe inaccesibile şi altfel decît muritorii de rînd. Această atitudine care a stîmit vîlvă n-a fost suficientă, căci Marlene a rămas cantonată la rolul ei de seducătoare şi de femeie fatală.

Prinsă într-un tipar din care nu mai putea scăpa, a hotărît în cele din urmă să i se conformeze. Acest lucru a devenit evident mai ales cînd a trecut la musical, unde recitalul îi „exploata" într-un fel reputaţia. Se reluau cîntecele din filmele ei, în timp ce rochia, mulată pe corp, confecţionată dintr-un material deosebit de fin, dădea impresia că e goală, iar fracul întreţinea insinuările cu privire la bivalenţa ei...

Dar că se vedea ponegrită pe nedrept era mai puţin important. Adevărata problemă pentru Marlene – aceeaşi şi pentru Greta Garbo sau pentru Marilyn Monroe – consta în statutul ei de star. în cazul starului se şterge de fapt distincţia obişnuită între personalitatea proprie a actriţei şi personajul pe care-l interpretează. Cele două se întrepătrund, contopindu-se. Studiourile, înlocuite de presă, apoi de public, modelează în asemenea cazuri un fel de himeră hibridă în care actriţa este încet-încet obligată să se recunoască. S-a născut o stea. Prin natura lucrurilor, această fiinţă mitică scapă complet de sub controlul actriţei. Astfel, astrul nu mai decide nici de viteza, nici de cariera sa...

Inteligentă, independentă, Marlene resimţea în chip dureros această deposedare de sine. Puternică, voluntară, turba de mînie văzîndu-se fără apărare în faţa acestei alienări. Toate procesele din lume nu puteau împiedica folosirea arbitrară a chipului şi siluetei sale, atribuirea unor afirmaţii pe care nu le făcuse, vehicularea pe socoteala ei a unor minciuni care se reeditau de la biografie la biografie. Marlene nu mai putea retuşa portretul pe care i-l trimitea înapoi ecranul.

Iată de ce, o dată mai mult, se comite o eroare absurdă pretinzîndu-se că Marlene s-a ferecat pentru a-şi proteja legenda. Ceea ce proteja era, dimpotrivă, viaţa ei

particulară, adică propria ei fiinţă. înţelesese că nu va fi ea însăşi decît în sin

gurătate, o singurătate care-i displăcea, dar care-i apăruse drept unicul mijloc posibil de a continua să-şi aparţină.

Marlene considera că profesiunea de actor nu era „demnă de un om obişnuit". Această viaţă de simulare şi înşelăciune nu se potrivea, după ea, decît marilor talente, celor care sublimează artificiile profesiunii lor, transpunîndu-le pe un plan superior. Trebuia să ai „har", calitate pe care n-o acorda decît „geniilor" şi pe care, fără s-o spună explicit, socotea că o avusese şi ea.

îl admira pe Gabin pentru că fusese pe deplin conştient de primejdia la care se expunea de- gradîndu-se. Spencer Tracy sau Richard Burton erau excepţii. Marlene îl respecta pe Burton, de pildă, pentru că nu făcuse niciodată publicitate. Un actor care face publicitate comite cea mai degradantă crimă, după spusele ei. Cum poate un actor, permanent ameninţat de această deposedare de sine, să se coboare vînzîndu-şi imaginea de bună voie ? Lawrence Olivier pierduse mult din stima ei în ziua în care aflase că acesta o apucase pe asemenea căi greşite.

Pentru o femeie atît de raţională şi lucidă ca Marlene, „harul“ care le'distingea pe vedete avea totuşi un inconvenient major: ţinea de inexplicabil, de iraţional. Ca o reacţie, insista cu îndîrjire a- supra profesionalismului. Deoarece, fără o muncă stăruitoare şi concretă, gloria ar fi ceva futil, inconsis- tent, spulberîndu-se cu uşurinţă. Am avut întot

deauna sentimentul că cinematograful însemna pentru Marlène, în cel mai bun caz, un elegant miraj și, în cel mai rău, o zadarnică frivolitate. În consecință, era indicat să arăți o anume detașare față de cea de-a șaptea artă. Pe ecran, ca și în viață, Marlène părea tot timpul că spune : „Eu nu-mi iau filmele în serios, faceți și voi la fel...”

în acelaşi timp – paradox în care se zbătea fără încetare— era mîndră, desigur, de acest har, care-o situa mai presus de soartă, de această magie care făcea din Marlène Dietrich mai mult decît o actriţă, un mit universal.

*

Louis Bozon : Spune-mi, te rog, ce actori crezi că sînt în stare să facă minuni ?

Marlène Dietrich : Richard Burton,

Paul Sco- field, Ralph Richardson, John Gielgud, Robert Red- ford. Ceilalţi sînt actori buni, dar, într-adevăr, nu fac minuni

Raimu: tragedian şi comic, pentru mine cel mai mare. Scena de la moară, din Nevasta brutarului, este un adevărat giuvaer în arta de a exprima cele mai contradictorii emoţii în doar cîteva minute.

Gérard Philippe : actorul perfect, din punct de vedere fizic şi moral, personificarea romantismului L-am văzut în Caligula de Camus, cînd abia debutase.

Jouvet : un mare actor şi regizor. Se va înţelege mai bine care era sistemul său de lucru în echipă dacă voi povesti una din anecdotele lui preferate. Cineva l-a întrebat: „Domnule Jouvet, ce trebuie să

simt eu atunci cînd îi declar fetei dragostea mea, în scena următoare ?"Jouvet a răspuns: „Nu simţi nimic, dragul meu, joacă, joacă!" Nici un altul n-a făcut în zilele noastre să bată inimile, aşa ca el. Tempi pas- sati.

L.B.: Dar despre actorii americani ce crezi ?

M.D.: Singurul mare actor american cu care am avut fericirea să lucrez a fost Spencer Tracy. Eram aproape paralizată de frică în prima zi, cînd se ßma una din scenele noastre pentru Procesul de la Nürnberg. El ştia, bineînţeles, şi căuta să fie drăguţ, tot aşa cum era drăguţ cu copiii, pentru că e amabil din fire, şi nu că ar fi nutrit vreun sentiment aparte. Actor prin excelenţă, era cel mai mare, regele, fără să mişte un deget, fără să rostească un cuvînt. Domina întreg platoul şi chiar pe noi, artiştii. Avea un aer puţin maliţios cînd dădea ordine, ştiind foarte bine că toată lumea îl adora.

Puţine erau relicvele agăţate în odaia Marlenei. Doar dacă nu considerai vrafurile de dosare drept o dovadă a acumulării anilor... Deasupra televizorului, în faţa patului: o fotografie a Măriei şi alta a nepotului ei, Michael. Restul era trimis în salon, care devenea într-un fel muzeul Marlenei.

De marginea mesei erau prinse tot felul de hîrtiuţe cu însemnări – să nu uite ce are de făcut –, cu numere de telefon. Cel al colaboratoarei sale, al agentului din Statele Unite, al celui de la Londra, al hotelului unde putea s-o găsească pe

fiica ei cînd aceasta era în voiaj... Pe-al meu, de-atîta timp, îl ştia pe dinafară.

Marlene telefona enorm, de unde şi facturile a- tingjnd cifre considerabile.

— E singurul meu lux, spunea nu fără oarecare dreptate.

Era legată aproape afectiv de telefonul care-i înlesnise de-a lungul anilor înnodarea unor raporturi foarte strînse cu corespondenţii ei, raporturi poate şi mai puternice de cînd trăia izolată. Avea la Hamburg şi la Londra admiratori sinceri, pe care nu-i văzuse niciodată, dar cu care stătea de vorbă regulat. Uneori, aceste convorbiri cu necunoscuţi mă îngrijorau, mă temeam să nu apară în presă, date în vileag de vreun interlocutor nedelicat. Viitorul avea să-mi dea dreptate.

Dacă suna telefonul cînd eram acolo, Marlene răspundea:

— Revino mai tîrziu, sînt cu un prieten.

Sau dădea curs apelului, şi atunci mă eclipsam fără vorbă multă, cu acea naturaleţe pe care-o creează complicitatea şi dorinţa de a nu-l deranja pe celălalt. A doua zi îmi spunea:

— De ce-ai plecat aşa de

repede ?

Telefonul era legătura ei cu lumea, dar şi un bun mijloc de a-şi omorî timpul. Cînd mă chema, uneori, seara, simţeam că nu va mai lăsa receptorul din mînă şi că discuţia poate să dureze ore întregi. Unei femei cu temperamentul ei, zilele i se păreau, desigur, lungi, iar Marlene suferea din cauza lipsei de activitate.

Mai reuşea încă să facă ceva bucătărie. Am văzut-o într-o zi pregătindu-mi o salată de andive, şezînd în pat, cu salatiera lipită de şold. Insista să iau salata acasă. Sau curăţa fasole verde. Nu se plîngea niciodată, doar uneori ofta din adîncul sufletului.

— Ce bine era cînd se putea lucra...

Vorbea astfel despre ea însăşi, la modul impersonal, fără să pot sesiza însă nuanţa exactă a acestui „se". Modestie sau orgoliu ?

Se asocia cu o echipă sau, mai probabil, vorbea în numele acelei creaturi ambigue care-o unea pe femeia Marlene cu vedeta Dietrich ?

Oricum ar fi fost, ghiceai în această mărturisire de-o clipă – „ce bine era cînd se putea lucra" – toată povara singurătăţii şi toată nostalgia unei libertăţi dispărute.

A doua zi după o convorbire telefonică din cale-afară de lungă, pe care-o avusesem cu Marlene, am primit din partea ei acest scurt mesaj, scris pe-o carte de vizită albastră :

Dragă prietene,

încă o dată, mii de mulţumiri şi iartă-mă, am fost atît de vorbăreaţă ! Singurătatea e de vină.

MarUne

Pe verso adăugase aceste cuvinte :

Dacă ai veni mai des, nu s-ar întîmpla aşa ceva.

*

Marlene era foarte mîndră de decoraţiile ei, de Legiunea de Onoare oferită de generalul de

Gaulle, apoi de Georges Pompidou. Totuşi, cînd vedea apărînd în fiecare an lista noilor decoraţi, se întreba dacă aceste medalii erau atît de onorifice cum îşi închipuise.

— Toţi oamenii ăştia... Să mi se dea Legiunea de Onoare mie da, poate, dar la toţi oamenii ăştia...

Pentru a promova în ierarhia ordinului Legiunea de Onoare, îi adresase o cerere lui Jacques Chirac, ca să obţină titlul de comandor. Primarul Parisului h răspunsese că Marlene avînd naţionalitatea americană, candidatura ei trebuia să treacă prin filiera Ministerului Afacerilor Externe. Procedura a fost urgentată şi Jack Lang i-a decernat crucea de comandor, cu titlul „arte şi litere".

Cum Marlene nu se mai deplasa, ministrul Culturii i-a trimis certificatul la domiciliu. Dar fără medalie, care trebuia cumpărată. Ceea ce Marlene refuza să înţeleagă:

— Şi de ce, mă rog ? Mi se decernează, chipurile, o medalie, dar trebuie să scot bani din buzunar ca s-o am ? !

— Asta e tradiţia, Marlene. Ţi se conferă o onoare, dar e nevoie să cumperi medalia la Arthus Bertrand...

Exista încă ceva şi mai grav în ochii ei. Jack Lang comisese eroarea, involuntară, de a stabili certificatul pe numele Marie-Madeleine von Losch *zisă* Marlene Dietrich.

— Trimite-l înapoi! exclamase Marlene, profund jignită. Aceşti oameni nu sînt în stare să afle nici numele meu adevărat!

A trebuit să redactez o scrisoare către ministrul Culturii: „Doamna Dietrich se numeşte pur şi simplu Dietrich şi nu s-a numit niciodată von Losch". Era una din erorile vehiculate mereu de biografii ei. Mama ei fusese într-adevăr căsătorită cu un anume von Losch, care era tatăl vitreg al Marlenei, dar al cărui nume ea nu-l purtase. Era foarte susceptibilă în această privinţă. Fără îndoială, deoarece confuzia ilustra într-un fel alienarea impusă de *star-system* : totul se petrecea ca şi cum presa şi publicul nu mai puteau să creadă că figura mitică, încarnarea supremă a artificiului şi-a contrafacerii, se numea *cu-adevărat* Marlene Dietrich.

în schimb, Marlene insista să-şi stabilească anul naşterii în 1904, cînd totul arată că s-a născut în 1901. Era mîndră să-mi arate că pe paşaport figura 1904. Asta făcea parte din micile ei cochetării. Doar nu era să mă port ca un grobian pentru trei bieţi ani... Oricum, s-a văzut că Marlene era certată cu datele şi că avea oroare de aniversări. Pe-ale ei, nu le sărbătoream niciodată.

— Cu ocazii ca acestea n-ai de ce să fii vesel, mai curînd te-ai întrista, aşa că să le dăm uitării.

În 1991, cu ocazia împlinirii a nouăzeci de ani, primise felicitări din partea unor şefi de state şi din partea admiratorilor din lumea întreagă. Era, bineînţeles, flatată de aceste dovezi de preţuire, dar în ansamblu ritualul i se părea teribil de plicticos.

— Şi, culmea, nici n-am nouăzeci de ani. N-am decît optzeci şi şapte...

Dorinţa de a restabili adevărul în ce priveşte numele ei, pe de-o parte, hotărîrea de-a trişa asupra datei de naştere, pe de alta... Vom găsi întotdeauna la Marlene această continuă mişcare de balans între construirea unei legende şi între contestarea ei.

Pentru a-şi face de lucru duminica, ziua cea mai detestată a săptămînii – mohorîtă, fără zgomote, fără apeluri telefonice – Marlene se uita la televizor. După-amiaza urmărea emisiunea lui Jacques Martin, faţă de care nutrea oarecare afecţiune, chiar dacă îi găsea un cusur :

— De ce se încăpăţînează omul ăsta să cînte ?

— Pentru că îi face plăcere, Marlene.

— E singurul căruia îi face plăcere...

îmi ceruse numărul lui şi-şi telefonau din cînd în cînd. Ea îi scria : o adevărată tandreţe se crease între ei. Probabil că Jacques Martin şi-a amintit de toate acestea la înmormîntarea Marlenei, unde l-am văzut sincer emoţionat.

Ea adora emisiunile cu copii, care-o făceau să rîdă cu poftă, dar urmărea şi

jocurile, unde candidaţilor li se propunea o călătorie în jurul lumii.

— Am o întrebare excelentă, mi-a spus ea într-o zi. Care e autorul cîntecului *Caută trandafirul,* interpretat de Marlene Dietrich ? Gilbert Becaud, Charles Aznavour sau Henri Salvador ? Toată lu

— mea se va repezi să răspundă Bécaud, dar nu, cîntecul e de Salvador ! E-o întrebare grozavă, nu-i aşa ?

Cînd găsea cîte-o ghicitoare de felul ăsta, mi-o nota pe hîrtie şi mă ruga să i-o trimit lui Jacques Martin. Mărturisesc că nu i-o trimiteam. în schimb, continuam să mă achit fără să crîcnesc de nenumăratele ei cereri, dintre cele mai felurite:

— L-am văzut pe cutare cîntăreţ ieri la televizor. Vreau să ştiu cine-i scrie cîntecele.

Mai era şi Mireille Mathieu. Cine-o machia ?

— Vreau numele machiezei lui Mireille Mathieu !

O dată ce avea răspunsurile, nu se mai gîndea. Uneori o întrebam de ce are nevoie de ele; se mulţumea să-mi zică:

— Poate, cine ştie, o să-mi trebuiască, îngerul meu!

Din fericire, cînd mă vedea sosind, stingea aparatul. într-o seară totuşi a insistat să urmărim împreună retransmisia unui concert al Madonnei. Citise nenumărate articole despre

cîntăreaţă şi-i era defavorabilă din pornire: găsea că e monstruos să-şi arunce chiloţii în mijlocul sălii. Dar Madonna reprezenta un fenomen pe care, dintr-o curiozitate profesională, trebuia să-l studieze.

Spectacolul a încîntat-o:

— Retrag tot ce-am spus, Madonna asta e uluitoare. Iată ce se cheamă să domini scena ! E-o

— adevărată performanţă sportivă. Jos pălăria, Madonna e dintre cele mai mari!

Eu eram bucuros să văd pasiunea care se citea pe chipul Marlenei, bucuros să văd că această femeie, care se arăta uneori de o rea-credinţă cutremurătoare, era totuşi capabilă să-şi recunoască erorile de apreciere.

Am început să lucrăm la interviul pe care mi-l promisese. Ca om de radio ce sînt, contam mai mult pe latura „directă“, pe acea emulaţie care se produce cînd ţi se branşează microfonul şi care-ţi permite să te laşi în voia conversaţiei.

Dar nici vorbă de aşa ceva ! Marlene nu aparţinea şcolii de improvizaţie. Avusese totuşi prezenţe la radio, mai ales sub direcţia lui Orson Welles, ceea ce nu era puţin lucru. Dar pretindea că nu fusese la înălţime sau că simţise atunci nevoia unui suport scris. După ea, un interviu trebuia pregătit la milimetru. Aşa încît a hotărît să-l redacteze *in extenso* cu mîna ei.

— Dă-mi întrebările şi eu voi răspunde.

I-am trimis aşadar o listă bogată. Reacţia n-a întîrziat:

Ce-mi scrii dumneata acolo nu mă interesează absolut deloc. Mi s-au mai pus întrebările astea de sute de ori.

I-am trimis altele. A doua zi le ştersese, le eliminase. Am luat-o de la capăt. Credeam că n-am să izbutesc niciodată. Textul abia aşternut pe hîrtie făcea naveta la nesfîrşit de la unul la celălalt.

Marlene era extrem de atentă la imaginea pe care avea s-o creeze în acest interviu, nu voia să cad în cursele ori locurile comune în care se complăcuseră alţi ziarişti.

— S-a vorbit atîta despre *îngerul albastru !* protesta ea, descoperind ultimul chestionar pe care i-l prezentam.

— Dar, Marlene, nu se poate altfel!

— Ce-aş putea să-ţi spun ? Nimeni n-a vorbit mai bine despre film decît domnul Sternberg.

Găsise aşadar subterfugiul de a copia extrase din cartea lui Sternberg, *Amintirile unui mînuitor de imagini,* pe care le citeam împreună pe două voci. Era singura modalitate de-a o sili să abordeze subiectul. în schimb, a vorbit bucuroasă despre copilărie, despre oamenii la care a ţinut, despre Franţa chiar...

— Louis, toată lumea ştie că ador Franţa ! Doar n-o să repet...

Redactarea interviului a fost lungă şi anevoioasă. Mă aflam în faţa unui şir de hîrtii rupte, rescrise, cărora nu conteneam să le modific ordinea. Adesea, citindu-şi încă o dată răspunsurile, Marlene se arăta nemulţumită:

— Nu-i prea grozav ce spun eu acolo !

Şi rescria cinci pagini pentru a nu păstra decît una singură. Cînd i-o citeam cu glas tare, exclama :

— Dar n-o să intereseze pe nimeni! Ce mi-a venit să fac asta ? Mă plictiseşte să vorbesc despre trecut.

Şi rupea pagina. încheiasem pentru ziua aceea, Marlene era obosită, aşteptam ziua următoare să ne apucăm din nou de treabă.

*

Mie, care mă ambalez uşor, mi-a trebuit multă diplomaţie şi răbdare pentru a suporta aceste bruşte schimbări de sentimente. De două sau de trei ori totuşi mi s-a întîmplat să plec trîntind uşa. Rămîneam supăraţi cîteva zile, cum se întîmplă cu un cuplu vechi de douăzeci şi cinci de ani şi mai bine. Mi-amintesc că, în asemenea cazuri, prima mea grijă era: cine avea să-i îndoiască whiskyul cu apă în lipsa mea ? N-avea să-mi descopere manevrele ?

N-am aflat niciodată dacă şi-a dat seama de intervenţiile mele „antialcoolice“. în schimb, am văzut că, la un moment dat, sticlele au început să se golească mai încet. Nu mai era nevoie să recurg atît de des la procedeele mele subterane.

într-o bună zi, Marlene mi-a întins o sticlă aproape plină şi mi-a spus :

— Ia-o, Louis, nu mai am poftă. Prefer să beau ceai.

Fericit cum nu se mai poate, am făcut să dispară whiskyul fără să mai pun întrebări inutile. Nu ştiu ce se întîmplase. Ajunsese poate să se trezească greu

dimineaţa din pricina amestecului de alcool şi somnifere. A înţeles poate că acest consum îi submina sănătatea şi mintea şi că venise momentul să restabilească ordinea. Din momentul ace

la a început să bea numai apă sau ceai. Ultimii ei ani au fost scutiţi de griji de asemenea natură.

Din cînd în cînd, mai bea cîte puţin vin. Dar cu cumpătare. într-o zi totuşi, sosind eu după cină, o găsesc cu obrajii în flăcări.

— Ce s-a întîmplat, Marlene ? Iar ai făcut raze ?

— Nu, am băut vin roşu. Se pare că este excelent pentru colesterol!

— Poate cu titlu preventiv, fiindcă dumneata n-ai avut niciodată probleme cu colesterolul...

— Cu titlu preventiv, da, spuse ea zîmbind. Ca să rămîn în formă...

în fond, n-aveam nevoie s-o întreb de ce hotărîse deodată să renunţe la whisky. Răspunsul îmi sărea în ochi. Marlene iubea extraordinar de mult viaţa. Cum se poate închipui că a supravieţuit atîta vreme în singurătate, dacă n-ar fi avut această dorinţă irezistibilă de a trăi, acea poftă feroce de viaţă ?

— Dar Dumnezeu nu există, nu-i aşa, Louis ? Spune-mi că am dreptate !

Pusese de multe ori această întrebare, mai ales lui Alain Bosquet.

Deşi fusese crescută în religia protestantă, Marlene nu credea în Dumnezeu şi făcea nu o dată glume de licean liber-cugetător.

— Dacă ne ducem cu toţii în rai, ce de lume o să fie acolo sus!

Era mai mult decît sceptică, îşi afişa clar ateismul :

— Nu-mi spune că există Dumnezeu... Dispărem cu toţii într-o zi, şi e bine să fie aşa. E- senţialul este să-ţi faci datoria în timpul trecerii pe pămînt.

„Să-ţi faci datoria...“ Cuvinte ce reveneau mereu în gura ei. O expresie pe care unii o vor găsi cam desuetă, dar care i-a servit drept linie de conduită pînă la capăt.

De fapt, de la căutarea înfrigurată a unui cimitir, moartea n-o mai preocupa. O aştepta cu un anume fatalism. Dar o nelinişte a organizarea propriu-zisă a ceea ce va urma :

— Cu cît se va vorbi mai puţin despre moartea mea, cu atît va fi mai bine. Dar va fi teribil pentru fiica mea. Cum va face să vină de la New York, cum va face să scape de îmbulzeala fotografilor ? Şi-apoi, va trebui să golească totul aici, să scoată toate cărţile, toate hîrtiile...

Marlene ştia mai cu seamă că vor căuta să-i exploateze memoria şi că fiica ei, Maria, se va epuiza dezminţind toate neadevărurile publicate despre mama ei, după moartea acesteia.

Marlene scosese un urlet descoperind, pe prima pagină a ziarului *France-Soir,* pe Grace de Monaco în sicriu, îmbrăcată în rochie de mireasă. Era pentru ea culmea ruşinii şi a ridicolului.

— Doamne, sper că mie nu-mi vor face una ca asta.

CAPITOLUL 9

Gloria ca povară

Graţie unui ingenios sistem de cordoane, Marlene putea să deschidă sau să închidă fereastra camerei ei fără să apeleze la nimeni. Cînd era prea mult zgomot afară, cînd avea prea puţin aer, ajungea să tragă de aceste curele fără să se ridice din pat.

Paravanul pe care i-l cumpărasem după raidul fotografilor japonezi putuse, din fericire, să fie strîns şi rezemat de un perete. Dar Marlene părea acum prea puţin interesată de spectacolul străzii.

— Cînd ai văzut un lucru o dată... îmi zicea ea pe un ton blazat care poate nu era sincer decît pe jumătate.

La picioarele patului, lîngă uşă, era un fotoliu, în care şedea secretara sau vreun rar vizitator, şi o masă de bridge pe care Marlene depunea, cu aju

torul clemei sale lungi, corespondenţa ce trebuia bătută la maşină sau expediată. Exista o mică lampă rotundă, pe care-o aprindeai cînd intrai şi o stingeai la plecare, şi-acest cerc de lumină înscris pe covorul verde al mesei de bridge semnala că Marlene are musafiri.

De foarte multe ori, mă invita să mă aşez lîngă ea, pe marginea patului. Cred că eram singurul care mă bucuram de acest privilegiu. O spun cu un amestec de tandreţe şi de tristeţe, căci mi-ar fi plăcut, desigur, s-o văd mai anturată ori s-o văd în altă parte, în salon sau în bucătărie, şi sprintenă. Dar asta era... Marginea patului ei era rezervată celor la care ţinea, dar nu mă mai lăsa decît pe mine să mă apropii. Eram ultimul ales. O situaţie uneori greu de suportat, căci existau momente în care, cu toată bunăvoinţa, simţeam că nu pot răspunde tuturor

aşteptărilor sale – afective, intelectuale, recreative. Mi se întîmpla uneori să regret că discuţiile noastre nu se duceau în trei sau în patru, ceea ce mi-ar fi uşurat mie sarcina şi ar fi sporit bucuria Marlenei. Dar nu era vorba de-aşa ceva.

— Ai şi plecat ? îmi spunea cînd încercam să mă ridic.

„Ai şi plecat ?“ după o vizită de patru ore, patru ore petrecute cu cineva pentru care reprezinţi universul.

— Vino duminica, sînt atît de singură, e-atît de lungă duminica…

Dar nu mă duceam întotdeauna. Avocatul ei o vizita din cînd în cînd. Secretara îi era foarte de

votată, dar Marlene n-avea faţă de ea aceleaşi elanuri de tandreţe pe care le avea faţă de mine. Aceste „elanuri“ erau de altfel pline de rezervă: nu trebuie să ne-o închipuim pe Marlene aruncîndu-se nebuneşte la pieptul meu. Îmi întindea mîinile-i arit de fine, îmi lua braţul şi-l mîngîia spunîndu-mi:

— O, ce bine te simţi cu mine !

N-ar fi spus pentru nimic în lume „mă simt atît de bine cu dumneata“ – ar fi însemnat să mărturisească o slăbiciune, o dependenţă—, dar ce încărcătură afectivă aveau aceste cîteva cuvinte !

Marlene a dat dovadă pînă la capăt de o forţă de caracter excepţională. Cum altfel ar fi suportat aceşti ani de singurătate ? Căci prezenţa mea sau cea a

secretarei nu trebuie să facă să se uite că Marlene era mai tot timpul singură. Ar fi putut să-şi asigure serviciile unei doamne de companie sau ale unei infirmiere permanente, dar această formă de protecţie ar fi însemnat şi o constrmgere, ceea ce Marlene refuza în mod categoric.

Cu Norma, cu maestrul Kam sau cu mine erau ceasuri de lucru sau de conversaţie, era un schimb. Dar cînd toată lumea pleca sau cînd se trezea noaptea, Marlene se pomenea faţă în faţă cu ea însăşi, cu amintirile...

Trebuie sa fii călit ca să te închizi în casă, după ce ai cunoscut o viaţă ca a ei. După vizitele mele în Ave- nue Montaigne, cînd regăseam fluxul oamenilor „normali“, pe stradă, la lucru, nu mă puteam împiedica să nu mă gîndesc la ea: singură fiind, chiar

dacă nu revenea mereu la trecut, acest trecut i se impunea, iar ea trecea probabil prin momente de mare suferinţă. Bineînţeles, nu evoca niciodată aceste clipe grele, din pudoare, fiindcă aşa voia şi pentru că nu puteau fi tălmăcite în cuvinte.

Căuta poate să le amăgească, telefonîndu-i fiicei ei sau prietenilor. Dar mai era şi problema decalajului de fus orar şi se întîmpla să nu poată sta de vorbă cu ei atunci cînd simţea nevoia.

Aşa încît Marlene era silită să-şi încredinţeze în mare măsură gîndurile Jurnalului ei. Căci, contrar celor afirmate în cartea sa, ţinea un Jurnal menit fiicei ei. îşi însemna programul zilnic sau nota reflecţii inspirate de lecturile sale.

Toate aceste carnete se află astăzi în mîinile Măriei, cu excepţia unuia sau a două, care, din nefericire, au fost furate. Poate că, odată şi-odată, Maria va găsi cu

cale să le publice. Ea cunoaşte mai bine ca oricine gîndurile care-o năpădeau pe mama ei în ceasurile de singurătate. Ştie sigur mai mult decît mine, care am învăţat să nu-i pun întrebări referitoare la persoana ei. Dar erau lucruri pe care le ghiceam sau pe care Marlene le lăsa să-i scape cîteodată. De exemplu, acest „ce bine era cînd se putea lucra...“

— Ce fericită am fost! Nu-mi dădeam seama, dar eram fericită. îmi puneam rochia, apoi cîntam. Repetam şi la unsprezece eram gata. Puteam să plec să cinez sau să mă culc. Era formidabil. Poate că n-am apreciat destul...

Nu i-am văzut niciodată Jurnalul. Ştiu că nota în el vizita mea, ce făcusem sau poate ce nu făcusem, totul în stil telegrafic. Trebuie că erau acolo şi gînduri triste, fericite sau perfide pe care eu, deşi prieten drag, nu le cunoscusem.

— Alo, cînd treci pe la mine, Louis ? De ce nu duminica asta ? Ar trebui să mai lucrăm la interviu...

Prezentată astfel, invitaţia nu putea să fie refuzată şi-mi rezervam week-end-ul pentru ea. Uneori, cînd mă vedea sosind, Marlene mă privea aproape surprinsă:

— A, nu, astăzi nu mai am chef...

Ceea ce, e uşor de închipuit, nu-mi făcea nici o plăcere. în total ar fi trebuit un an pentru a scrie interviul. Douăsprezece luni pentru a finisa, a face şi a desface acest *puzzle* infernal.

Cînd întrebările mele erau, în fine, acceptate, Marlene redacta răspunsurile pe care mi le supunea.

— Poftim, poţi să dai să se bată la maşină.

Adeseori răspunsurile erau lapidare.

— Să te înveţi minte, îmi zicea. Să nu mai pui întrebări la care se poate răspunde prin da sau prin nu.

— Ai putea totuşi să dezvolţi puţin...

Şi se aşternea din nou pe treabă. Şedinţele noastre de lucru începeau către orele trei după- amiaza şi se terminau pe

la opt seara. în cinci ore puneam la punct cel mult două-trei întrebări. Marlene îşi cîntărea cuvintele, nu se declara niciodată mulţumită. De cîte ori mă gîndesc azi la toate

astea, regret că n-am înregistrat aceste etape de pregătire : căci acolo se vădeau cel mai bine spiritul Marlenei, îndoielile, umorul sau mînia ei. La drept vorbind, era o permanentă contestaţie :

— Refuz să mai răspund o dată la această întrebare. Sînt lucruri care se ştiu, am vorbit despre ele în cartea mea.

— Dar vreau să te aud spunîndu-le, Marlene. Va fi vocea, prezenţa dumitale...

De fapt, îmi dădeam încet-încet seama, această muncă de elaborare era pentru ea un mijloc fantastic de a-şi petrece timpul cît mai agreabil, fiindcă efortul intelectual îi făcea plăcere şi fiindcă se afla în compania unui prieten. Eram ca doi studenţi care tocesc pentru examen, lucrînd şi amuzîndu-se în acelaşi timp.

Ştiam totuşi că nu trebuie să depăşesc un anumit cadru. Erau subiecte pe care nu era bine să le abordez...

— Marlene, trebuie să vorbeşti puţin şi despre Hollywood...

Mai bine tăceam ! Acest cuvînt fatidic

mi-a valorat o ţîşnire de furie cum nu întîlnisem niciodată la Marlene.

— Puţin îmi pasă de Hollywood! Hollywoodul nu există ! Şi-apoi, nici n-am locuit la Hollywood, ci la Beverly Hills. Urăsc Hollywoodul!

Pusesem piciorul pe un teren minat. Tuna şi fulgera, mă ataca, aşa încît nu-mi rămînea decît să părăsesc cîmpul de bătaie. Ceea ce am şi făcut, furios, la rindul meu, şi hotărît să nu mai dau semn de viaţă, cel puţin o vreme.

Adesea, în faţa proastei ei dispoziţii, aplicasem ceea ce credeam drept cea mai bună metodă : fuga. în momentul în care un climat încetează de-a mai fi prielnic, nu trebuie nici să insişti, nici să te superi, trebuie s-o iei din loc. Atunci cînd socoteam că devin pe nedrept victima firii ei capricioase, dispăream. Nu mai telefonam. Uneori îi trimiteam o scrisoare pentru a-mi formula plîngerile. Procedam astfel nu dintr-un spirit revanşard, ci dintr-o nevoie de a respira puţin, de a mă oxigena. Odaia din Avenue Montaigne devenea înăbuşitoare.

Nu peste mult, robotul telefonului meu era asaltat de mesajele Marlenei, eu însă continuam să fac urechea toacă sau pretextam un surplus de muncă, de oboseală. într-un cuvînt, o puneam pe Marlene în carantină.

*

Dragă Louis,

Nu înţeleg scrisoarea dumitale. Ce „mesaje" te-au ofensai ?

Măcar aUta lucru să-mi comunici. Ţi-am scris că „îmi sparg capul" căutînd să ghicesc motivul tăcerii dumitale ! Cauza!

Ce-ai păţit ?

Te superi aşa, degeaba, sau ai un motiv serios ? Nu-i „elegant" din partea dumitale.

Marline

Găseam din nou drumul spre Avenue

Montaigne. Marlene trăia în prezent, ocupîndu-se singură de treburile ei. Cînd mă aflam în odaia ei, mă punea la treabă, cerîndu-mi să-i dau cutare sau cutare dosar.

— E-acolo, îngerul meu, zicea ea arătîndu-mi cu degetul o etajeră.

Bineînţeles, nu vedeam dosarul fiindcă îl luase Norma sau fiindcă îi schimbase locul, ceea ce dădea naştere unor scene.

— Marlene, nu e...

— Ba da, trebuie să fie, un dosar roşu...

Voia să organizeze tot, să claseze tot. Avea o mentalitate de bibliotecar-documentarist. Decupa articole pe care i le trimitea Măriei. Cea mai mică tăietură de presă referitoare la ea era repertoriată şi adresată fiicei ei, care trebuie să aibă o arhivă impresionantă, demnă de Biblioteca Naţională.

Această cameră era universul, grota, refugiul ei. Marlene era fericită. Restul apartamentului nu mai prezenta nici un interes pentru ea. Cînd îi propuneam pentru a suta oară să mergem în salon, îmi răspundea:

— La ce bun ? Dacă mă duc în salon, trebuie să mă întorc în cameră, atunci de ce atîta mişcare ? Mă simt foarte bine aici. Apoi un apartament e plin de unghere primejdioase...

Marlenei nu-i lipseau „ştirile“. Privirea pe care o îndrepta asupra politicii nu era diferită de cea pe care o acorda lumii

spectacolului. Mitterrand clipea prea des pentru a face figură bună în faţa camerelor de luat vederi, pentru a fi un bun *showman,* aşa cum se zice; Margaret Thatcher era îmbrăcată fără gust, asta chiar dacă Marlene avea o oarecare

admiraţie pentru „Doamna de fier". Lui Edith Cresson îi reproşa în schimb vocea insuportabilă.

— E-o oroare, ţipă, o caricatură...

Fără milă îşi bătea joc de ea, imitîndu-i cîrîiala.

Mare consumatoare de presă, Marlene era deosebit de bine informată despre ceea ce se petrecea în lume. îmi vorbea despre evenimentele cele mai diverse ca şi cum eu, ca ziarist, trebuia să fiu la curent cu toată actualitatea internaţională.

— Cum, nu citeşti presa engleză ? se mira ea.

Poate fiindcă era americancă, se interesase de la început de colonelul North, cu mult înainte ca presa franceză să expună în detaliu afacerea Irangate. Şi aici vedea o formă de spectacol, o tragedie grecească : frumosul ofiţer care devenea erou naţional, sacrificîndu-se pentru a spăla onoarea preşedintelui său...

Marlene a urmărit actualitatea pînă la capătul vieţii ei, dar cu tot mai multa detaşare pe care ţi-o dau vîrsta şi experienţa. Ea, care cunoscuse primul război mondial, luase parte la cel de-al doilea, era cît pe-aci să-şi piardă nepoţii în conflictul vietnamez, ea care auzise

exclamaţiile de „niciodată n-o să se mai întîmple“ ale politicienilor şi militarilor, cum putea să se mai mire, de pildă, de criza din Golf?

— Mereu aceeaşi poveste care începe iar. Şi tot americanii în primele rînduri...

Era la ea un fel de fatalism: istoria îşi urma cursul ineluctabil, oamenii repetau aceleaşi erori, evreii se întorceau în Germania, războaiele reînce-

peau, problemele nu se rezolvau niciodată... Marlene observa toate astea cu o melancolie pe care-o exprimase într-unul din cîntecele ei fetiș, *Unde se duc florile ?*, scris de Pete Seeger. Cînd interpreta această melodie într-un concert, în timpul turneelor ei, schimba ultimul vers, dînd textului un sfîrșit mai pesimist :

Mais où vont tous les soldats Du temps qui passe ?
Mais où sont tous les soldats Du temps passé ?
Quand saurons-nous, un jour ?
Il est fait de tant de croix Le temps qui passe
Il est fait de tant de croix Le temps passé
Pauvres tombes de l'oubli,
Les fleurs les ont envahies Quand va la

saison jolie Les filles les ont cueillies Qui peut dire où vont les fleurs Du temps qui passé ?
Qui peut dire où sont les fleurs Du temps passé ?
Sur les tombes du mois de mai Les filles ont fait des bouquets Quand saurons-nous, un jour ?
Quand saurons-nous... Jamais !

Interviul era, în fine, bătut la maşină şi legat ! Fusese reluat de mai multe ori, Marlène cerînd un caracter de literă mai pronunţat, care să-i uşureze lectura. Modificările ei de ultimă oră au fost minime, ajunsesem la capăt, la bun sfîrşit.

— înregistrăm duminica viitoare, mi-a spus ea.

Era într-adevăr cea mai bună zi din săptămînă, căci totul era calm, telefonul nu suna, Marlène nu-şi chema prietenii – le respecta tăcerea. Singură nepoata lui Gabin, Nicola Klaus, risca să telefoneze după-amiaza tîrziu. Era o tradiţie : această doamnă, care locuia în regiunea Orléans, era cam ultima legătură pe care Marlène o păstrase cu marea ei dragoste.

Duminica aceea mi-am luat aşadar casetofonul, ţinînd pumnii ca totul să se petreacă bine. Eram puţin nervos instalîndu-mi aparatura.

Nu dispuneam decît de un singur microfon şi mă aşezasem aproape de ea, pe marginea patului. Nu mi-era grijă de vocea mea, puteam oricînd să fac în studio cuvenitele retuşuri, dacă era cazul. îi dădusem aşadar Marlènei microfonul.

— Atenţie, îi spuneam, nu-l ţii bine. în răstimpuri, cînd aveam o întrebare mai lungă sau cînd trebuia, la rîndul meu, să citesc un paragraf din cartea lui Sternberg, mă aplecam, îi luam microfonul din mînă, ceea ce însă nu-i plăcea şi mi-l cerea numaidecît înapoi.

Aşa încît a înregistrat stînd destul de chircită, aproape în poziţie de fetus, cu textul sub ochi. Citea foarte bine, dînd impresia că vorbeşte liber, cu excepţia, bineînţeles, a pasajelor în care îl

„interpreta“ pe Sternberg.

înregistrarea a fost un miracol. Marlène aproape că nu s-a oprit, a fost nevoie doar de cîteva pauze pentru a schimba caseta.

Eram în al nouălea cer, nici nu îndrăzneam să visez la atîta noroc. Ascultam vocea ei tulburătoare evocînd pe crîmpeie un destin excepţional, în care o disciplină militărească şi bucuriile zilnice o feriseră întotdeauna pe eroina povestirii de vîrtejul ameţitor al celebrităţii. Locurile defilau : casa copilăriei, „plină de viaţă şi liniştită în acelaşi timp, unde erau numai femei care-şi pierduseră soţii în război", Berlinul anilor '20, în care domnea „umorul tragic, lipsit de idolatrie şi de autocompătimire", apoi reşedinţele californiene, „pe malul Oceanului Pacific, cu piscine şi terenuri de tenis", dar şi luptele din munţii Ardeni, în 1944, „cînd frontul fusese aproape străpuns, iar Divizia 77 americană – toţi tineri soldaţi – fusese decimată", în fine cabinele ei de teatru şi scenele prestigioase din cele patru colţuri ale lumii.

Locuri, dar şi oameni, „creatori" ca Sternberg sau Hemingway, „eroi" cu totul diferiţi unul de celălalt, ca doctorul Stalk, inventatorul vaccinului cu virus mort împotriva poliomielitei, sau ca generalul american James Gavin, „maeştri" ca Maurice Chevalier sau Frank Sinatra, „mari spirite" ca André Malraux sau Orson Welles, cu care „m-am simţit ca o

plantă care nu mai fusese stropită de multă vreme“.

Uneori, în elanul meu, profitînd de această stare de graţie, încercam s-o atrag pe Marlène în cursă, punîndu-i întrebări neaşteptate.

— Nu e în text, îmi răspundea pe loc.

Am izbutit totuşi să-i smulg cîteva confidenţe despre Gabin, despre care nu se vorbise pînă atunci. Cuvinte bine cîntărite, demne, pudice, şi a- ceastă mărturisire: „E o pierdere din acelea pe care le simţi zi şi noapte".

Mai tîrziu, un alt moment de emoţie... Marlene rostise un splendid citat din Cocteau, pe care Jean Marais îl aminteşte cu prilejul unui omagiu public, în 1954, la Monte Carlo: „De la paietele din *îngerul albastru* la fracul din *Morocco,* de la modesta rochie neagră din *Agent X-27* la penele de cocoş din *Shanghai Expres,* de la diamantele din *Dorinţă* la uniforma americană, din port în port, din stîncă în stîncă, din furtună în furtună, din dig în dig, ne soseşte, cu toate pînzele sus, o fregată, o personalitate marcantă, un peştişor chinezesc, o pasăre-liră, o fiinţă rară, minunată : Marlene Dietrich".

Un hohot de plîns i-a sugrumat vocea, o lacrimă i s-a prelins pe obraz, dar n-a vrut s-o şteargă. Şi-a continuat lectura, ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic, în timp ce eu îmi ţineam răsuflarea...

în curînd totuşi, farmecul s-a destrămat. Marlene răspunsese la o întrebare în legătură cu gloria, cînd deodată am simţit că nu mai poate.

— Louis, să ne oprim, sînt atît de

obosită !

Evident, eu ţineam cu tot dinadinsul să continuăm, simţind că n-o să mai am un asemenea prilej. Eram ca un regizor care-şi simte actorii plini

de inspiraţie şi se teme să nu vină ploaia să-i întrerupă filmarea: „Să ne grăbim, să profităm de lumina asta „şi să continuăm !“

— încă un mic efort, Marlene !

— Nu-ţi dai seama că lucrăm de-a oră şi un sfert ? Eşti de-o cruzime monstruoasă ! Drept cine mă iei ?

M-am trezit brusc şi am oprit magnetofonul. Marlene avea dreptate, nu eram Sternberg. Voia să asculte rezultatul, aşa încît am derulat banda. Un şuierat, un declic, apoi am apăsat pe butonul „înainte“ şi am potrivit volumul: vocile noastre au început să răsune în odaie.

în momentul acela, aş fi dat orice să fiu un cineast sau un fotograf pentru a putea să prind clipele de fericire pe care le citeam pe chipul Marlenei.

Asculta atent, cu ochii strălucind, cu bărbia delicat sprijinită pe mîna stîngă îndoită. Ce portret sublim ! Se vedea că-i fericită. Regăsea o atmosferă de lucru, aspectul tehnic al magnetofonului sofisticat pe care-l adusesem...

— O, dar e bine, e foarte bine ! zicea auzindu-se.

Vocea îi era într-adevăr superbă, cu intonaţiile
bogate pe care ştia să le imprime frazelor.

Am putut să-mi dau seama totuşi că-şi păstrase intact simţul critic. O dată sau de două ori a ţinut să-şi înregistreze replica din nou, şi pe drept cuvînt. Dar esenţialul fusese înregistrat fără întrerupere. Era mai ales, la sfîrşit, o lungă descriere a turneului ei în Polonia : o înregistrase dintr-o bu

cată şi o simţeai cuprinsă de emoţie şi oboseală, căci lucram de un ceas şi mai bine.

S-a declarat încîntată de acest prim rezultat. Căci ne aflam abia la jumătatea textului scris. Mai rămînea o oră de înregistrat.

— Duminica viitoare, mi-a spus ea.

Eu aş fi vrut să reluăm numaidecît. De ce n-am făcut-o ?

Louis Bozon : întotdeauna ţi-au plăcut Rusia şi Polonia. Poţi să-mi explici motivul admiraţiei dumitale ?

Marlene Dietrich : în aceste două ţări artiştii sînt respectaţi ca nicăieri în altă parte, în afară de Israel, îţi dau un exemplu. Cînd am cîntat la Gdansk, am auzit în prima seară zgomote de trenuri, zgomote atît de puternice, încît am hotărît să discut după spectacol cu dirijorul şi cu membrii orchestrei. Am găsit soluţia următoare: cînd trenul se va apropia, să fac semn pentru o pauză mai lungă şi să reiau cîntecul după trecerea garniturii. Dacă trenul va trece între două cîntece, să stau de vorbă cîteva minute cu publicul. Am repetat această variantă timp de o oră, cu cortina lăsată. în seara

următoare, eram atentă să dau semnalul la timp, aşa cum stabilisem. Am continuat să cînt ca de obicei, dar n-am auzit nici un tren. Spectacolul s-a încheiat triumfal, fără întrerupere. Imediat după încetarea aplauzelor, m-am repezit spre dirijor. Nici el nu auzise nimic. Nu ştia ce să creadă. în culise, persoanele care mă însoţeau pe tot

parcursul turneului în Polonia aşteptau ca de obicei: zîmbeau. În cele din urmă, ne-au explicat: aflînd că zgomotele din seara precedentă mă stînjeniseră grozav, obţinuseră ca traficul tuturor trenurilor să fie oprit timp de două ore, cît dura spectacolul!

L.B.: între scenă şi cinematograf, ştiu că preferinţele dumitale se îndreaptă spre scenă. De ce ?

M.D.: E drept că, faţă de ecran, prefer scena, deoarece pe scenă pot să fiu eu însămi, în loc să joc rolul altor personaje. Această meserie mi-a dăruit o mare fericire, iar lungile călătorii pe care mi le-a prilejuit m-au fermecat... Să cînţi şi să vorbeşti împreună cu publicul pe care-l ai în faţa ochilor nu se compară cu profesiunea de actor de cinema, care e seacă. Mă refer la munca de studio, unde nu receptezi nici o reacţie, unde nu se aude niciodată sunetul minunat al

mîinilor care aplaudă. Cînd faci cinema, citeşti despre aplauze în articolele de ziar, dacă ai noroc, dar nu le auzi

L.B.: Ce crezi despre glorie ?

M.D.: Iată o temă pe care ştiam că o vei aborda. Gloria e o armă cu două tăişuri. Gloria e ceva de care nu-ţi dai seama decît mai tîrziu, mult timp după ce ţi-au atras alţii atenţia asupra ei. Gloria nu-ţi oferă nici fericirea, nici confortul, nici căldura, nici nirvana pe care şi le închipuie oamenii. Poate că marii cîntăreţi de operă iubesc gloria. Dar nu prea sînt sigură de ceea ce cred despre glorie marii actori, savanţii şi toate celebrităţile. Pentru mine, gloria a fost întotdeauna, în primul rînd, o grea povară.

CAPITOLUL 10

Finita la commedia

De la o vreme, am băgat de seamă că în timpul vizitelor mele Marlene nu-mi mai oferea nimic de băut. Bineînţeles, nu mă duceam la ea ca să-mi ud gîtlejul şi, dacă aş fi vrut, aş fi putut să mă servesc în bucătărie; dar această schimbare de atitudine, această neobişnuită lipsă de politeţe îmi apărea ca semnul negativ al unei şi mai mari însingurări.

Odinioară, de cum intram în odaie, Marlene îmi întindea o cupă de şampanie. Destupa chiar ea sticla, stînd în pat: ţinea să-mi facă plăcere, oferin- du-mi băutura mea preferată. Adeseori mă invita chiar să gust ceva, fie pentru că-şi pregătise ea însăşi masa, fie pentru că primise felul comandat restaurantului din strada Marboeuf.

— Te rog, serveşte-te !

Dar în ultimul timp Marlene părea că-şi pierde simţul ospeţiei: nu se mai ocupa să afle dacă mi-era foame ori sete. Ea nu mai bea decît ceai şi nu-mi propunea şi mie, ştiind că nu-mi place în mod deosebit apa caldă, nici chiar cu aromă de bergamotă.

Ea, care vădise o adevărată pasiune pentru bucatele alese, se dezinteresa cu totul de ele, după cum nu părea s-o intereseze nici dacă vizitatorii ei se simt bine. Ca mulţi alţii, Marlene devenea tot mai egoistă pe măsură ce îmbătrînea, şi aceasta fără îndoială fiindcă se străduia să-şi economisească forţele. Tot ce conta de-acum înainte era prezenţa mea, cînd şi cît timp dorea.

Pierderea simţului de ospeţie nu însemna că manifestările de tandreţe dispăruseră dintre noi, ba dimpotrivă, chiar dacă nu se materializau – ca şi în trecut – prin efuziuni, ci prin simple mulţumiri sau mărturisiri disimulate.

— Mi-eşti atît de preţios, îngerul meu. Ce m-aş face fără dumneata ?

Ştiam că aceste complimente nu erau false. Marlenei nu-i plăceau nici stilul înflorit, nici sentimentalismul, afecţiunea ei se exprima uneori pe căi ocolite.

— Ieri am avut de rezolvat o problemă foarte grea şi nu te-am găsit. Pe unde ai umblat ? Ar fi trebuit să mă chemi.

Era felul ei de-a spune : „Mi-ai lipsit“, „Am nevoie de dumneata“.

Primesc aceste rînduri de la Marlene, aşternute pe o carte de vizită albastră introdusă într-un plic de aceeaşi culoare :

Dragă Louis,

Ştiu că nu. vrei să crezi, dar fără dumneata sînt pierdută.

Marlăne

Pe verso, stă scris, cu majuscule, cu trei semne de mirare furioase la urmă, ca tot atîtea săgeţi acuzatoare :

TĂCERILE DUMITALE SÎNT TERIBILE. ZILELE SÎNT LUNGI, LUNGI, LUNGI! f !

Vinerea sau sîmbăta o chemam pe Marlene ca s-o întreb:

— Ei, Marlene, terminăm interviul ? înregistrăm duminică ?

— Da, da, treci după-masă !

Duminică dimineaţă dădeam un telefon ca să-mi confirm sosirea.

Marlene era şi acum de acord, dar o simţeam mai puţin entuziastă. Două ore mai tîrziu, tocmai cînd mă pregăteam de plecare, mă cheamă tuşind slab:

— Mă auzi, sînt răguşită...

— Nu-i nimic, Marlene...

— Nu, nu pot, în aceste condiţii e mai bine să aşteptăm...

Duminica următoare era obosită sau se executau lucrări pe stradă, care făceau prea mult zgomot...

Aceste amînări repetate, aceste anulări de ultimă oră au sfîrşit prin a mă agasa peste măsură, în afară de prietenie, nu aşteptam nimic de la Marlene şi aveam impresia că acest interviu, punîndu-mă în

situaţia de solicitant, risca să devină

pentru mine un fel de supunere permanentă la capriciile ei. Şi apoi mai aveam şi alte griji decît înregistrarea convorbirii noastre: mama mea se îmbolnăvise grav şi avea nevoie de-o îngrijire permanentă.

Văzînd că interviul nu înaintează şi că Marlene dă dovadă de o rea-voinţă flagrantă, am izbucnit. Pentru prima oară am ridicat tonul în faţa ei.

— Ascultă, Marlene, vine un moment în care trebuie să ştii să te opreşti. După cum se vede, nu vrei să termini interviul, dar eu n-am să stau în genunchi în faţa dumitale. îţi spun la revedere, deoarece nu vreau să mă prostituez, nici chiar cu dumneata !

Ştiam că rostisem un cuvînt la care era deosebit de sensibilă.

— Să te prostituezi ? Eu nu m-am prostituat toată viaţa ? N-am acceptat lucruri pe care n-ar fi trebuit să le accept niciodată ? Filme pe care n-ar fi trebuit să le fac, interviuri pe care n-ar fi trebuit să le dau ?

Aşa s-a petrecut ruptura. Singura

noastră ruptură adevărată în aproape treizeci de ani. Şi care avea să dureze cîteva luni.

Dragă doamnă Bozon,

V-am făcut o supă pe care trebuie s-o beţi înghiţitură cu înghiţitură, deoarece nu are nici sare, nici grăsime, nici zahăr (morcovi), dar care o să vă dea putere. Dacă vă place, o să vă fac această supă de două ori pe săptămînă.

Se păstrează foarte bine în frigider. V-o ofer, căci numai eu am răbdarea s-o pregătesc. Cum sînt aproape invalidă, n-am altceva de lucru şi-mi face plăcere să gătesc pentru dumneavoastră.

Pentru indigestie, mîncaţi pîine de tărîţe. Pentru somn, „ Temesta " nu face rău. O iau în fiecare seară de ani de zile. A dumneavoastră întotdeauna,

Marlăne

Am fost mişcat de faptul că, în ciuda supărării dintre noi, Marlene a continuat să se ocupe de sănătatea mamei. Cu toată îngrijirea primită, mama a decedat după cîtva timp. Chiar în seara zilei cînd a încetat din viaţă, am primit un telefon de la Norma, colaboratoarea Marlenei, căreia i-am dat vestea. Marlene m-a chemat numaidecît şi i-am împărtăşit durerea mea:

— Marlene, am făcut mult mai mult pentru tine decît pentru mama... Astă-seară sînt plin de re- muşcări şi de tristeţe, deoarece am iubit-o mult pe mama.

— Da, da, ştiu, amîndoi am făcut prostii...

Moartea mamei ne-a împăcat. Am avut o explicaţie şi învinuirile s-au risipit. I-am spus Marlenei că cel mai frumos interviu din lume nu merita să se poarte aşa de urît cu mine. A fost singurul reproş pe care i l-am adresat în trei decenii: acela de-a nu fi avut destul respect, în această

împrejurare, pentru prietenia noastră.

Interviul a fost pus din nou pe tapet puţin mai tîrziu. Marlene mi-a vorbit din nou despre el. I-am

trimis deci textul care mai rămăsese de înregistrat. A doua zi mi-a spus la telefon :

— Te aşteaptă un plic la portar, am făcut cîte- va adnotări.

Dar Marlene nu făcuse nici o modificare pe text, scrisese doar cu litere mari pe plicul din hîrtie de ambalaj: „Este absolut ilizibil, sînt prea multe greşeli de ortografie !“

Şi totuşi, textul era cel pe care-l bătusem la maşină şi-l recitisem împreună, şi n-avea nici o greşeală. Marlene îşi schimbase din nou părerea.

Puţin dezamăgit, am chemat-o şi i-am spus că e mai înţelept s-o lăsăm baltă, pur şi simplu. Cuprinsă probabil de remuşcări, mi-a propus cîteva săptămîni mai tîrziu:

— Louis, o să teminăm interviul, dar fără text, fiindcă cititul mă oboseşte. Mi-a slăbit vederea. Dumneata îmi vei pune întrebări, iar eu voi răspunde din minte.

De douăzeci de ori m-am prezentat la ea, cu magnetofonul sub braţ, de douăzeci de ori l-am adus înapoi fără să fi putut înregistra un cuvînt.

în fond, mă resemnasem, înţelesesem că nu vom isprăvi niciodată. Chiar dacă Marlene dorise cu adevărat să-mi facă plăcere, devenise prea greu pentru ea. De ce se temea mai mult ? De amintirile

dureroase sau de nostalgia clipelor de fericire ? Nu ştiam, dar aveam impresia că această înregistrare era un fel de psihanaliză la care ea nu mai voia să se supună. Numai dacă – altă posibilitate – nu

dorea să lase deschis un interviu care semăna prea mult cu un bilanţ al vieţii ei...

Oricum, a trebuit să mă las păgubaş. în fond, am insistat mult pe lîngă Marlene, poate şi fiindcă ţineam să aud din gura ei replica ce încheia textul...

Louis Bozon : Marlâne Dietrich, e ştiut că-ţi a- peri cu îndîrjire viaţa personală. De-aceea îţi mulţumesc că mi-ai acordat acest interviu.

Marlene Dietrich : Doar sîntem prieteni.

Sănătatea Marlenei continua să mă uimească. Deşi ţintuită la pat de mai mulţi ani, nu cunoştea nici unul din inconvenientele de care suferă oamenii care trebuie să stea culcaţi. Era o minune în faţa căreia medicii rămîneau adesea fără glas.

Cu cîteva luni înainte de-a muri, a căzut din pat fisurîndu-şi coapsa. A trebuit să rog un chirurg s-o îngrijească la domiciliu. Doctorii se deplasau fiindcă era vorba de Marlene Dietrich şi ar fi pu- tut-o chiar opera acasă, dacă ar fi fost nevoie.

Dar, slavă Domnului, nu-şi rupsese nimic şi doctorul s-a mulţumit să sutureze

rana. Cînd a revenit, opt zile mai tîrziu, pentru a-i scoate firele, a întîmpinat oarecare greutate, deoarece pielea Marlenei se cicatrizase ca a unui copil!

— Dacă n-aş fi făcut eu cusătura, n-aş fi crezut posibilă o vindecare atît de rapidă.

La nouăzeci de ani trecuţi, Marlene păstra o sănătate de fier. E-adevărat că făcea totul pentru a se apăra, pentru a nu cădea bolnavă, deoarece se

temea grozav de spital. Cum simţea că-i creşte temperatura, înghiţea antibiotice. Trebuia în primul rînd să eviţi s-o clinteşti de la locul ei.

N-am auzit-o pe Marlene plîngîndu-se : nu era o alintată. Era tocmai la antipodul persoanelor vîrstnice care-ţi împuie capul cu micile lor suferinţe. Cei cîţiva medici care păşeau pragul apartamentului din Avenue Montaigne o făceau la cererea mea, deoarece reuşisem să-i impun prezenţa lor.

într-o iarnă, în timpul unei grave epidemii de gripă, m-am neliniştit:

— Ai guturai, Marlene ?

— Am vorbit eu vreodată de guturai ?

— Totuşi, la vîrsta dumitale, ar trebui să te îngrijeşti.

Două sau trei zile mai tîrziu, era în plină formă, datorită fabuloasei ei capacităţi de recuperare.

Marlene nutrea mereu aceeaşi aversiune faţă de concedii. Probabil fiindcă şi le luau mereu ceilalţi... Cînd se

întîmpla să lipsesc timp de cîteva zile, făcea în aşa fel încît să-mi creeze un sentiment de culpabilitate.

— Pleci ? Aşadar n-ai să fii aici cînd o să am nevoie de dumneata...

Era latura milităroasă a firii ei. Ţinea ca oamenii să răspundă prezent la apel.

Şi totuşi, pentru mine, acest moment de răgaz devenise o necesitate. Aveam nevoie să mă oxigenez, să mai scap de aceste răspunderi consimţite,

dar cîteodată greu de asumat. Pentru a evita nesfîrşitele reproşuri ale Marlenei, pretextam că era vorba de un reportaj care necesita o călătorie mai lungă...

— Şi-ai să lipseşti trei săptămîni!

Găsea că muncesc mat mult ca altădată, dar nu întreba nimic. Aveam să-i lipsesc fără îndoială, dar era prea orgolioasă ca să mărturisească şi suficient de bine organizată pentru a face faţă problemelor ce ar fi apărut în absenţa mea. Mai avea şi arta de-a găsi persoana care să-i facă la nevoie cutare sau cutare serviciu...

Cu toate acestea, era mai dependentă de mine ca altădată. Nu se putea lipsi de tovărăşia mea. Dar nimeni nu era de neînlocuit, mai ales în ochii unei femei ca Marlene. Fiica ei mi-a spus odată o vorbă care mai întîi mi s-a părut crudă faţă de mine, dar care poate era adevărată.

— Să nu lipseşti prea mult, Louis, fiindcă s-ar putea ca mama să te uite...

Marlene n-a avut niciodată un sentiment prea dezvoltat al familiei, atitudine pe care aveam tendinţa s-o împărtăşesc şi eu şi care deci nu mă şoca defel. Nu-şi vedea aproape niciodată nepoţii, copiii Măriei. E-adevărat că locuiau în Statele Unite, ceea ce nu înlesnea întîlniri prea frecvente. Drept e că Marlene a făcut rareori efortul de a-i primi. Ei în schimb îi purtau o mare dragoste, dar, spre dezamăgirea lor, nu şi-au putut-o exprima decît de la distanţă.

Am avut prilejul să stau de vorbă cu Peter, unul dintre nepoţii Marlenei, care se străduia să înţeleagă de ce bunica lui „se fereca în faţa dragostei“. Adică-i accepta pe cei care-o iubeau, dar nu le răspundea decît în mică măsură. Peter vedea aici influenţa unei copilării lipsite practic de prezenţa unui bărbat, sub autoritatea unică a mamei, al cărei soţ fusese ucis pe front, disciplina şi asigurarea bunăstării prevalînd asupra efuziunilor sentimentale. Moştenitoare a acestui arhetip maternal, Marlene l-a aplicat propriilor ei descendenţi... Nu fugea de obligaţii materiale, a dovedit-o prin felul cum i-a copleşit cu daruri pe nepoţi, dar nu ţinea deloc la legăturile afective. în fond, invoca familia, dar în fapt nu prea ducea o viaţă de familie.

Şi totuşi exista Maria... omniprezentă în preocupările Marlenei şi în conversaţiile acesteia. Nu trecea zi de la Dumnezeu fără ca mama să nu comunice cu fiica, fie în scris, fie telefonic. Cînd Mărie nu era acasă, Marlene intra în toate stările.

— Fiica mea nu răspunde !

Vorbea cu o nuanţă de nelinişte – „S-o fi întîmplat ceva ?“ – sau de enervare – „Cum de nu aflu cînd pleacă de-acasă ?“

Marlene era mereu preocupată să-şi protejeze fiica de posibilele ricoşeuri provenind din celebritatea ei. Mă îndoiesc

că a reuşit întru totul. E de la sine înţeles că Maria n-a avut o viaţă „normală“. Căci nu-i uşor să ai o mamă de asemenea calibru.

Trebuie să aduc un omagiu acestei femei, care s-a dovedit la înălţimea rolului ei ingrat de fiică a unei

legende. Un rol totuşi greu de asumat: trebuia să dea dovadă de răbdare şi de vigilenţă la adresa mamei ei. Solicitată fără încetare, cu rost şi fără rost, Maria trebuia să facă faţă şi tentativelor de şantaj la care o expuneau scrisorile personale şi convorbirile telefonice, uneori imprudente, ale Mar- lenei. În sfîrşit, trebuia să facă pe doctorul, şi asta la cîteva mii de kilometri distanţă, mama ei refuzînd cel mai adesea să consulte un internist şi

preferind să se încreadă în fiica ei.

Maria era, fără îndoială, singura persoană permanent prezentă în mintea Marlenei. Şi totuşi, între ele două lucrurile nu mergeau ca pe roate. Incontestabil, Marlene o adora pe fiica ei, dar nu dorea s-o vadă prea des la Paris. Căci ţinea să demonstreze că e în stare să se descurce singură şi n-are nevoie să fie permanent vegheată.

Marlene Dietrich: Singurul meu copil, fiica mea... E centrul vieţii mele. Ea nu ştie, slavă Domnului! Ar fi o povară prea grea pentru ea, o povară pe care nu vreau să i-o impun.

Louis Bozon : Explică-te, dragă Marlăne, fiindcă spusele dumitale sînt cam vagi

M.D.: Nu-i uşor să fii atît de iubit. Fiica mea Maria n-a trăit pe roze, dar s-a descurcat singură, ieşind la lumină întărită, strălucitoare, inteligentă – cum n-a fost nimeni înaintea ei.

L.B.: Eşti mîndră de ea.

M.D.: Da, sînt mîndră, dar insist asupra faptului că desăvîrşirea ei nu mi se datorează. A moştenit

mult din calităţile tatălui ei, pe care-l iubesc şi-l admir şi astăzi în amintirile mele.

*

într-o zi, i-am cerut Măriei să vină repede la Paris, deoarece mi se păruse că desluşesc la Marlene o anumită slăbiciune. Mai multe indicii îmi atrăseseră atenţia. în ultimele bileţele pe care mi le trimisese, remarcasem că frumoasa ei caligrafie devenise cam neciteaţă. Marlene nu mai răspundea întotdeauna la telefon, ceea ce mă silise de două-trei ori să intru noaptea în apartament – slujindu-mă de cheia mea – dar, slavă Domnului, am găsit-o dormind liniştită. Cînd răspundea, convorbirile noastre deveneau din ce în ce mai scurte. Vocea, pe care şi-o păstrase multă vreme atît de frumoasă, pierduse minunata-i dicţiune. Am crezut întotdeauna că vocea e oglinda sufletului. Cînd bolnavii sau bătrînii încep să decline, vocea li se alterează. Iar Marlene era prea perspicace ca să nu-şi dea seama de această schimbare şi de semnificaţia ei. Ştia că vîrsta îi ştirbeşte facultăţile psihice : nu mai auzea bine şi, mai ales, începea să-şi piardă vederea, cumplită dramă care-i interzicea lectura, singura ei adevărată plăcere.

Pe plan intelectual, îşi păstrase nealterată mintea ageră. Şi totuşi: de cîteva săptămîni se întîmpla să aibă uşoare absenţe. Părea că se retrage tot mai mult din lumea înconjurătoare ; adesea, în mijlocul unei conversaţii, începea să fredoneze. I-am atras atenţia.

— Da, fredonez... s-a mulţumit să-mi răspundă.

Cînta melodii pe care şi le amintea din copilărie, în limba germană, sau cîntece pe care le îndrăgise întotdeauna, cum era *Je tire ma révérence.* Câteodată uita un vers :

— Ce vine acum ? Louis, ajută-mă.

Pentru mine, acest nou obicei, specific persoanelor în vîrstă, de-a te lăsa în toiul conversaţiei pentru a „fredona cu gîndul dus departe", ca o evadare, era un semn în plus —ascuns, minor – că Marlène se pierde încetul cu încetul...

Acumularea tuturor acestor simptome mă hotărîse deci s-o înştiinţez pe Maria şi să-i cer să vină la Paris. A luat primul avion, s-a grăbit să ajungă în Avenue Montaigne... apoi m-a chemat la telefon.

— Mama nu vrea să rămîn, am venit degeaba.

Chiar şi Marlène m-a copleşit cu reproşuri :

— De ce-ai deranjat-o pe fiica mea ?

— Fiindcă mă îngrijorează sănătatea dumitale. Şi fiindcă nu pot duce totul pe umerii mei, nici chiar împreună cu Norma...

A doua zi, Maria a plecat la New York, mama ei afirmînd sus şi tare că e perfect sănătoasă. De- aceea raporturile dintre ele erau atît de complicate : Maria era

devotată trup şi suflet mamei ei, aceasta din urmă o iubea din toată inima, dar nu era întotdeauna simplu să-i faci bine Marlènei împotriva voinţei ei...

*

Mă hotărîsem să-mi iau cîteva zile libere şi să fac o excursie în Grecia. în ciuda temerilor pe care

le formulasem în repetate rînduri, starea Marlenei nu mi se părea neliniştitoare în viitorul apropiat. Ba încă într-o zi îmi spusese cu mîndrie :

— Uite, Louis, ce bine ridic şi-acum piciorul. Păcat că nu pot umbla !

Am plecat să petrec o săptămînă pe o insulă din arhipelagul Cicladelor. într-o noapte, am avut un vis ciudat, în timpul căruia chipul Marlenei îmi apărea cu insistenţă.

— Ţi-ai luat pe umeri de-atîtea ori grijile mele, Louis, mi-a spus ea; acum e rîndul meu să le iau pe ale dumitale...

La deşteptare am povestit visul prietenilor care mă găzduiau, spunîndu-le că aveam o presimţire.

A doua zi am primit un telefon de la Atena, cerîndu-mi să chem Parisul cît mai repede. Am înţeles, fără umbră de îndoială, că Marlene Dietrich murise. Era 6 mai 1992, începutul acelei luni pe care Marlene o detesta, fiindcă la Paris viaţa se oprea. Eu, care timp de treizeci de ani fusesem alături de ea în orice împrejurare, nu putusem să-mi iau rămas bun.

De trei zile Marlene nu mai lăsa pe nimeni să intre în odaie. Neliniştită, dar supusă, Norma n-a îndrăznit să nesocotească interdicţia şi, în cele din urmă, unul din nepoţii Marlenei, Peter, însoţit de un medic, a forţat uşa. A luat-o pe bunica lui în braţe şi a adus-o în salon, o încăpere mai spaţioasă. Marlene a cerut telefonul, carafa cu apă şi a vrut s-o cheme pe fiica ei...

A murit cîteva ore mai tîrziu, murmurînd numele Măriei.

Am ferma convingere că a murit de epuizare. Era obosită de viaţă... După a nouăzecea aniversare, moralul ei începuse să se clatine :

— Nu mai trebuie să lupţi, zicea. E prea greu. Iar am să primesc omagii, iar am să suport atacuri.

în ultimele două luni, mai ales, am simţit la ea un refuz de a se mai împotrivi, o pierdere a combativităţii. Flacăra abia mai pîlpîia.

— Ce mai durează, ce mult... repeta ea.

Cînd mă încumetam s-o întreb „ce faci ?“, vorbă de care avea oroare, îmi răspundea :

— Ce mai pot să fac, îngerul meu ?

S-a stins încet, şi mai degrabă moralul a părăsit-o decît fizicul. Două ore înaintea morţii, doctorul, venit să-i acorde primele îngrijiri, i-a găsit o tensiune perfect normală.

Eu, care am ţinut atît de mult la Marlene, care am petrecut atîtea ceasuri alături de ea, care am suferit atît de mult împreună cu ea, am sentimentul că, de fapt – după opinia ei –, spectacolul se sfîrşise.

— *Finita la commedia!* obişnuia să spună.

A hotărît că venise timpul să lase cortina. în Jurnal, scrisese chiar la începutul lunii mai, cu un umor ciudat:

— Cred că am să mor... Nu ştiu cum să explic senzaţia ce mă cuprinde, fiindcă n-am nici o experienţă pe acest „tărîm“...

Marlene a murit liniştită, fără să se zbuciume. Nepotul ei o culcase pe divanul din salon, sub por

tretele agăţate pe perete. S-a stins sub privirea fa-miliară a celor care au însemnat ceva în viaţa ei. Numai eu n-am fost acolo...

Ca să evite năvala profanatoare a fotografilor, nepotul ei Peter a avut ideea fericită să-i acopere trupul cu un drapel mare albastru, alb, roşu. Sînt convins că Marlene nici n-ar fi dorit altceva.

Şovăise întotdeauna între originea ei germană, naţionalitatea americană şi dragostea pentru Franţa. Această sfîşiere a fost ilustrată de cele trei drapele care i-au acoperit rînd pe rînd sicriul: tricolorul francez pentru serviciul divin în biserica La Madeleine, stindardul înstelat al Statelor Unite pentru transportul pînă în Germania şi, în fine, roşu şi alb, culorile oraşului Berlin, la depunerea în mormînt. Căci Marlene Dietrich îşi doarme somnul de veci la Berlin, alături de mama ei.

Ştiu că voise să fie înmormîntată în Franţa, unde îşi căutase cu insistenţă un loc de veci. Să-şi fi schimbat părerea la sfîrşitul vieţii ? Să-i fi încredinţat Măriei ultimele ei dorinţe ? Tot ce se poate.

Adeseori Marlene îmi spunea că Germania nu mai era ţara pe care o

cunoscuse şi că nu înţelegea să se mai întoarcă acolo. Dar căderea zidului Berlinului îi schimbase poate gîndurile, căci acest eveniment îi prilejuise o imensă bucurie. în ziua aceea m-a chemat la France-Inter, dorind să dea o declaraţie. Mă aflam la Alger şi declaraţia a primit-o Ivan Levaî: „Mi-am lăsat valiza la Berlin". Marlene îşi amintise, desigur, cîntecul astfel intitulat, pe care-l interpretase în filmul lui Billy Wilder, *Scandaloasa din Berlin* şi, fără îndoială sub impresia mo

mentului, a înţeles că lăsase o parte din sufletul ei în oraşul tinereţii şi al debutului său...

Timp de aproape treizeci de ani am fost întrebat dacă îmi dădeam seama de „şansa nemaipomenită“ pe care o aveam de-a o cunoaşte pe Marlene Dietrich, de a mă număra printre puţinii intimi al uneia dintre ultimele staruri ale secolului. Escamotam răspunsul şi mă mulţumeam să dau din cap, ştiind prea bine că această „şansă“ poate să aducă şi durere. Totuşi cei care mă întrebau aveau dreptate: nu mi-am preţuit cum se cuvine fericirea. E ca povestea cu icrele negre şi cu cartofii : cînd mănînci în fiecare zi icre negre, ajungi să jinduieşti după cartofi fierţi, aşa cum ştia să-i facă Marlene, fierţi în coajă, serviţi uscaţi şi cu un praf de sare pe deasupra.

Nu era prea uşor să te înţelegi cu Marlene. Aşteptam poate mai mult decît era dispusă să-mi ofere pe plan afectiv. Dar, în ultimă instanţă, ea hotăra în ce priveşte relaţiile dintre noi, eu eram liber să rămîn sau să plec.

Puţin după moartea ei, am întîlnit-o pe devotata Norma, care a rezumat de

minune ceea ce simţeam amîndoi:

— Femeia asta care ne-a ocărit de-atîtea ori, care ne-a copleşit cu reproşuri nejustificate, femeia asta de care ne-am ocupat cu totul dezinteresat, fără să aşteptăm nimic în schimb şi de la care de altfel primeam adesea mai mult decît nimic, femeia asta a ajuns să ocupe un loc atît de important în

viaţa noastră, încît astăzi sîntem în doliu, eu orfană şi dumneata văduv.

Cînd mă gîndesc la toţi aceşti ani, nu pot să nu încerc un simţămînt de frustrare. E poate cel pe care-l încercăm cu toţii la dispariţia unei fiinţe apropiate, cînd îţi dai seama că n-ai făcut tot ce-ţi stătea în putinţă pentru a o înţelege şi că acum e prea tîrziu. Parcă o aud pe Marlene spunînd despre Sternberg:

— N-am înţeles...

Căci ea a cunoscut foarte bine această senzaţie de a trece pe lîngă cineva sau ceva. Profesional mai întîi, nu şi-a dat seama la timp de importanţa artistică a filmelor turnate între 1930 şi 1935; sentimental apoi, a avut dragostea la îndemînă, dar a lăsat-o să zboare; afectiv, în sfîrşit, a refuzat să se dăruiască pe deplin familiei, ca şi celor cîtorva persoane care au făcut efortul, pînă în ultimul moment, de a-i ţine de urît în singurătatea ei.

„N-am înţeles...“, spunea. Oricum înţelesese, fără să-şi facă iluzii, capcanele celebrităţii. Ştia că starurile sînt exploatate pînă în ziua morţii. Asta era jocul, îl accepta, dar nu fără teamă. îşi dădea seama că instinctul feroce îi face pe ziarişti şi pe organizatorii de mondenităţi să simtă apropierea orei

fatale şi, cuprinşi parcă de remuşcări, ei se străduiesc să le acopere din nou cu flori pe unele vedete multă vreme neglijate, ba chiar date uitării. Ea, care nu primise niciodată un Oscar, se temea ca de foc de faimosul *death bed award,* premiul decernat actorilor prestigioşi, dar nerecompensaţi, pentru „întreaga operă", şi care seamănă atît de bine cu ultima împărtăşanie...

Marlène n-avea să facă excepţie de la regulă. N-a primit Oscarul *in extremis,* dar s-a petrecut ceva asemănător. Organizatorii Festivalului de la Cannes, cu un fler de care pot fi mîndri, au ales un portret al ei pentru afişul ediţiei – fără autorizaţia artistei. Omagiu emoţionant şi plin de înţelesuri pentru unii, un ultim abuz pentru o vedetă atît de sensibilă faţă de exploatarea sălbatică a imaginii sale.

A fost întocmit un inventar al obiectelor din apartament... Nu cred că Maria ţine să păstreze tot ce se afla în casa mamei ei: era vorba de obiecte uzuale, care n-au valoare decît pentru cîţiva colecţionari. Miile de cărţi au şi fost oferite bibliotecii Ambasadei americane la Paris.

în ce priveşte restul, s-a constatat, din păcate, săvîrşirea mai multor furturi. Maria a observat astfel că dispăruse faimoasa haină de lebădă cu trenă, pe care Marlene o purta peste rochia cu paiete, la intrarea în scenă. Chiar şi după moarte s-a dovedit că a fost victima gloriei sale.

Amabilă, Maria mi-a propus să-mi aleg o amintire, oricare-ar fi fost. Aveam însă amintirea Marlenei şi nu mai doream altceva. Am acceptat, în fine, un obiect fără mare valoare, dar simbolic în ochii mei. Era o pancartă de lemn, datînd poate de la sfîrşitul secolului trecut, care atîrna odinioară deasupra intrării unor

restaurante şi hoteluri şi care purta următoarea inscripţie în englezeşte, cu litere roşii pe fond galben : „Nu închiriem camere artiştilor".

Cînd fusesem invitat prima oară la cină la Marlene, cu aproape treizeci de ani în urmă, rămăsesem cu ochii pe această placă, a cărei prezenţă în apartamentul unei actriţe de cinema părea de-a dreptul ciudată. Şi i-am spus.

— E de mirare că ai reţinut tocmai asta, mi-a răspuns. în general, oamenii se opresc mai ales asupra portretelor. Eşti cel dintîi care ai observat-o. Ea semnifică atîtea lucruri !

Semnifica poate, înainte de orice, că artiştii nu erau oameni ca toţi ceilalţi, şi cu-atît mai puţin starurile. Simboliza poate destinul Marlenei: o femeie care, colaborînd cinci ani cu un cineast genial, s-a văzut ridicată la rangul de mit şi exclusă pentru totdeauna din viaţa „normală“. Această glorie extraordinară fusese gata s-o zdrobească şi Marlene n-a scăpat decît hotărînd să se izoleze.

Avem cu toţii în minte acele vedete dezabuzate care s-au destăinuit în memoriile lor: „Aş fi renunţat bucuroasă la cinematograf, dar nu ştiu să fac nimic altceva“. Inscripţia roşie pe fond auriu mi-a amintit o frază ce revenea adesea pe buzele Marlenei, cu o umilinţă puţin simulată, dar şi cu regretul sincer al unei vieţi pe care şi-ar fi dorit-o puţin mai diferită :

— N-am fost decît o actriţă...

Din legătura mea de chei am scos-o pe

cea de la apartamentul din Avenue Montaigne 12, apartamentul în care locuise Marlene Dietrich. O pagină a fost întoarsă. Astăzi, cînd sînt cuprins de o melancolie prea *schmatzi,* cum ar fi spus Marlene,

Cînd şi alţi prieteni dragi se pregătesc să mă părăsească, să-mi lipsească, mă gîndesc la cuvintele pe care mi le-a spus Marlene odată :

— Ţi-ai pierdut mama, Louis, şi curînd am să mor şi eu, după cum o să mori şi dumneata. O să fim sau nu regretaţi, n-are nici o importanţă. Dar nu plînge trecutul: oamenii intră în viaţa noastră, fac o bucată de drum împreună cu noi, pînă la urmă însă ne părăsesc; nu trebuie să le purtăm pică pentru asta... Aşa e viaţa: stele sau pulbere de stele, nu sîntem, nici unii nici ceilalţi, decît fiinţe omeneşti.

1906. Împreună cu părinţii. Marlène plîngea privind fotografia

1930. Anul filmului *Îngerul albastru*

Que reste-t-il
De ces beaux jours
Quand je vidais
Les jolis seaux
Que reste-t-il
De nos amours —
Que la Poubelle !!!
Je m'occupe d'elle
Croyez le moi
C'est pas facile
Quoi que ce soit
Je fais d'mon mieux
Croyez le moi !!!

Ea nu a fost niciodată „călător fără bagaj”

Tristeţe, n. stalgu. sau arta de a etala bijuterii ?

Pălăriile i-au creat întotdeauna bună dispoziţie

Fascinaţie ? Sex-appeal ?
Oricum, este hollywoodiană !

Unde sînt picioarele ?

1942... 1992.
Moda „Marlèn
nu se demodea

Unul
din costumele
favorite

1*35. ***Femeia şi paiaţa*** **Ultimul film cu Joseph „v. n" Sternberg.**
Filmul preferat al Iui Marldne.
Cîtcva acces- aii, arta de a potrivi lumina, flori de hîrtic... Geniul lui Sternberg

1935. O vizită în timpul pauzei : Maurice Chevalier...

Marlène cineastă...
(în timpul turnărilor la *Hanul „Şapte păcate“*)

1935. *Femeia şi paiaţa*

Marlène
împreună
cu soţul,
fiica
şi un „prieten
de familie":
Maurice Chevalier

Nu, nu e un film ! Este Marlène pe front

Un colţişor la ţară,
în timpul turnărilor pentru
Martin Roumagnac

„Sinatra :
cel mai *drăguţ*
dintre toţi bărbaţii
pe care îi cunosc“
Marlène

IDur în aparenţă, pndru în adîncul inimii, Lsne de a fi iubit"

Marlăne

„No comment !“

Je me fais des soucis encore et encore !! Votre silence ! Marlène

„Rochia"... Silueta !

Je suis perdue sans vous Marlène

Prietenia, cea mai prețioasă avere

Mon enfant – ma fille

M.D. Elle est le centre de ma vie – elle ne le sait pas,

Cela serait des poids trop lourds

pas ses joies.

L.B. dit Marlène, ce que vous venez de dire est

M.D. D'être aimé à ce point là n'est pas facile à supporter ou vivre avec.

Ma fille, Maria, n'a pas eu une vie facile mais elle s'en est sortie toute seule entière, resplendissante – intelligente comme personne avant elle.

Maria...

• Fotografiile provin din colecţia particulară a domnului Louis Bozon şi din arhiva Sipa Press.

Louis Bozon, animator de radio şi TV, o voce caldă, car«_, de luni pînă vineri, în fiecare dimineaţă la ora 5 le spune ascultătorilor săi: „Rdveillcz-vous, on s'occupe du reste!" a fost, din 1967 încoace, fidelul *chevalier servant* şi c >nfidentul devotat al Marianei Dietrich.

„Marlene rti-a ales", spune el cu naturaleţe la începutul acestei cărţi cu un titlu care bravează ridicolul, penau a explica apa pierea de unul din miturile cincmat, prafului mondial O biografie pasi mantă a actriţei dispărute în 19V2, în preajma deschiderii Festivalului filmului de la Cannes, şi înm rmîntate într-un cimitir berlinez.

L <uis Boz-m, unul dintre puţinii ei confidenţi din perirada pariziană, ev că • ■> Marlene de fiecare zi, tandră sau tiranică, generoasă sau meschină, capabilă să cumpere [1]: dată cincizeci de perechi de cizme sau să cîrpească o pernă veche; o Martine care prepară supe sau rec. mandă medicamente prietenilor;« Marlene perfccţionistă, care înaintea spectacolului verifică p – •leaua scenei cu ciocanul în mînă, în căutarea vreunui cui care i-ar putea agăţa rochia...

Far Lt uis Rzon nu ocoleşte nici reversul monstrului sacru, pentru .care are o infinită delicateţe şi înţelegere: Marlene, l ătrina d'anină abmtizatâ de şampanie, monstrul sacru tracasat def >t grafi c >a '{aţi pe macara ca să-i ia un

---

1 **Scrisorile manuscrise ale Marianei Dietrich provin din colecţia particulară a domnului Louis Bozon.**

instantaneu.

O carte plină de umor, de tandreţe şi afecţiune, presărată cu mici anecdote, dezvăluind un star şi o femeie cu un temperament ieşit din comun, cu defecte mari şi calităţi imense —• întruchiparea

RAO International Publishing Company

vampei în cinematograf şi imaginea însăşi a femeii fatale.

1 **Fascinţie, forţă de atracţie. (N.tr.)**